KURAN'DA TEMEL KAVRAMLAR

IÇINDEKILER

Giris

Sirk

Fitne

Nefsin Iki Yönü

Istek ve Tutkularini Ilah Edinenler

Vicdan ve Ruh

Kalp, Akil ve Zeka

Akil Sahipleri ve Akli Örten Etkenler

Akil ve Duygusallik

Aklin Kaynaklari

Gaflet Hali ve Dikkat

Zanna ve Tahmine Uymak

Sadakat ve Itaat

Kararlilik

Sabretmek

Salih Amel

Sükür

Çikar Gözetmemek

Kardeslik ve Beraberlik

Alçakgönüllülük ve Kibir

Allah'a Güven ve Teslimiyet

Bagislanma ve Tevbe

Dua

Giris

Kuran'i okurken günlük hayatimizda alisik oldugumuz, kullandigimiz birçok kavramin ayetlerde de sik sik yeraldigini, bunlarin üzerinde önemle duruldugunu görürüz. Bu kavramlarin Kuran'in anlasilmasinda ve hayata geçirilmesinde kilit rolleri vardir. Akil, sabir, sadakat, küfür, nimet, hikmet, vs. bu kavramlardan bazilaridir.

Ancak bu kavramlarin çogu günlük hayatimizda gerçek anlamlarindan daha farkli anlamlarda kullanilirlar. Bu nedenle, özellikle Kuran'i yeni okumaya baslayan bir kisi, bu kavramlari gündelik yasamda kullanilan anlamlariyla algilamaya kalkarsa Kuran'i gerektigi gibi kavrayamaz. Hatta ayetlerden oldukça yanlis ve çarpik anlamlar çikarabilir, farkinda olmadan sapkin görüsler edinebilir.

Bir örnek olarak "akil" kelimesini ele alalim. Akil halk arasinda, yerli yersiz, zeka, kurnazlik, uyaniklik, is bitiricilik veya bunlara benzer özellikleri ifade etmek için kullanilir. Halbuki Kuran'da bahsedilen aklin bu kavramlarla hiçbir benzerligi yoktur. Kuran'in bildirdigine göre, akil

yalnizca müminlere mahsus olan bir meziyettir ve kisinin imani ve takvasi oraninda artar veya azalir. Akil, müminin, Allah'in en çok razi oldugu,

en dogru tutum ve davranislari sergilemesini, Allah'in sinirlarini korumada, Kuran'in emir ve yasaklarina uymada tam bir titizlik göstermesini,

Allah'i geregi gibi takdir edebilmesini, iyiyi kötüden, yanlisi dogrudan ayirdedebilmesini, en güzel ahlaki edinmesini, her konuda en dogru karari

vermesini, en isabetli tercihi yapmasini, ahireti için en faydali ve en güzel bir biçimde hareket edebilmesini saglayan ilahi bir yol gösterici dir.

Küfürde ise, ne kadar zeki olursa olsun, akil yoktur. Küfür en fazla zeka boyutunda hareket edebilir. Imani olmadigi için aklin ya da akletmenin nasil bir sey oldugunu da bilemez. Yalnizca aklin, zekayla es anlamli bir kelime oldugunu zanneder. Kimisi de kelimeye biraz nüans farki katarak aklin zekayla birlikte, olgunluk ve agirbaslilik gibi vasiflar da içerdigini düsünür. Gerçekte ise, inkarcilarin en zeki, en olgun, en tecrübeli, en agirbasli, en oturakli olaninda bile zerre kadar akil yoktur.

Kuran'da geçen akli yukarida bahsettigimiz yanlis biçimiyle algilayan bir kisi ise ayetlerden, kastedilenden çok farkli, çok yanlis anlamlar çikarabilir. Kafasinda Kuran'da belirtilenden bambaska bir model olusabilir. Kimi zaman bu yanlis anlayisin boyutlari kisiyi tamamen sapkin bir inanç ve düsünce boyutuna sokacak derecede ciddi de olabilir. Ayni durum diger kavramlar için de geçerlidir.

Iste, Kuran'in hakkiyla ve en dogru bir biçimde anlasilmasi, kalbe yerlesmesi ve uygulanabilmesi için Kuran'da geçen bu temel kavramlarin Kuran'da ne anlamda ve ne maksatla kullanildiklarini, ne tür hikmetler içerdiklerini dogru olarak bilmek sarttir.

Bu bilginin kaynagi ise en basta Kuran'in kendisi ve onun orjinal lisani olan arapçadir.

Kimi zaman arapça bir kelimeye Kuran'in kendi anlatim üslubu içerisinde, belli yerlerde özel bir anlam, bir incelik yüklenmis olmasi da mümkündür. Bu noktada Kuran'in kastettigi manayi kavrayabilmek için kelimenin arapça karsiliginin yanisira, ayetlerin öncesi, sonrasi (siyaki-sibaki) ve kelimenin baska ayetlerde ne sekilde ve ne anlamlarda kullanildiginin, ayetler arasindaki baglantilarin bilinmesi de önemlidir. Isabetli bir sonuca varabilmek de bu çabanin gösterilmesi ve hepsinin ötesinde Allah'in bir anlayis vermesi ile mümkündür.

Biz bu çalismada, Kuran'da en sik geçen kavramlari, içlerinde geçtikleri çesitli ayetlerin isiginda inceleyerek bunlarin genel olarak ve özel durumlarda hangi anlamlarda ve ne gibi hikmetler dogrultusunda kullanildiklarini açiklamaya çalistik. Elbette ki herseyin en dogrusunu Allah bilir.

Sirk

Sirk Arapça'da "ortaklik" anlamina gelir. Kuran'da ise sirk, herhangi birseyi veya herhangi bir kimseyi ya da herhangi bir kavrami, önem verme, deger verme, üstün tutma, tercih etme bakimindan Allah'la esit veya ileri bir düzeyde görmek ve bu çarpik bakisaçisiyla hareket etmek seklinde ele alinir.

Sirk, meallerde Allah'a "es kosmak", "ortak kosmak", olarak tercüme edilir. Kuran'da Allah'a sirk kosmak, "Allah'tan baska ilah edinmek", "Allah'tan baskasina kulluk etmek" olarak da ifade edilir.

En genis manada ise sirk, inanç, düsünce, ahlak anlayisi, yasam tarzi ve deger yargilari bakimindan Allah'in Kuran'da bildirdigi ölçülerden ve mutlak dogrulardan farkli kistaslar edinmek ve hayatini bu kistaslara göre düzenlemektir. Dolayisiyla böyle bir kisi bu kistaslari koyani Allah'a sirk kosuyor demektir. Bu kistaslari koyan, kendisi, babasi, dedesi, atalari, içinde yasadigi toplum, çesitli felsefe ve ideolojilerin kuruculari ve uygulayicilari, vs. olabilir. Bu genis tanimiyla hak dinin, yani Islam'in çizdigi yoldan farkli bir yolu benimseyen kimse sirkin içine girmis demektir. Bu kisi kendisini dinsiz, ateist, hiristiyan, yahudi vs. olarak tanimlayabilir. Hatta müslüman bile geçinebilir. Namaz kiliyor, oruç tutuyor, Islam'in birçok sartini yerine getiriyor da olabilir. Fakat tek bir noktada bile Kuran'a muhalif bir anlayisi, düsüncesi, deger yargisi varsa o kisi müsriktir. Çünkü Allah'tan baska kural koyucu(lar) edinmistir.

Sirkin mantigi içinde Allah'in mutlak bir inkari söz konusu degildir. Hatta müsriklerin büyük bir bölümü kendilerinin müsrik olduklarini açikça kabullenmek, kendilerine böyle bir vasfi kondurmak istemezler. Vicdanlarini örttükleri ve kendilerini kandirdiklarindan ötürü ahirette bile sirklerini inkar ederler. Onlarin bu durumlari ayette söyle bildirilir:

Onlarin tümünü toplayacagimiz gün; sonra sirk kosanlara diyecegiz ki: "Nerede (o bir sey) sanip da ortak kostuklariniz?" (Bundan) Sonra onlarin: "Rabbimiz olan Allah'a and olsun ki, biz müsriklerden degildik" demelerinden baska bir fitneleri olmadi (kalmadi.) Bak, kendilerine karsi nasil yalan söylediler ve düzmekte olduklari da kendilerinden kaybolup-uzaklasti. (Enam,22-23)

Allah'a ortak kosan birisinin, mutlaka ortak kostugu sey için, "bu da bir ilahtir", "ben bunu Allah'tan baska bir ilah ediniyorum, buna da

tapiyorum" demesi veya bu sekilde düsünmesi gerekmez. Sirk herseyden önce kalpte olur, daha sonra düsünce ve hareketlere yansir. Kuran'dan anladigimiza göre bir kisinin sirke girmesinin temelinde Allah'tan baska herhangi bir seyi Allah'a tercih etmesi yatar. Örnegin bir kimsenin hosnutlugunu Allah'in hosnutluguna tercih etmek veya bir kimseden Allah'tan korkar gibi hatta daha fazla korkmak ya da bir kimseyi Allah'i sever gibi sevmek o kimseyi Allah'a ortak kosmak, onu Allah'in yanisira ayri bir ilah edinmek demektir. Iste Kuran'da en çok üzerinde durulan sirk çesitleri de bunlardir.

Az önce de bahsettigimiz gibi sirki doguran en önemli sebeplerden birisi Allah'in yaratilistan verdigi "sevgi" duygusunun yanlis yönlendirilmesidir. Ayette müsriklerin putlarina besledikleri yogun sevgiden söyle bahsedilir:

Insanlar içinde, Allah'tan baskasini "es ve ortak" tutanlar vardir ki, onlar (bunlari), Allah'i sever gibi severler. Iman edenlerin ise Allah'a olan sevgileri daha güçlüdür. O zulmedenler, azaba ugrayacaklari zaman, muhakkak bütün kuvvetin tümüyle Allah'in oldugunu ve Allah'in verecegi azabin gerçekten siddetli oldugunu bir bilselerdi. (Bakara, 165)

Ayetten anlasildigi gibi "sevgi", sirkin oldugu gibi tevhidin de temelindeki en önemli unsurdur. Dolayisiyla, iman edenler fitratlarindaki sevgiyi
tamamen Allah'a yöneltirler. Müsrikler ise Allah ile samimi bir yakinligi kuramadiklarindan, Allah'i geregi gibi takdir edemediklerinden (Zümer, 64-65) sahip olduklari sevgi potansiyelini, kendi nefislerine veya baska kisilere yönlendirirler. Bunlar babalari, ogullari, kardesleri, karilari, kocalari, sevgilileri, örnek aldiklari kimseler, hayran olduklari kisiler gibi pekçok insan olabilir. Bazi kimselerde bu sevgi insanlarin yanisira, cansiz nesnelere, hatta soyut kavramlara da yönlendirilir. Para, mal, ev, araba, herhangi bir esya, makam, mevki, iktidar,vs. gibi... seyler putlastirilir.

Herseyde ve herkeste mevcut olan bütün üstün ve güzel sifatlar gerçekte yalnizca Allah'a ait olan sonsuz mükemmellikteki sifatlarin bir yansimasidir. Bütün bu güzel ve üstün vasiflarin tek kaynagi Allah'tir. Dolayisiyla, sevgiye layik olan yegane varlik da ancak bu üstünlük ve güzelliklerin yegane sahibi olan Allah'tir. Bu nedenle, Allah'in zatina yöneltmeden herhangi bir yaratiga Allah'tan bagimsiz müstakil bir varlik vererek sevgi göstermek de onu sahte bir ilah edinmek ve Allah'a otak kosmak olur.

Bir baska ayette de Hz Ibrahim'in agzindan, müsriklerin Allah'i birakip, kendilerine sevgi bagi ile baglandiklari putlar edindiklerinden sözedilir:

(Ibrahim) Dedi ki: "Siz gerçekten, Allah'i birakip dünya hayatinda aranizda bir sevgi-bagi olarak putlari (ilahlar) edindiniz. Sonra kiyamet günü,
kiminiz kiminizi inkar edip-tanimayacak ve kiminiz kiminize lanet edeceksiniz. Sizin barinma yeriniz atestir ve hiç bir yardimciniz yoktur."
(Ankebut, 25)

Sevgi bagi kurularak sirk kosmanin en somut örneklerinden birisi de, kadinlara karsi beslenen tutku dolu sevgidir. Bu kadin kisinin karisi,
sevgilisi, hatta uzaktan platonik olarak sevgi besledigi herhangi bir kadin da olabilir. Sonuçta bu, kadina karsi beslenen sevgi Allah'i unutturan,
Allah'i geregi gibi anmayi engelleyen, Allah sevgisine tercih edilen, kalpten Allah sevgisini çikarip da onun yerine konulan bir sevgi türüyse,
kisiyi dogrudan sirke sürükler. Toplumda masum görülen böyle bir tutumun aslinda Allah katinda çok farkli bir boyutu oldugunu Kuran'dan
ögrenmekteyiz:

Onlar, O'nu birakip da (bir takim) disilere taparlar. Onlar o her türlü hayirla iliskisi kesilmis seytandan baskasina tapmazlar (Nisa, 117)

Ayni tehlike yalnizca erkekler için degil kadinlar için de geçerlidir. Toplumda, bu sirk sevgisi, "ask", "romantizm", "saf ve temiz duygular", vs.
seklinde masum gösterilir, hatta yüceltilip tesvik edilir. Özellikle genç yastaki insanlari etkisine alan bu romantizm telkini akil ve suurun
gelismesini engelledigi için, dinden, imandan, yaratilis amaçlarindan haberleri olmayan, Allah'i unutmus, Allah sevgisini, Allah korkusunu
bilmeyen, sirki dogal bir davranis, bir yasam tarzi haline getirmis sapkin nesiller meydana çikmaktadir.

Insanlari sirke sokan unsurlardan bir digeri de "korku"dur. Aynen sevgi gibi yalnizca Allah'a karsi duyulmasi gereken bir his olan korku, O'nun
yaratiklarina karsi duyuldugunda sirk olusmus olur. Çünkü Allah'tan baskasindan korkmak, korktugu seyi adeta Allah gibi bir güç ve kudret
sahibi olarak görmek, onun Allah'tan bagimsiz oldugunu, Allah'in kaderi disinda karar verip hareket ettigini düsünmek, kisaca onu ilahlastirmak

anlamina gelir. Allah'tan baskasina karsi korku beslemenin ikinci bir ilah edinmek oldugu Kuran'da söyle belirtilir:

Allah dedi ki: "Iki ilah edinmeyin: O, ancak tek bir ilahtir. Öyleyse benden, yalnizca benden korkun." Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur, itaat-kulluk da (din de) sürekli olarak O'nundur. Böyleyken Allah'tan baskasindan mi korkup-sakiniyorsunuz? (Nahl, 51-52)

Müsriklerin insanlardan duyduklari siddetli korku da ayetlerde söyle tarif edilir:

... Oysa savas üzerlerine yazildiginda, onlardan bir grup, insanlardan Allah'tan korkar gibi—hatta daha da siddetli bir korkuyla—korkuya kapiliyorlar ve: "Rabbimiz, ne diye savasi üzerimize yazdin, bizi yakin bir zamana ertelemeli degil miydin?" dediler... (Nisa, 77)

Sevgi ve korku disinda, Allah'tan degil de baskalarindan yardim dilemek, Allah'i degil de insanlari memnun etmeye çalismak, Allah'a güvenmeyip, sebeplere, insanlara güvenmek, Allah'in yarattiklarini Allah'tan bagimsiz bir güç, irade ve etki sahibi olarak görmek hep sirki doguran sebepler arasindadir.

Buraya kadar inceledigimiz Kuran ayetlerinden de anlasildigi gibi, sirki yalnizca, elle yontulmus bir takim heykelciklere secde etmek seklinde algilamak çok dar ve basit bir bakisaçisi olacaktir. Bu tür bir mantigi ancak müsrikler kendilerini temize çikarmak amaciyla kullanirlar. Bunlar sirk olayinin Islam'in gelmesinden sonra Kabe'deki putlarin kirilmalariyla ortadan ebediyen kalktigini savunurlar. Bu çarpik degerlendirmeye göre, kiyamete kadar hükmü geçerli olacak olan Kuran'da sirki ayrintilariyla tarif eden ve müminleri sirkten siddetle sakindiran yüzlerce ayetin günümüzde yalnizca ilkel totemci bazi kabilelere bakmasi gerekirdi. Böyle bir mantigin Kuran'in sonsuz hikmetiyle bagdasmayacagi açiktir. Ayrica, yine Kuran'dan ögrenmekteyiz ki müsrikler, her devirde, bizzat en büyük düsmanlari olarak müminlerle ayni toplumda içiçe yasamaktadirlar. Bununla ilgili ayetlerden bazilari söyledir:

Andolsun, insanlar içinde, müminlere en siddetli düsman olarak yahudileri ve müsrikleri bulursun... (Maide, 82)

"Gönülden katiksiz baglilar" olarak, O'na yönelin ve O'ndan korkup-sakinin, dosdogru namazi kilin ve müsriklerden olmayin. (O müsrikler ki,)

Kendi dinlerini firkalara ayirmis ve kendileri de parça parça olmuslardir; ki her grup kendi elindekiyle övünüp sevinç duymaktadir. (Rum, 31-32)

Görüldügü gibi müsriklerin en önemli özelliklerinden birisi de kendilerine gelen hak dinde ayrilik çikarip firkalara bölünmeleri, herbirinin kendini dogru bilip aralarinda ihtilaf içinde olmalaridir. Dolayisiyla Kuran'dan zerre kadar bir ayrilik, Kuran'dan zerre kadar bir eksiltme veya ekleme dinde bir firka meydana getirmek olacaktir ki bu da müsrik olmakla es anlamlidir. Alim, seyh, müçtehid veya imam telakki ettigi sahislarin Kuran'a muhalif hükümlerini Islam adina benimseyip uygulayan ve savunanlar kendilerini sirke batirdiklari gibi Islam'a da fitne sokarak en büyük zarari vermektedirler.

Sirk kosanlarin ibadet olarak bile olsa, yaptiklari hiçbir amelin Allah katinda makbul olmadigi, bütün amellerinin bosa gidecegi de ayetlerde yeralmaktadir:

Andolsun, sana ve senden öncekilere vahyolundu (ki): Eger sirk kosacak olursan, süphesiz amellerin bosa çikacak ve elbette sen, hüsrana ugrayanlardan olacaksin. (Zümer, 65)

O'nun üretip-türettigi ekin ve hayvanlardan Allah için bir pay ayirdilar, sonra kendi zanlarinca: "Bu Allah'indir, bu da ortaklarimizindir" dediler. Kendi ortaklari için olan (pay), Allah tarafina geçmez, ama Allah'a aid olan kendi ortaklarinin tarafina (payina) geçer. Ne kötü hüküm veriyorlar? (Enam, 136)

Müminlerin isleyebilecekleri çesitli günahlarda dogrudan Allah'in zatina yönelik kasitli bir tavir yoktur. Sirkin diger günahlardan farki ise Allah'la birlikte baska bir ilah edinerek O'na karsi iftira etmek, en büyük suçu ve saygisizligi islemis olmaktir. Iste bu yüzden Allah diledigi günahi affedecegini ancak sirki asla affetmeyecegini Kuran'da özellikle bildirmistir:

Gerçekten, Allah, kendisine sirk kosulmasini bagislamaz. Bunun disinda kalani ise, diledigini bagislar. Kim Allah'a sirk kosarsa, dogrusu büyük bir günahla iftira etmis olur. (Nisa, 48)

Hiç süphesiz, Allah, kendisine sirk kosanlari bagislamaz. Bunun disinda kalanlar ise, (onlardan) diledigini bagislar. Kim Allah'a sirk kosarsa

elbette o uzak bir sapiklikla sapmistir. (Nisa, 116)

Bu nedenle Allah Kuran'in pekçok yerinde gerek bizzat, gerekse elçilerinin sözlerinden rivayet ederek müminleri sirke karsi uyarmis, bu en büyük kötülükten siddetle sakindirmistir. Buna örnek olarak su birkaç ayeti verebiliriz:

Ey iman edenler, müsrikler ancak bir pisliktirler... (Tevbe, 28)

Allah'i birleyen (Hanif)ler olarak, O'na (hiç bir) ortak kosmaksizin. Kim Allah'a ortak kosarsa, sanki o gökten düsmüs de onu bir kus kapivermis veya rüzgar onu issiz bir yere sürükleyip atmis gibidir. (Hac, 31)

'Gönülden katiksiz baglilar' olarak, O'na yönelin ve O'ndan korkup-sakinin, dosdogru namazi kilin ve müsriklerden olmayin. (Rum, 31)

Hani Lokman ogluna -ögüt vererek- demisti ki; "Ey oglum, Allah'a sirk kosma. Süphesiz sirk, gerçekten büyük bir zulümdür." (Lokman, 13)

De ki: "Süphesiz ben, ancak sizin benzeriniz olan bir beserim; yalnizca bana sizin ilahinizin tek bir ilah oldugu vahyolunuyor. Kim Rabbine kavusmayi umuyorsa, artik salih bir amelde bulunsun ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak tutmasin." (Kehf, 110)

Müsriklerin Allah'a es kostuklari, ilah edindikleri seylerin elbetteki hiçbir ilahlik vasiflari yoktur. Bunlarin kisiye ne yarar ne de zarar saglayamayacaklarini (Yunus,18), hiçbirsey yapmaya ve yaratmaya güçlerinin yetmedigini (Yunus, 34; Araf, 191), ne kendilerine ne de baskalarina yardima güç yetiremeyeceklerini (Araf, 192), dogru yola iletemeyeceklerini (Yunus, 35) Allah ayetlerinde bildirmistir. Durum bu kadar açikken müsriklerin böyle aciz varliklari ilah edinmelerinin, putlastirmalarinin sebebi, gerçekte Allah'in zatina ait olan bazi özelliklerin bu yaratiklar üzerinde tecelli etmesidir.

Örnegin zalim bir hükümdarin sahip oldugu güç, heybet, iktidar, servet, ihtisam gibi özelliklerin tümü aslinda Allah'a aittir. Allah bu dünyada, kendisinde sonsuz olan bu özelliklerden, yalnizca bir imtihan unsuru olarak, hükümdarda da bir derece tecelli ettirmistir. Bu özellikleri hükümdarin kendisine ait "zan"nederek ondan korkmak, onun Allah'a karsi gelen emirlerine uymak, kisaca onu Allah'a sirk kosmak bu yanlis

"zan"na uymaktan kaynaklanir. Hükümdar ne bir ilahtir, ne de herhangi birseye güç yetirebilir. Hükümdari ilahlastirip ona uyanlar ise yalnizca zan ve tahminle kendi hayallerinde kurduklari, sahte bir ilaha tapmaktadirlar: Kuran bunu söyle açiklar:

Haberiniz olsun; süphesiz göklerde kim var, yerde kim var tümü Allah'indir. Allah'tan baskasina tapanlar bile, sirk kostuklari varliklara ve güçlere (gerçekte) uymazlar. Onlar yalnizca bir zanna uyarlar ve onlar ancak "zan ve tahminde bulunarak yalan söylemektedirler." (Yunus, 66)

Isin dogrusu, müsrikler bile isin batininda—farkinda olmadan—Allah'a tapmaktadirlar. Fakat bilincinde olmadiklari ve gerçek niyetleri Allah'a kulluk etmek olmadigi için bu durum onlar açisindan bir fayda saglamayacaktir.

Allah'tan baskasini ilah edinen bir kisi en büyük pismanligi ahirette sirk kostuklarinin gerçekte hiçbir vasiflari olmadigini anladigi zaman yasayacaktir. Dünya hayatinda Allah'a tercih edip O'na ortak kostugu seyler, yegane kudret, izzet ve seref sahibi olan, yegane dost edinilmesi gereken Allah'i düsman edinmesine ve sonsuz azaba girmesine sebep olacaktir. Sirk kostuklari da orada kendilerinden uzaklasacak, kendilerini inkar edip tanimayacaklardir:

O gün, onlarin tümünü bir arada toplayacagiz, sonra sirk katanlara: "Yerinizden ayrilmayiniz; siz de, sirk kostuklariniz da" diyecegiz. Artik onlarin arasini açmisizdir. Sirk kostuklari derler ki: "Siz bize ibadet ediyor degildiniz. Bizim ile sizin aranizda sahid olarak Allah yeter. Gerçekten biz, sizin ibadetinizden habersizdik." Iste orada, her nefis önceden yaptiklariyla imtihana çekilmis olacak ve onlar asil-gerçek mevlalari olan Allah'a döndürülecekler. Yalan yere uydurduklari da, kendilerinden kaybolup uzaklasacaklar. (Yunus, 28-30)

Sonra onlara denilecek: "Sizin sirk kostuklariniz nerede? Allah'in disinda (taptiklariniz)." Dediler ki: "Bizi birakip-kayboluverdiler. Hayir, biz önceleri (meger) hiç bir seye tapar degilmisiz." Iste Allah, kafirleri böyle sasirtip-saptirir. (Mümin, 73-74)

Müsriklerin son durumlarini ise Kuran söyle tarif eder:

Bizim dayanilmaz-azabimizi gördükleri zaman, dediler ki: "Bir olan Allah'a iman ettik ve O'na sirk kostugumuz seyleri de inkar ettik." Ama

Bizim dayanilmaz-azabimizi gördükleri zaman, imanlari kendilerine hiç bir yarar saglamadi. (Bu,) Allah'in kullari arasinda sürüp-giden sünnetidir. Iste kafirler burada hüsrana ugramislardir. (Mümin, 84-85)

Fitne

Arapça'da bazi kelimeler—her dilde oldugu gibi—birden fazla manaya gelebilmektedir. Türkçede yüz kelimesinin farkli anlamlari oldugu gibi arapçadaki fitne kelimesinin de farkli karsiliklari bulunmaktadir.

Fitne, asil olarak "altinin diger yabanci madenlerden ayrilmasi amaciyla kaynatilmasi islemi" için kullanilan bir kelimedir. Kuran'in birçok ayetinde fitne—kelime köküyle baglantili olarak—müminlerle, inkarcilarin veya münafiklarin birbirinden ayrilmasi için yaratilan imtihanlara verilen isimdir. Bu imtihanlarin temel vasfi içinde saptirici unsurlari da tasimasidir. Yani insanin dogru yoldan sapmasi veya hidayete tabi olmasi bu imtihan karsisinda gösterdigi tutuma baglidir. Hz. Musa'nin asagidaki duasi fitnenin hem saptirici hem de hidayete erdirici yönü oldugunu göstermektedir:

Musa, belirledigimiz bulusma zamani için kavminden yetmis adam seçip-ayirdi. Bunlari da 'dayanilmaz bir sarsinti' tutuverince, dedi ki: "Rabbim, eger dileseydin, onlari ve beni daha önceden helak ederdin. (Simdi) Içimizdeki beyinsizlerin yaptiklarindan dolayi bizi helak edecek misin? O da Senin deneme (fitne)nden baskasi degildir. Onunla sen diledigini saptirir, diledigini hidayete erdirirsin. Bizim velimiz Sensin. Öyleyse bizi bagisla, bizi esirge; Sen bagislayanlarin en hayirlisisin." (Araf, 155)

Dünyanin bir imtihan yeri oldugu ve imanin mutlaka sinanacagi Kuran'in birçok yerinde hatirlatilmaktadir:

Insanlar, (sadece) "Iman ettik" diyerek, sinanmadan (fitneyle denenmeden) birakilacaklarini mi sandilar?

Andolsun, onlardan öncekileri sinadik (fitneyle denedik). Allah, gerçekten dogrulari da bilmekte ve gerçekten yalancilari da bilmektedir.(Ankebut, 2-3)

Diger bir ayette de fitnenin iki türlü olacagi bildirilmistir:

Her nefis ölümü tadicidir. Biz sizi, serle de, hayirla da deneyerek (fitneye tabi tutarak) imtihan ediyoruz ve siz bize döndürüleceksiniz.(Enbiya, 35)

Insanin çok mal sahibi olmasi ve birçok nimetle donatilmasi, Kuran'a göre hareket ettigi takdirde onun Allah'a yaklasmasina vesile olur. Ama övündügü ve sahip olduklarini Allah rizasina uygun biçimde sarfetmedigi takdirde dogru yoldan sapmis olur. Böyle bir kisi için "mal fitnesine kapildi", "mal fitnesine" düstü tabiri kullanilir. Bu kisi imtihani kaybetmis ve ahirette "hüsrana ugrayanlardan" olma noktasina gelmistir.

Ayni sekilde basa gelen bir sikinti, bir hastalik, kisinin evini, ailesini kaybetmesi gibi durumlar ser fitnesine örnek verilebilir. Ancak insan burada isyan ettigi, umutsuzluga ve üzüntüye kapildigi takdirde, fitne onun iman sahibi olmadigini ortaya çikarmis olur.

Mümin ise her türlü olayin Allah'tan geldigini bilir ve her türlü olay karsisinda Allah'tan razi olur, en büyük sikintiyi bile tevekkülle karsilar. Dünyaya ait hiçbir deger onun kalbinde yer tutmadigindan bunlarin kaybindan veya elden çikmasindan üzüntü duymaz. Bu ruh halinin Allah'in rizasini kazanabilmek için en uygun oldugunu bilir.

Yoldan Çikarici Fitneler

Kuran'in bazi ayetleri, inkarcilarin durumlarinin apaçik ortaya çikarmak için Allah'in bazi olaylar yarattigina isaret etmektedir:

Böylece: "Allah içimizden bunlara mi lütufta bulundu?" demeleri için onlardan bazisini bazisiyla denedik (fitneye tabi tuttuk). Allah, sükredenleri daha iyi bilen degil mi? (En'am, 53)

Benzer bir ayet ise söyledir:

Biz senden önce hiç bir Resul ve Nebi göndermis olmayalim ki, o bir dilekte bulundugu zaman, seytan, onun diledigine (bir kusku veya sapma unsuru) katip birakmis olmasin. Ama Allah, seytanin katip-birakmalarini giderir, sonra kendi ayetlerini saglamlastirip-pekistirir. Allah, gerçekten bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Seytanin (bu tür) katip birakmalari, kalplerinde hastalik olanlara ve kalpleri (her türlü) duyarliliktan yoksun bulunanlara (Allah'in) bir deneme (fitne) kilmasi içindir. Süphesiz zalimler, (gerçegin kendisinden) uzak bir ayrilik içindedirler. (Hac, 52-53)

Asagidaki ayet de insanlarin bazilarinin sapmasi için bir fitne olarak mal verildiginden söz edilir:

Onlardan bazi gruplara, kendilerini denemek (fitne olmasi) için yararlandirdigimiz dünya hayatinin süsüne gözünü dikme. Senin Rabbinin rizki daha hayirli ve daha süreklidir. (Taha, 131)

Burada yaratilan fitneler, bir takim insanlarin iyi veya kötü olduklarinin ortaya çikarilmasindan ziyade, inkarlarinin pekismesi ve gerçegin tartismasiz sekilde ortaya çikmasi görevini görmektedirler. Konuyu baska bir ayet söyle açiklar:

Su halde onlarin mallari ve çocuklari seni imrendirmesin; Allah bunlarla ancak onlari dünya hayatinda azablandirmak ve canlarinin inkâr içindeyken zorlukla çikmasini ister. (Tevbe, 55)

Allah'in bazi insanlari bir ilim üzerine saptirdigini Kuran bildirmektedir:

Simdi sen, kendi hevasini ilah edinen ve Allah'in bir ilim üzere kendisini saptirdigi, kulagini ve kalbini mühürledigi ve gözü üstüne bir perde çektigi kimseyi gördün mü? Artik Allah'tan sonra ona kim hidayet verecektir? Siz yine de ögüt alip-düsünmüyor musunuz? (Casiye, 23)

Allah'in suçlarindan dolayi saptirdigi böyle kimseler için artik bir çikis yolu yoktur:

Su halde münafiklar konusunda ikiye bölünmeniz ne diye? Oysa Allah, onlari kazandiklari dolayisiyla tepe taklak etmistir. Allah'in saptirdigini hidayete erdirmek mi istiyorsunuz? Allah kimi saptirirsa, artik sen ona kesin olarak bir yol bulamazsin. (Nisa, 88)

Fitne ile Sapma

Yukarida da bahsettigimiz gibi fitnenin bir sapma vesilesi olabilecegi Kuran'da birçok ayette hatirlatilmis bu konuda geçmis ümmetlerden

örnekler verilmistir. Örnegin Hz. Musa daga çiktiktan sonra kavminin Samiri tarafindan saptirilmasi ve bir buzagi heykeli yaparak, ona tapmaya baslamalari "fitneye düsürülmek" seklinde tarif edilmektedir:

Dedi ki: "Biz senden sonra kavmini deneme (fitne)den geçirdik, Samiri onlari sasirtip-saptirdi." (Taha, 85)

Böylece (Samiri) onlara bögüren bir buzagi heykeli döküp çikardi, "iste, sizin ve ilahiniz, Musa'nin ilahi budur; fakat (Musa) unuttu" dediler.

Onun kendilerine bir sözle cevap vermedigini ve onlara bir zarar veya fayda saglamaya gücü olmadigini görmüyorlar mi?

Andolsun, Harun bundan önce onlara: "Ey kavmim, gerçekten siz bununla fitneye düsürüldünüz (denendiniz). Sizin asil Rabbiniz Rahman (olan Allah)dir; su halde bana uyun ve emrime itaat edin" demisti. (Taha, 88-90)

Fitnelerin saptirmasina delil olan bir baska ayet ise söylerdir:

Artik yakinda göreceksin ve onlar da görecekler.

Sizden, hanginizin "fitneye tutulup-çildirdigini."

Elbette senin Rabbin, kimin kendi yolundan sasirip-saptigini daha iyi bilendir; ve kimin hidayete erdigini de daha iyi bilendir. (Kalem, 5-7)

Imtihan Olarak Fitne

Bazi ayetlerde ise müminlerin fitne ile güçlerine güç katildigi ve Allah'a yaklasmalarina fitnelerdeki olumlu tavirlarinin vesile oldugundan bahsedilir.

Örnegin müminlere karsi savas açilmasi ve sicak savas ani büyük bir fitnedir. Ancak müminler düsmanla karsi karsiya geldiklerinde söyle bir ruh hali sergilerler:

Müminler (düsman) birliklerini gördükleri zaman ise (korkuya kapilmadan) dediler ki: "Bu, Allah'in ve Resulü'nün bize vadettigi seydir; Allah

ve Resulü dogru söylemistir." Ve (bu,) yalnizca onlarin imanlarini ve teslimiyetlerini arttirdi. (Ahzab, 22)

Onlar, kendilerine insanlar: "Size karsi insanlar topla(n)dilar, artik onlardan korkun" dedikleri halde imanlari artanlar ve: "Allah bize yeter, O ne
güzel vekildir" diyenlerdir. (Al-i Imran, 173)

Fitne ne kadar büyük olursa olsun mümin Allah'in rizasini kazanmak için hareket ettiginden onun üstesinden gelecektir.

Müminler için rahmet olan, onlarin imanlarini arttiran bir olay, iman sahibi olmayanlar için saptirici bir fitne olabilmektedir. Asagidaki ayet,
cehennemde görevli meleklerin sayisinin müminlerin imanini, inkarcilarin ise tam tersine saskinliklarini ve inkarlarini arttiracagi söylenmektedir.

Onun üzerinde ondokuz vardir. Biz o atesin koruyucularini meleklerden baskasini kilmadik. Ve onlarin sayisini inkâr edenler için yalnizca bir
fitne (konusu) yaptik ki, kendilerine kitap verilenler, kesin bir bilgiyle inansin, iman edenlerin de imanlari artsin; kendilerine kitap verilenler ve
iman edenler (böylece) kuskuya kapilmasin. Kalplerinde bir hastalik olanlar ile kafirler de söyle desin: "Allah, bu örnekle neyi anlatmak istedi?"
Iste Allah, diledigini böyle sasirtip-saptirir, diledigini böyle hidayete erdirir. Rabbinin ordularini kendisinden baska (hiç kimse) bilmez. Bu ise,
beser (insan) için yalnizca bir ögüttür. (Müdessir, 30-31)

Fitneye Düsürme Gayreti

Insanlardan bazilari müminleri yoldan saptirmak, kendi inançlarina ve yasam biçimlerine, kisaca kendi dinlerine çevirmek için gayret eder.
Kuran müminlerin tarih boyunca bu yönde tehdit ve saldirilara maruz kaldigindan bahseder. Bunlar müminleri Kuran'dan ve dinin emirlerinden
uzaklastirmayi temel gaye edinmislerdir. Allah müminin bu oyuna gelmesi halinde fitneye düsmüs olacagini bildirir:

Onlar neredeyse, sana vahyettigimizden baskasini bize karsi düzüp uydurman için seni fitneye düsüreceklerdi; o zaman seni dost edineceklerdi.
(Isra, 73)

Aralarinda Allah'in indirdigiyle hükmet ve onlarin hevalarina uyma. Allah'in sana indirdiklerinin bir kismindan seni sasirtmamalari için diye

onlardan sakin. Sayet yüz çevirirlerse, bil ki, Allah bir kisim günahlari nedeniyle onlara bir musibeti (fitne) tattirmak istemektedir. Süphesiz, insanlarin çogu fasiklardir. (Maide, 49)

Artik siz de, tapmakta olduklariniz da.

O'na karsi kimseyi fitneye sürükleyecek degilsiniz.

Ancak kendisi çilginca yanan atese girecek olan baska (onu sürüklersiniz). (Saffat, 161-163)

Fitne Çikartmak, Fitne Sokmak

Allah fitneyi Bakara Suresi'nin 191 ve 217. ayetlerindeki "fitne katilden beterdir" ifadesiyle insan öldürmekten daha büyük bir suç olarak tanimlar. Dolayisiyla fitnenin ne denli büyük bir suç oldugunu anlamak için, Kuran'in daha hafif bir suç dedigi "insan öldürmenin" karsiligina bakmak yerinde olur:

Kim bir mümini kasitli olarak (taammüden) öldürürse cezasi, içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazaplanmis, onu lanetlemis ve ona büyük bir azap hazirlamistir. (Nisa, 93)

Buradaki fitne dogru yoldan çikarici faaliyetleri içine alir ve daha önce bahsettigimiz "deneme" manasindan farkli bir kullanima sahiptir.

Kuran "fitne çikaricilar" olarak özellikle münafiklar üzerinde durmaktadir. Allah ayetlerde münafiklarin, müminleri savastan alikoymaya çalismaktan, elçinin ve müminlerin ardindan gizli planlar kurmaya ve müminleri mücadeleden alikoyup, gevseklige sürüklemeye kadar birçok fitne arayisi içine gireceklerini bildirmektedir.

Münafiklar ayetlerin manasini çarpitacak, islerine gelene uyup islerine gelmeyene uymayacaklardir. Müminlerin ise tavri tam bir teslimiyetten baskasi degildir. Bu konudaki bir ayette söyle denilmektedir:

Sana Kitabi indiren O'dur. O'ndan Kitabin anasi (temeli) olan bir kisim ayetler muhkemdir; digerleri ise mütesabihtir. Kalplerinde bir kayma olanlar fitne çikarmak ve olmadik yorumlarini yapmak için ondan mütesabih olanina uyarlar. Oysa onun tevilini Allah'tan baskasi bilmez. Ilimde

derinlesenler ise: "Biz ona inandik tümü Rabbimizin katindandir" derler. Temiz akil sahiplerinden baskasi ögüt alip-düsünmez. (Al-i Imran, 7)

Fitne çikarmak münafiklarin temel vasiflarindan biridir. Zaten münafik kelimesi, nifak yani ayrilik çikaran manasindadir. Müminler arasinda ayrilik çikarmak ise fitne kapsamina giren önemli bir suçtur. Münafiklarin müminler arasindaki fitne çikarma gayretlerinden bahseden ayetlerden bazilari söyledir:

Sizinle birlikte çiksalardi size "kötülük ve zarardan" baska bir sey ilave etmez ve araniza mutlaka fitne sokmak üzere içinizde çaba yürütürlerdi. Içinizde onlara 'haber tasiyanlar' vardir. Allah zulmedenleri bilir. (Tevbe, 47)

Eger onlara (sehrin her) yanindan girilseydi sonra da kendilerinden fitne (karisiklik çikarmalari) istenmis olsaydi hiç süphesiz buna yanasir ve bunda pek az (zaman) disinda (kararsiz) kalmazlardi. (Ahzab, 14)

Andolsun, daha önce onlar fitne aramislardi. Ve sana karsi birtakim isler çevirmislerdi. Sonunda onlar, istemedikleri halde hak geldi ve Allah'in emri ortaya çikip-üstünlük sagladi. (Tevbe, 47-48)

Allah'in resulüne ve müminlere karsi gizlice çesitli düzenler kuran münafiklar, desifre olduklarinda, içlerinden bazilari müminlerden çekindikleri ve cezalandirilmaktan korktuklari için müminleri, aslinda kendilerinin münafik olmadiklarina inandirmaya ve kendilerini temize çikarmaya çalisirlar. Bu nedenle diger münafiklarla bir tutulmamalarini ve kendilerine hiçbirsey olmamis gibi davranilmasini ister ve müminlerle birlikte olmaya devam etmeleri için izin isterler:

Onlardan bir kismi: "Bana izin ver ve beni fitneye katma" der. Haberin olsun, onlar fitnenin (ta) içine düsmüslerdir. Hiç süphesiz cehennem, o inkâr edenleri mutlaka çepeçevre kusaticidir. (Tevbe, 49)

Ayet bu kisilerin yalan söylediklerini, diger münafiklar gibi, ayni fitnenin içinde olduklarini haber vermekte ve müminleri onlarin hilelerine aldanmamalari için uyarmaktadir.

Cehennemde, münafiklar ve kafirler çikardiklari fitnenin karsiligini azap olarak göreceklerdir.

"Tadin fitnenizi. Bu, sizin pek acele isteyip durdugunuz seydir." (Zariyat, 14)

Müminlere Karsi Fiili Savas Açma

Müminler aleyhindeki çabalarin, dine ve dindarlara zarar vermek için girisilen eylemlerden en büyügü açiktan açiga savas açmaktir. Bakara
Suresi'nin asagidaki ayetleri, müminlere savas açmanin önemli bir fitne oldugunu bildirir.

Sizinle savasanlara karsi Allah yolunda savasin, (ancak) asiri gitmeyin. Elbette Allah asiri gidenleri sevmez.

Onlari, buldugunuz yerde öldürün ve sizi çikardiklari yerden siz de onlari çikarin. Fitne, öldürmekten beterdir. Onlar, size karsi savasincaya
kadar siz, Mescid-i Haram yaninda onlarla savasmayin. Sizinle savasirlarsa siz de onlarla savasin. Kafirlerin cezasi iste böyledir.

Onlar, (savasa) son verirlerse (siz de son verin); süphesiz Allah, bagislayandir esirgeyendir.

(Yeryüzünde) Fitne kalmayincaya ve din (yalniz) Allah'in oluncaya kadar onlarla savasin. Eger vazgeçerlerse, artik zulüm yapanlardan
baskasina karsi düsmanlik yoktur. (Bakara, 190-193)

Özellikle 193. ayette yer alan "fitne kalmayincaya ve din (yalniz) Allah'in oluncaya kadar onlarla savasin" emrinin (ayni ifade Enfal, 39'da da
yer alir) müminlere açilan topyekün bir savasta müminlerin görevinin kesin bir üstünlük saglamadan savasi birakmamak anlaminda oldugunu
anliyoruz.

Kuran ancak Islam'a ve müminlere ve dine fiili savas açildiginda karsilik verilmesini emretmektedir. Bunun disinda kimseye inkar ediyor diye
fiili müdahalede bulunulmaz. Kuran bunun kesin olarak yasaklamis, savasilacak durumlari açiklamistir:

Allah, sizinle din konusunda savasmayan, sizi yurtlarinizdan sürüp-çikarmayanlara iyilik yapmanizdan ve onlara adaletli davranmanizdan sizi

sakindirmaz. Çünkü Allah, adalet yapanlari sever.

Allah, ancak din konusunda sizinle savasanlari, sizi yurtlarinizdan sürüp-çikaranlari ve sürülüp-çikarilmaniz için arka çikanlari dost edinmenizden sakindirir. Kim onlari dost edinirse, artik onlar zalimlerin ta kendileridir. (Mümtehine, 8-9)

Diger taraftan, Islam aleyhine yürütülen her türlü faaliyetin fitne kapsaminda oldugu ve bunlara karsi mücadele gerektigine de ayet isaret etmektedir. Islam'a fikri yönden saldiriliyorsa bunun mücadelesi de elbetteki fikri düzeyde olacaktir.

Müminlerin Çekismesi Fitneye Sebep Olur

Allah Enfal Suresi'nin 8. ayetinde müminlerin birbirinin velisi olmadiklari takdirde dünyanin fitne ile dolacagini söylemektedir:

Inkâr edenler birbirlerinin velileridir. Eger siz bunu yapmazsaniz (birbirinize yardim etmez ve dost olmazsaniz) yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozgunculuk (fesat) olur. (Enfal, 73)

Müminler fitne çikarmaktan titizlikle kaçinir, fitneye yol açabilecek en ufak bir hata içine girmezler. Ancak dogrudan kasitli olarak olmasa da müminlerin içine düsebilecegi bazi hal ve tavirlar fitne ihtimali dogurabilmektedir.

Örnegin, üstteki ayette emredildigi gibi, müminlerin birbirlerinin velileri olmamalari, birbirleriyle çekismeleri halinde yeryüzünün fitneyle dolacagini Allah bildirmistir. Böyle bir durumda müminler de fitnede sorumluluk altina girmis olacaklarindan gerçek iman sahipleri birbirlerini kolayip, gözetmeye, çekismek bir yana birbirlerinin tam manasiyle velileri olamaya özen gösterirler.

Fitne Unsurlari

Müminin dünya hayatinda nasil yasamasi gerektigini onu yaratan en ince ayrintisina kadar bildirmistir. Ancak insan istek ve tutuklarini ölçü aldiginda, bedeni arzularini ve kendi beklentilerini dinin menfaatleri ve Allah'in hosnutlugunun önüne alabilmekte, gaflet dolu bir ruh haline girebilmektedir. Böyle olunca da Allah'in, sakinmasini söyledigi seylerin içine büsbütün dalabilmekte, titizlik göstermesi gereken konularda vurdumduymaz bir duruma gelebilmektedir.

Allah, dünya nimetlerinin geçici oldugunu ve dünyanin bir imtihan yeri oldugunu defalarca bildirmesine ragmen böyle bir insan dünyayi kendine "asil yurt" edinmekte, ahiretten büsbütün yüz çevirebilmektedir.

Kuran'i kendine ölçü almayan bir insan, sadece dünyayi kendine amaç edinebilmekte, imtihan için yaratilan olaylar içinde bogulabilmektedir. Asagidaki ayette Allah mal ve çocuklar için fitne kelimesini kullanmaktadir.

Mallariniz ve çocuklariniz sizin için ancak bir fitne (bir deneme)dir. Allah ise, büyük ecir (en güzel karsilik) O'nun katinda olandir. (Tegabün, 15)

Arapça'da imtihan kelimesinin baska karsiliklari olmasina ragmen bunlar için fitne kelimesinin kullanilmasi oldukça dikkat çekicidir. Çünkü insan, dünyadaki görevini anlamamazliktan gelip "mutlaka evlenmeliyim", "bir yuvam, çocuklarim olmali", "mal mülk sahibi olmaliyim" diye düsünmekte, içinde bulundugu cahiliye toplumumun telkiniyle bunu dünyanin kurali sanabilmektedir. Insanlarin, hatta inananlarin birçogu, evlilik, mal-mülk ve çocuk sahibi olmak konusundaki hassasiyetelerini Allah'in emirlerini yerine getirme ve O'nun sinirlarini korumada göstermezler.

Allah çocuk istemenin ve çocuk yapmanin ölçüsünü yine Kuran'da vermistir. Bu ölçüye göre, adet oldugu için degil, Allah'in rizasina uygun görüldügü takdirde çocuk istenir. Bu konudaki örnek Imran'in karisinin su duasidir:

Hani Imran'in karisi: "Rabbim, karnimda olani, "her türlü bagimliliktan özgürlüge kavusturulmus olarak" Sana adadim, benden kabul et. Süphesiz isiten bilen Sensin Sen" demisti.. (Al-i Imran, 35)

Kuran peygamberlerin benzer dualarindan örnekler vermekte ve bize bu konuda yol göstermektedir:

Hz. Zekeriya'nin duasi söyledir:

Orada Zekeriya Rabbine dua etti: "Rabbim, bana katindan tertemiz bir soy armagan et. Dogrusu Sen, dualari isitensin" dedi. (Al-i Imran, 38)

Hz. Ibrahim ise söyle dua etmistir:

"Rabbimiz, ikimizi sana teslim olmus (müslümanlar) kil ve soyumuzdan sana teslim olmus (müslüman) bir ümmet (ver). Bize ibadet yöntemlerini (yer veya ilkelerini) göster ve tevbemizi kabul et. Süphesiz, Sen tevbeleri kabul eden ve esirgeyensin." (Bakara, 128)

Mal ise yine Allah rizasi, dinin menfaatleri dogrultusunda kullanildiginda rahmete dönüsecek ve ahirette olumlu karsiligi olan bir fayda saglayacaktir. Bunun disinda kalan kismi fitne yani saptirici bir unsurdur. Mala yaklasimda ise müminler Hz. Süleyman'in tavrini örnek alir maldan sahibi olmaktan kaçmasalar da onu Allah'a yakinlasmaya vesile sayarlar,

Hani ona aksama yakin, bir ayagini tirnagi üstüne diken, öbür üç ayagiyla topragi kaziyan, yagiz atlar sunulmustu.

O da demisti ki: "Gerçekten ben, mal (veya at) sevgisini Rabbimi zikretmekten dolayi tercih ettim." Sonunda bu atlar (kostular ve toz) perdesinin arkasina saklandilar.

"Onlari bana geri getirin" (dedi). Sonra (onlarin) bacaklarini ve boyunlarini oksamaya basladi. (Sad, 31-33)

Allah'in rizasini kazanma isteginin disinda, "doga kanunu"," toplum kurali" veya "insanin tabiati" gibi bahaneler arkasina saklanip, sadece nefsi tatmin için çocuk sahibi olmaya kalkismak kisiyi fitnenin içine sürükleyecektir.

Allah fitne olarak belirttigi mal ve çocuklar konusunda baska uyarilar da yapmis, müminlerin uyanik olmalari gerektigine isaret etmistir:

Ey iman edenler, ne mallariniz, ne çocuklariniz sizi Allah'i zikretmekten "tutkuya kaptirarak-alikoymasi"; kim böyle yaparsa, artik onlar hüsrana ugrayanlarin ta kendileridir. (Münafikun, 9)

Mal ve çocuklarinin insana ahirette hiçbir faydasi olmayacaktir:

Ne mallari, ne çocuklari onlara Allah'a karsi hiç bir seyle yarar saglamaz. Onlar, atesin halkidir, içinde süresiz kalacaklardir. (Mücadele, 17)

Zulüm, Iskence ve Azap

Kuran, zulm, iskence ve baskiya da fitne ismini vermektedir.

Sonunda Musa'ya kendi kavminin bir zürriyetinden (gençlerinden) baska—Firavun ve önde gelen çevresinin kendilerini belalara (fitnelere) çarptirmalari korkusuyla—iman eden olmadi. Çünkü Firavun, gerçekten yeryüzünde büyüklenen bir zorba ve gerçekten ölçüyü tasiranlardandi.
(Yunus, 83)

Gerçek su ki mümin erkeklerle mümin kadinlara iskence (fitne) uygulayanlar sonra tevbe etmeyenler; iste onlar için cehennem azabi vardir ve yakici azab onlaradir. (Buruc, 10)

Elçinin çagirmasini, kendi aranizda kiminizin kimini çagirmasi gibi saymayin. Allah, sizden bir digerinizi siper ederek kaçanlari gerçekten bilir.
Böylece onun emrine aykiri davrananlar, kendilerine bir fitnenin isabet etmesinden veya onlara aci bir azabin çarpmasindan sakinsinlar. (Nur, 63)

Aralarinda Allah'in indirdigiyle hükmet ve onlarin hevalarina uyma. Allah'in sana indirdiklerinin bir kismindan seni sasirtmamalari için diye onlardan sakin. Sayet yüz çevirirlerse, bil ki, Allah bir kisim günahlari nedeniyle onlara bir musibeti (fitne) tattirmak istemektedir. Süphesiz, insanlarin çogu fasiklardir. (Maide, 49)

Asagidaki ayetlerde, müminlerin inkarcilarin zulmüne maruz birakilmamak için dua ederken yine fitne kelimesini kullandiklarini görüyoruz:

Dediler ki: "Biz Allah'a tevekkül ettik; Rabbimiz bizi zulmeden bir kavim için bir fitne (konusu) kilma." (Yunus, 85)

"Rabbimiz bizi inkâr edenler için bizi fitne kilma ve bizi bagisla Rabbimiz. Süphesiz Sen üstün ve güçlüsün hüküm ve hikmet sahibisin." (Mümtehine, 5)

Kuran insanlarin ugratildiklari sikinti ve felaketlere de fitne adini vermektedir:

Görmüyorlar mi ki, gerçekten onlar her yil, bir veya iki defa belaya (fitneye) çarptiriliyorlar da sonra tevbe etmiyorlar ve ögüt alip (ders çikarip)
düsünmüyorlar. (Tevbe, 126)

Nefs'in Iki Yönü

Kuran'in insan tabiati hakkinda verdigi bilgileri incelerken, "nefs" kavramina oldukça sik rastlariz. Nefs Arapça'da "insanin kendisi", anlamina
gelir ve Türkçe'de tam bir karsiligi olmasa da "benlik" kelimesiyle bir derece tercüme edilebilir.

Kuran'in haber verdigine göre, insanin "nefsi" iki taraflidir: Içinde kötülügü emreden bir taraf ve o kötülükten sakinmayi emreden bir taraf
bulunmaktadir. Sems Suresi'nde bu durum söyle anlatilir:

Nefse ve ona "bir düzen içinde biçim verene",

Sonra ona fücurunu (sinir tanimaz günah ve kötülügünü) ve ondan sakinmayi ilham edene (andolsun).

Onu arindirip-temizleyen gerçekten felah bulmustur.

Ve onu (isyanla, günahla, bozulmalarla) örtüp-saran da elbette yikima ugramistir. (Sems, 7-10)

Ayetlerde nefsle ilgili olarak verilen bilgiler son derece önemlidir: Allah, insani yaratirken nefsini düzenlemis ve ona "fücur" ilham etmistir.
Fücur Arapça'da, "dogruluk sinirlarinin yirtilip parçalanmasi" anlamina gelir. Dini terim olarak fücurun anlami söyle verilir: "Günaha ve isyana
girismek, fasik olmak, yalan söylemek, baskaldirmak, karsi gelmek, haktan yüz çevirmek, nizami bozmak, zina, ahlaki çöküntü..."

Sems Suresi'ndeki ayetten ögrendigimize göre Allah, bu kötülüklerin yanisira, insana nefsin fücurundan sakinmayi da ilham etmistir. Hemen
sonraki cümlelerde verilen bilgiler ise son derece önemlidir: Nefsini arindirip-temizleyen, yani nefsinin fücurunu kabul edip, Allah'in ilhamina

uyarak ondan sakinanlar kurtulacaklardir. Bu, ebedi ve gerçek kurtulustur, yani Allah'in rizasini, rahmetini ve cennetini kazanmak... Buna karsilik, nefsini örten, yani onun fücurunu, pisligini disari atip temizlemeyen, içinde sakli tutan kisi ise yikima ugrayacaktir. Yikim da Allah'in laneti ve cehennem azabi demektir.

Bu noktada çok önemli bir sonuca variyoruz: herkesin nefsinde mutlaka kötülük vardir. Bir insanin, nefsindeki kötülükten temizlenmesinin tek yolu ise, bu kötülügün varligini kabul etmesi ve Allah'in gösterdigi biçimde ondan sakinmasidir.

Iste müminlerle inkarcilar arasindaki en önemli farklarin birisi bu noktada ortaya çikmaktadir. Insan, ancak Islam'in verdigi bilgi ve terbiye sonucunda nefsinin içinde kötülük bulundugunu ve ondan sakinmasi gerektigini ögrenir ve kabul eder. Dinin ve onu teblig eden peygamberlerin en büyük özelliklerinden biri, insanlarin nefislerindeki kötülügü ortaya çikarmasi ve onu temizlemesidir. Bu nedenle Kuran, Bakara Suresi'nin 87. ayetinde inkarci yahudilere seslenirken "size ne zaman bir elçi nefsinizin hoslanmayacagi bir seyle gelse, büyüklük taslayarak bir kisminiz onu yalanlayacak, bir kisminiz da onu öldürecek misiniz?" demektedir.

Ayette dendigi gibi, inkarcilar nefslerindeki kötülüge teslim olurlar ve bu nedenle de nefislerine aykiri gelen seyleri kendilerine tavsiye eden hak dini ve o dini teblig edenleri yalanlarlar. Bu durumdaki bir insan, Sems Suresi'ndeki ayetlerde dendigi gibi, nefsini örter ve onun fücuruna esir olur.

Bu durumda, tüm inkarcilarin nefslerindeki fücura teslim olmus, yani gerçek bilinçten yoksun olduklarini söyleyebiliriz. Bu bir tür içgüdüsel yasamdir; tüm tavirlar, tüm düsünceler nefsin fücurunun telkin ettigi içgüdülere göre düzenlenir. Kuran'in inkarcilar için kullandigi "hayvan" benzetmesinin hikmetlerinden biri de budur.

Buna karsilik müminler Allah'in farkindadirlar; O'ndan korkar ve O'nun hükümlerine karsi gelmekten sakinirlar. Bu nedenle de nefslerindeki fücura teslim olmaz, onu örtmez, açiga çikarir ve Allah'in ilham ettigi sekilde ondan sakinirlar. Hz. Yusuf'un söyledigi, "ben nefsimi temize çikaramam. Çünkü gerçekten nefs—Rabbimin kendisini esirgedigi disinda—var gücüyle kötülügü emredendir. Süphesiz, benim Rabbim,

bagislayandir, esirgeyendir" (Yusuf, 53) sözü, müminlerin nasil düsünmesi gerektigini göstermektedir. Mümin, her ortamda nefsinin kendisini yanlis yola yöneltmek isteyeceginin bilincinde, uyanik olmalidir.

Buraya kadar, agirlikli olarak nefsin iki zit yönünden "fücur" kismini inceledik. Ayni ayetin devamindan nefse fücurunun yanisira bir de, bu fücurdan sakinmasini saglayan bir kabiliyetin ilham edildigini ögrenmekteyiz. Insani Allah'a ve dinin bildirdigi dogrulara, hayirlara yönelten, iyiyi ve kötüyü ayirdetmesini saglayan nefsin bu yönü, halk arasinda "vicdan" olarak tanimlanir.

Iste, nefsin içindeki, insani daima kötülüge çagiran hevaya karsin, onu daima iyilige çagiran bu vicdan da vardir. Dolayisiyla insan, içinde, kendisini sürekli olarak dogruya çagiran sasmaz bir pusulaya sahiptir. Dolayisiyla vicdan, bir anlamda Allah'in sesidir. Insan sürekli olarak bu sese kulak verdigi ve Kuran'in gösterdigi temel prensipleri tam olarak özümsedigi takdirde, sürekli olarak dogru yolda ilerleyecektir.

Insan, vicdanina uydugu sürece, Allah'in bazi sifatlarini üstünde tasimaya, Peygamberimizin ifadesiyle "Allah'in ahlakiyla ahlaklanmaya" baslar. Allah sonsuz merhametlidir; O'na teslim olan bir mümin de merhametlidir. Allah sonsuz akil sahibidir; O'na kulluk eden bir mümin de üstün bir akla sahip olur. Insan Allah'a ne kadar yakinlasir, O'na ne kadar teslim olursa, O'nun ahlakiyla daha çok ahlaklanir ve "yaratilmislarin en hayirlisi" (Beyyine, 7) olur.

Kuran'in tüm hükümleri, insanin içindeki vicdana uygun, o vicdanin ölçülerine göre belirlenmis durumdadir. Ancak, Kuran'in belirledigi vicdan ölçüleri, toplumda yerlesik olan "vicdan" ölçülerinden oldukça farklidir. Toplumun vicdan anlayisi, yolda rastlanan bir fakire sadaka vermek ya da hayvanlara sevgi göstermek gibi son derece yüzeysel örneklerle sinirlidir. Oysa müminin vicdani, Kuran'in tüm emirlerinin ve tavsiyelerinin yerine getirilmesini gerektirir. Hatta Kuran'in genel hatlariyla belirttigi pekçok konunun ayrintilari vicdan sayesinde belirlenir ve uygulanir.

Örnegin, Kuran müminlere ihtiyaçlarindan arta kalani infak etmelerini emreder. Fakat ihtiyacinin ne kadar oldugunu herkes kendi vicdani ile

belirler. Vicdani yeterince güçlü olmayan bir insan ise, dinin hükümlerini Allah'in rizasina en uygun biçimde uygulayamaz.

Mümin günlük hayatta sürekli olarak bir kaç seçenek arasinda seçim yapmak durumunda kalir. Karsilastigi seçenekler içinde, Allah'in rizasina en
uygun olanini, dinin menfaatlerine en yararli olanini seçmekle yükümlüdür. Bu seçimi yaparken muhatap oldugu seçenekler karsisinda vicdani
ilk olarak devreye girer ve hangi seçenegin Allah'in rizasina daha uygun olacagini ona söyler. Ancak ikinci asamada hevasi da devreye girecek
ve onu diger alternatiflere yöneltmeye çalisacaktir. Bunun için de genellikle insana mazeretler fisildar. Kuran nefsin öne sürdügü bu
"mazeret"lere sik sik dikkat çekmektedir (bkz. Cavit Yalçin, Kuran'dan Cevaplar, 2.b. Istanbul: Vural Yayincilik, Kasim 1996, ss. 98-107).

Mümin, nefsin kendisine fisildadigi tüm mazeret ve bahanelere kulaklarini tikamali ve vicdaninin kendisine gösterdigi dogruyu uygulamalidir.
Kuran'in müminlerin vicdanina dair verdigi örnekler, insani bu konuda düsünmeye yöneltmelidir. Bir ayette, savasa çikamadiklari için üzülen
müminlerden söyle söz edilmektedir:

Allah'a ve elçisine karsi "içten bagli kalip hayra çagiranlar" olduklari sürece, güçsüz-zayiflara, hastalara ve infak etmek için bir sey
bulamayanlara bir sorumluluk (günah) yoktur. Iyilik edenlerin aleyhinde de bir yol yoktur. Allah, bagislayandir, esirgeyendir.

Bir de (savasa katilabilecekleri bir binege) bindirmen için sana her gelislerinde "sizi bindirecek bir sey bulamiyorum" dedigin ve infak edecek bir
sey bulamayip hüzünlerinden dolayi gözlerinden yaslar bosana bosana geri dönenler üzerinde de (sorumluluk) yoktur. (Tevbe, 91-92)

Savasa çikmak görünüste son derece tehlikelidir. Savasmaya giden bir insan, ölüme ya da yaralanmaya gittigini bilir. Ancak buna karsin
müminler Allah yolunda savasmak için büyük bir istek duymakta, çikamadiklari için de üzülmektedirler. Bu, Kuran'in kastettigi vicdanin çarpici
bir örnegidir.

Nefs mümini bir anda dinden döndüremez ama küçük tavizler koparmaya çalisir. Örnegin, mümini Allah yolunda yapmasi gereken bir iste tembellige sürüklemeye çalisir. Bir takim mazeretler öne sürerek onu gevseklige sürüklemeyi dener. Eger nefsin küçük isteklerine taviz verilirse, insan üzerindeki etkisi gittikçe büyür ve sonuç, insanin imandan vazgeçmesi, yeniden nefsinin esiri olmasina kadar varabilir. Mümin, her ne durumda olursa olsun, nefsine degil, Allah'in hükmüne göre hareket etmekle, nefsini ezmek, bencil tutkularini dizginlemekle yükümlüdür. Bir ayette söyle denir:

Öyleyse güç yetirebildiginiz kadar Allah'tan korkup-sakinin, dinleyin ve itaat edin. Kendi nefsinize hayir (en büyük yarar) olmak üzere infakta bulunun. Kim nefsinin bencil-tutkularindan (ya da cimri tutumundan) korunursa; iste onlar, felah (kurtulus) bulanlardir. (Tegabün, 16)

Ayette, müminlere Allah'tan korkmalari, O'na itaat etmeleri, O'nun hükümlerini dinlemeleri, ve infakta bulunmalari, yani mallarini Allah'in rizasina uygun olarak harcamalari emredilmektedir. Çünkü bunlar, insanin "nefsinin bencil-tutkularindan" korunmasina ve sonuçta felaha (büyük kurtulus ve mutluluk) ulasmasina neden olur. Ayni gerçek bir baska ayette de vurgulanir:

Kim Rabbinin makamindan korkar ve nefsi heva (istek ve tutkular) dan sakindirirsa,

Artik süphesiz cennet, (onun için) bir barinma yeridir. (Naziat, 40-41)

Nefsinin bencil tutkularindan korunarak nefsini arindirip-temizlemis, dolayisiyla Allah'in hosnutlugu ve cennetine kavusmus olan kisinin nefsi ise Kuran'da mutmain olmus, yani tatmin bulmus nefs olarak tanimlanir:

Ey mutmain (tatmin bulmus) nefis,

Rabbine, hosnut edici ve hosnut edilmis olarak dön.

Artik kullarimin arasina gir.

Cennetime gir. (Fecr, 27-30)

Nefsinin kötü isteklerine tabi olup da onu temizleyip arindirmamis ve bu sekilde ahirete gitmis bir kimsenin de pismanliktan baska bir nasibi yoktur. Gelmis geçmis milyarlarca inkarcinin kiyamet gününde yasadiklari nedamet ve nefslerini kinamalari gerçekten çok dehsetli bir manzara olusturur. Bu, kafirleri bekleyen öyle büyük ve kaçinilmaz bir gerçektir ki Allah ayetlerde kiyamet gününün hemen ardindan kendini kinayip duran nefsin durumuna yemin etmektedir:

Hayir, kalkis (kiyamet) gününe and ederim.

Ve yine hayir; kendini kinayip duran nefse de and ederim. (Kiyamet, 1-2)

"Istek ve Tutkularini Ilah Edinenler"

Az önce nefsin iki tarafli oldugunu, Allah'in nefse fücuru ve ondan sakinmayi ilham ettigini vurgulamistik. Kuran, nefsin fücurunu ifade etmek için çogu kez "heva" terimini de kullanir. Heva sözlükte; "istek, tutku, nefsin arzu ve hevesi, sehvet, sehvete karsi siddetli egilim, insanin bozulmasina yol açan bütün olumsuz içsel etkenler" seklinde tanimlanir.

Inkarcilar, nefsin bu negatif yönünü, yani hevayi tek yol gösterici ve amaç edinirler. Tüm hayatlari, hevalarini tatmin etmek dogrultusundadir. Bu nedenle tüm zihinlerini hevanin tatminine yöneltirler ve dolayisiyla dinin insana ögrettigi gerçekleri kavrayamayacak hale gelirler. Allah, hevalarinin denetimine giren insanlarin, Kuran'i ve peygamberin tebligini kavrayamadiklarini söyle anlatir:

Onlardan kimi gelip seni dinler. Nitekim yanindan çikip-gittikleri zaman, ilim verilenlere derler ki: "O biraz önce ne söyledi?" Iste onlar; Allah, onlarin kalplerini mühürlemistir ve onlar kendi heva (istek ve tutku)larina uymuslardir. (Muhammed, 16)

Nefsini örten, nefsinin fücuruna teslim olan bir insan, her olayda ve yargida hevasinin hakemligine basvurur. Hevanin istek ve arzulari dogru ve yanlista kistas olur. Bu, sehvetin kalbin kiblesi olmasi" halidir. Kisi artik kendi nefsine, yani Ego'suna tapinmaktadir. Kuran bu düsüsün en yogunlastigi duruma insanin "kendi hevasini ilah edinmesi" adini verir:

Simdi sen, kendi hevasini ilah edinen ve Allah'in bir ilim üzere kendisini saptirdigi, kulagini ve kalbini mühürledigi ve gözü üstüne bir perde çektigi kimseyi gördün mü?Artik Allah'tan sonra ona kim hidayet verecektir?Siz yine de ögüt alip düsünmüyor musunuz? (Casiye, 23)

Heva ve heves dogrultusunda hareketle akledemez bir hale gelen kisi, Kuran da görmez ve isitmez olarak tanimlanmaktadir. Akleden müminler ise iyiyle kötüyü ayirt eden bir anlayisa (ferasete) ve olaylara hakim olan bir bakis açisina, kavrayisa (basirete) sahip olurlar. Kuran, hevalarina uyduklari için akletme yeteneklerini yitiren ve sapan insan ve toplumlarla ilgili pek çok ayet içerir:

De ki: "Ey kitap Ehli, haksiz yere docininiz konusunda asiri gitmeyin ve daha önce sapmis, birçogunu saptirmis ve dümdüz yoldan kaymis bir toplulugun heva (istek ve tutku)larina uymayin." (Maide, 77)

De ki: "Ben, sizin Allah'tan baska tapmakta olduklariniza tapmaktan nehyedildim." De ki: "Ben sizin heva (istek ve tutku)lariniza uymam; yoksa bu durumda ben sasirip sapmis ve dogru yolu bulmamislardan olurum." (En'am, 56)

Ne oluyor ki size, kaçinilmaz bir ihtiyaçla karsi karsiya kalmaniz disinda, O, size haram kildiklarini ayri ayri açiklamisken, üzerinde Allah'in ismi anilan seyleri yemiyorsunuz? Gerçekten çogu, bir ilim olmaksiniz kendi heva (istek ve tutku)lariyla (kimilerini) saptiriyorlar. Süphesiz, senin Rabbin haddi asanlari en iyi bilendir. (En'am, 119)

Iste böylece biz onu (Kuran'i) Arapça bir hüküm olarak indirdik. Andolsun, sana gelen bu ilimden sonra, onlarin heva (istek ve tutku)larina uyacak olursan, senin için Allah'tan ne bir yardimci, dost, ne bir koruyucu vardir. (Ra'd, 37)

Kendi istek ve tutkularini (hevasini) ilah edineni gördün mü? Simdi ona karsi sen mi vekil olacaksin? (Furkan, 43)

Ey iman edenler, kendiniz, anne-babaniz ve yakinlariniz aleyhine bile olsa, Allah için sahitler olarak adaleti ayakta tutun. (Onlar) ister zengin olsun, ister fakir olsun; çünkü Allah onlara daha yakindir. Öyleyse adaletten dönüp heva (tutkulari)niza uymayin. Eger dilinizi egip büker (sözü

geveler) ya da yüz çevirirseniz, süphesiz Allah, yaptiklarinizdan haberi olandir. (Nisa, 135)

Hayir, zulmedenler, hiç bir bilgiye dayanmaksizin kendi hevalarina uymuslardir. Allah'in saptirdigini kim hidayete erdirebilir? Onlarin hiç bir yardimcilari yoktur. (Rum, 29)

Öyleyse, ona inanmayip kendi hevasina uyan, sakin seni ondan alikoymasin; sonra yikima ugrarsin. (Taha, 16)

Eger hak, onlarin heva (istek ve tutku)larina uyacak olsaydi hiç tartismasiz, gökler, yer ve bunlarin içinde olan herkes (ve her sey) bozulmaya ugrardi. Hayir, biz onlara kendi san ve seref (zikir)lerini getirmis bulunuyoruz, fakat onlar kendi zikirlerinden yüz çeviriyorlar. (Müminun, 71)

Sana da önündeki kitap(lar)i dogrulayici ve ona 'bir sahit-gözetleyici' olarak Kitab'i (Kuran'i) indirdik. Öyleyse aralarinda Allah'in indirdigiyle hükmet ve sana gelen haktan sapip onlarin heva (istek ve tutku)larina uyma. Sizden her biriniz için bir seriat ve bir yol-yöntem kildik. Eger Allah dileseydi, sizi bir tek ümmet kilardi; ancak (bu,) verdikleriyle sizi denemesi içindir. Artik hayirlarda yarisiniz. Tümünüzün dönüsü Allah'adir. Hakkinda anlasmazliga düstügünüz seyleri size haber verecektir.

Aralarinda Allah'in indirdigiyle hükmet ve onlarin hevalarina uyma. Allah'in sana indirdiklerinin bir kismindan seni sasirtmamalari için diye onlardan sakin. Sayet yüz çevirirlerse, bil ki, Allah bir kisim günahlari nedeniyle onlara bir musibeti tattirmak istemektedir. Süphesiz, insanlarin çogu fasiklardir. (Maide, 48-49)

Heva insani bir takim tutkulara kaptirir, onun gözlerini kör eder. Bu durumdaki insan da ebedi felaketine dogru hizla yuvarlanir. Heva kelimesinin kökeni de anlamlidir. Ruh, kökeni dolayisiyla aydinlik ve letafet iken, heva, zulumat ve ates niteliklidir.

Vicdan ve Ruh

Ey mutmain (tatmin bulmus) nefis,

Rabbine, hosnut edici ve hosnut edilmis olarak dön.(Fecr, 27-28)

Kuran'in bildirdigine göre nefsin iki ayri yönü oldugunu, bir kisminin "heva"dan, yani insani Allah'in yolundan alikoyan bencil tutku ve hirslardan olustugunu biliyoruz. Nefsin öteki kismi ise, insani Allah'a ve dinin içerdigi dogrulara yöneltir, nefsin içindeki "fücur"dan sakinmasini saglar. Nefsin bu kismi, vicdandir. Vicdan ise, insana Allah tarafindan üflenmis "ruh"tan kaynak bulur.

Secde Suresi'nde Allah'in insana kendi ruhundan "üfledigi" söyle haber verilir:

... O, yarattigi her seyi en güzel yapan ve insani yaratmaya bir çamurdan baslayandir.

Sonra onun soyunu bir özden (sülale'den), basbayagi bir sudan yapmistir.

Sonra onu '"üzeltip bir biçime soktu" ve ona ruhundan üfledi." (Secde, 7-9)

Iste insanin sahip oldugu tüm güzel vasiflar, Allah'in kendisine "üflemis" oldugu ruhtan kaynaklanmaktadir. Insan, eger nefsin fücuruna (hevasina) saplanarak bu ruhu örtmezse, Allah'in bazi sifatlarini üstünde tasimaya, Peygamberimizin ifadesiyle "Allah'in ahlakiyla ahlaklanmaya" baslar. Allah sonsuz merhametlidir; O'na teslim olan bir mümin de merhametlidir. Allah sonsuz akil sahibidir; O'na kulluk eden bir mümin de üstün bir akla sahip olur. Insan Allah'a ne kadar yakinlasir, O'na ne kadar teslim olursa, O'nun ahlakiyla daha çok ahlaklanir ve "yaratilmislarin en hayirlisi" (Beyyine, 7) olur.

Ruh, insani vicdana yöneltir. Nefsin içinde, insani daima kötülüge çagiran hevaya karsin, onu daima iyilige çagiran bu vicdan da vardir. Dolayisiyla insan, içinde, kendisini sürekli olarak dogruya çagiran sasmaz bir pusulaya, yani vicdana sahiptir. Sems Suresi'nde haber verildigi üzere, Allah insana nefsinin fücurundan sakinmayi ilham etmektedir. Bu ilham, vicdandir. Dolayisiyla vicdan, bir anlamda Allah'in sesidir. Insan sürekli olarak bu sese kulak verdigi ve Kuran'in gösterdigi temel prensipleri tam olarak özümsedigi takdirde, sürekli olarak dogru yolda ilerleyecektir.

Zaten Kuran'in tüm hükümleri, insanin içindeki vicdana uygun, o vicdanin gereklerine göre belirlenmis durumdadir. Rum Suresi'ndeki iki ayet,

bu konuda açiklayicidir:

Hayir, zulmedenler, hiç bir bilgiye dayanmaksizin kendi heva (istek ve tutku)larina uymuslardir. Allah'in saptirdigini kim hidayete erdirebilir? Onlarin hiç bir yardimcilari yoktur.

Öyleyse sen yüzünü Allah'i birleyen (bir hanif) olarak dine, Allah'in o fitratina çevir; ki insanlari bunun üzerine yaratmistir. Allah'in yaratisi için hiç bir degistirme yoktur. Iste dimdik ayakta duran din (budur). Ancak insanlarin çogu bilmezler. (Rum, 29-30)

Ayetlere göre, inkar edenler nefslerinin fücuruna, yani hevalarina uyarak sapmislardir. Buna karsin müminlerin yapmasi gereken, Allah'in insanlara vahiy yoluyla ulastirdigi dine uymaktir. Ve bu din, Allah'in insanlari yarattigi fitrata (yaratilisa), yani Allah'tan kendilerine üflenmis olan ruha, vicdana tekabül etmektedir.

Kuran'in kastettigi vicdanin günlük hayatta uygulanmasi, toplumda yerlesik olan "vicdan" kavramindan oldukça farklidir. Toplumun vicdan anlayisi, yolda rastlanan bir fakire sadaka vermek ya da hayvanlara sevgi göstermek gibi son derece yüzeysel örneklerle sinirlidir. Oysa müminin vicdani, Kuran'in tüm emirlerinin ve tavsiyelerinin yerine getirilmesini gerektirir. Hatta Kuran'in genel hatlariyla çizdigi pek çok tavir, akil yoluyla bulunur ve vicdan yoluyla uygulanir.

Örnegin, Kuran müminlere mütevazi olmalarini emretmektedir. Ancak bu tevazunun nasil uygulanacagini, hareketlere nasil yansitilacagini mümin akliyla bulur. Akliyla buldugu bu tavirlari uygulamasini saglayan güç ise, vicdanidir. Vicdani yeterince güçlü olmayan bir insan ise, dinin hükümlerini ancak kaba hatlariyla uygulayabilir.

Mümin günlük hayatta sürekli olarak bir kaç seçenek arasinda seçim yapmak durumunda kalir. Karsilastigi seçenekler içinde, Allah'in rizasina en uygun olanini, dinin menfaatlerine en yararli olanini seçmekle yükümlüdür.

Bu seçimi yaparken önce Kuran'in sonra da vicdaninin hakemligine basvurmalidir. Çogunlukla, muhatap oldugu seçenekler karsisinda vicdani ilk olarak devreye girer ve hangi seçenegin Allah'in rizasina daha uygun olacagini ona söyler. Ancak ikinci asamada hevasi da devreye girecek

ve onu diger alternatiflere yöneltmeye çalisacaktir. Bunun için de genellikle insana mazeretler fisildar. Kuran nefsin öne sürdügü bu "mazeret"lere sik sik dikkat çekmektedir (bkz. Cavit Yalçin, Kuran'dan Cevaplar, 2.b. Istanbul: Vural Yayincilik, Kasim 1996, ss. 98-107).

Mümin, nefsin kendisine fisildadigi tüm mazeret ve bahanelere kulaklarini tikamali ve vicdaninin kendisine gösterdigi ilk dogruyu uygulamalidir.

Kuran'in müminlerin vicdanina dair verdigi örnekler, insani bu konuda düsünmeye yöneltmelidir. Bir ayette, savasa çikamadiklari için üzülen müminlerden söyle söz edilmektedir:

Allah'a ve elçisine karsi "içten bagli kalip hayra çagiranlar" olduklari sürece, güçsüz-zayiflara, hastalara ve infak etmek için bir sey bulamayanlara bir sorumluluk (günah) yoktur. Iyilik edenlerin aleyhinde de bir yol yoktur. Allah, bagislayandir, esirgeyendir.

Bir de (savasa katilabilecekleri bir binege) bindirmen için sana her gelislerinde "sizi bindirecek bir sey bulamiyorum" dedigin ve infak edecek bir sey bulamayip hüzünlerinden dolayi gözlerinden yaslar bosana bosana geri dönenler üzerinde de (sorumluluk) yoktur. (Tevbe, 91-92)

Savasa çikmak görünüste kuskusuz son derece tehlikelidir. Savasmaya giden bir insan, ölüme ya da yaralanmaya gittigini bilir. Ancak buna karsin müminler Allah yolunda savasmak için büyük bir istek duymakta, çikamadiklari için de üzülmektedirler. Bu, Kuran'in kastettigi vicdanin çarpici bir örnegidir.

Kalp, Akil ve Zeka

Insanin içinde heva ve vicdan seklinde iki ayri yön oldugunu biliyoruz. Bu noktada akil ve akilsizlik kavramlari da büyük önem tasimaktadir. Kuran, hevaya uymanin akilsizligi, vicdana uymanin akli getirdigini haber verir çünkü.

Az önce de belirttigimiz gibi, hevasina uymus, dolayisiyla Allah'tan kopmus bir insan, kisa sürede akletme özelligini yitirir. Kuran, inkarcilardan söz ederken, onlarin "akletmeyen bir kavim"(Hasr, 14) oldugunu bildirmektedir. Ilk anda bunun nasil oldugu anlasilmayabilir. Çünkü çogu

kimse, her insanin belli bir akla sahip oldugunu ve bunun da degismedigini sanmaktadir. Bu bir yanlis anlamadir ve aklin zeka zannedilmesinden kaynaklanmaktadir. Oysa zeka ve akil çok farkli seylerdir. Herkes zeki olabilir, ancak akil yalnizca iman edenlerde bulunur.

Nefsin fücuruna, yani hevaya uymak insanin aklini örttügüne göre, acaba akli açan sey ne olabilir? Bunun cevabi açiktir: Insan nefsinin fücuruna (hevaya) degil de, ona bu fücurdan sakinmayi telkin eden güce (vicdana) itaat ederse, akil sahibi olur.

Nitekim Kuran'in kastettigi aklin merkezi "kalp"tir. Kuran, çogu ayette "akleden kalplerden" söz eder. Dolayisiyla gerçek akil, beynin bir fonksiyonu olan zekadan çok farklidir. Akil, "vicdan"in da yeri olan kalpte bulunur. Kuran ayetleri aklin kalpte oldugunu ve "akilsiz"larin kalplerinin kapali oldugu için akledemediklerini açikça ifade ediyor:

Yer yüzünde gezip dolasmiyorlar mi, böylece onlarin kendisiyle akledebilecek kalpleri ve isitebilecek kulaklari oluversin? Çünkü dogrusu, gözler kör olmaz, ancak sinelerdeki kalpler körelir. (Hac, 46)

Andolsun, cehennem için cinlerden ve insanlardan çok sayida kisi yarattik (hazirladik). kalpleri vardir bununla kavrayip-anlamazlar, gözleri vardir bununla görmezler, kulaklari vardir bununla isitmezler. Bunlar hayvanlar gibidir, hatta daha asagiliktirlar. Iste bunlar gafil olanlardir. (Araf, 179)

(Savastan) Geri kalanlarla birlikte olmayi seçtiler. Onlarin kalpleri mühürlenmistir. Bundan dolayi kavrayip-anlamazlar. (Tevbe, 87)

Ve onlarin kalpleri üzerine, onu kavrayip anlamalarini engelleyen kabuklar, kulaklarina da bir agirlik koyduk. Sen Kuran'da sadece Rabbini "bir ve tek" (ilah olarak) andigin zaman, 'nefretle kaçar vaziyette' gerisin geriye giderler. (Isra, 46)

Öyle ki, aklin merkezi olan kalp, bazilarinda olur, bazilarinda ise olmaz! Kuran, ancak "kalbi olanlar"in ögüt almaya ve dolayisiyla iman etmeye istidatli oldugunu bildiriyor:

Hiç süphesiz, bunda, kalbi olan ya da bir sahit olarak kulak veren kimse için elbette bir ögüt (zikir) vardir. (Kaf, 37)

Dolayisiyla, Kuran'in sözünü ettigi gerçek akil, dogrudan kalple ve vicdanla ilgilidir.

Ilginç olan, bu aklin artip-azalabilmesidir. Evet, beynin bir fonksiyonu olan zeka, önemli bir yaralanma ya da hastalik disinda, artip-azalmaz, herkesin "IQ"su sabittir. Ama akil azalip-artabilir.

Aklin bu artip-azalabilme özelligi, insanin vicdani ile ilgilidir. Vicdan güçlenir ve Allah'tan korkup-sakinma (takva) artarsa, "dogruyu yanlistan ayiran bir anlayis" kazanilir. Tümüyle "metafizik" olan bu sirri, Kuran ayeti söyle bildiriyor:

Ey iman edenler, Allah'tan korkup-sakinirsaniz, size dogruyu yanlistan ayiran bir nur ve anlayis (furkan) verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bagislar. Allah büyük fazl sahibidir. (Enfal, 29)

Allah'tan korkup-sakinmayan bir kisi ise, bu "dogruyu yanlistan ayiran nur ve anlayis"tan mahrumdur. O çok zeki olabilir, iyi bir fizikçi, sosyolog ya da her hangi bir "saygin kisi" olabilir, zeka ürünü yapitlar ortaya koyabilir. Ama, gerçek vicdandan ve dolayisiyla gerçek akildan yoksundur. Iyi bir bilim adami olup, sözgelimi insan vücudunun bilinmeyen sirlarini ortaya çikarabilir, ama o vücudun kim tarafindan yaratildigini düsünecek vicdana ve kavrayacak akla sahip degildir. Kesfettigi seyin mükemmelligi ile hayrete düsüp, o seyi Yaratan'a yönelecek ve onu övecek (tesbih edecek) yerde, buldugu seyden dolayi gururlanip kendisini övmeye (tesbih etmeye) baslar, bu "bilim adami", "hevasini ilah edinmis ve bir bilgi üzere sapmistir." Kalbi de elbette "mühürlü"dür:

Simdi sen, kendi hevasini ilah edinen ve Allah'in bir ilim üzere kendisini saptirdigi, kulagini ve kalbini mühürledigi ve gözü üstüne bir perde çektigi kimseyi gördün mü? Artik Allah'tan sonra ona kim hidayet verecektir? Siz yine de ögüt alip-düsünmüyor musunuz? (Casiye, 23)

Buna karsin müminlerin kalbi canli ve duyarlidir. Kuran, müminleri, "kalpleri Allah'in zikriyle mutmain olanlar" (Ra'd, 28) olarak tarif eder. Zaten ayetin devaminda dendigi gibi, "...kalpler yalnizca Allah'in zikriyle mutmain olur".

Inkarcilarin kalbi ise baska ayetlerde söyle anlatilir:

Allah, onlarin kalplerini ve kulaklarini mühürlemistir; gözlerinin üzerinde perdeler vardir. Ve büyük azap onlaradir. (Bakara, 7)

Münafiklik yapanlari da belirtmesi içindi. Onlara: "Gelin, Allah'in yolunda savasin ya da savunma yapin" denildiginde, "Biz savasmayi bilseydik elbette sizi izlerdik" dediler. O gün onlar, imandan çok küfre daha yakindilar. Kalplerinde olmayani agizlariyla söylüyorlardi. Allah, onlarin gizli tuttuklarini daha iyi bilir. (Al-i Imran, 167)

Ayetlerde geçen akledebilecek kalp kavrami ve kalp gözünün kör olmasi kavrayis ve anlayis için beynin degil kalbin önemli bir fonksiyonu oldugunu göstermektedir. Akil sadece müminlere hastir ve müminler 'temiz akil sahipleri' olarak adlandirilmaktadirlar:

Ki onlar, sözü isitirler ve en güzeline uyarlar. Iste onlar, Allah'in kendilerini hidayete erdirdigi kimselerdir ve onlar, temiz akil sahipleridir. (Zümer, 18)

Zeka, olaylardaki iyiyle kötüyü ayirt etme yeteneginden ve olaylardaki incelikleri kavrayistan yoksunken, akil bu kavrayis ve anlayisa sahiptir. Bu yüzden ancak temiz akil sahipleri Kuran'i kavrayabilirler. Temiz akil sahiplerinden baskalarinin ögüt alip düsünmedigi ayetlerde sik sik tekrarlanmaktadir:

Kime dilerse hikmeti ona verir; süphesiz kendisine hikmet verilene büyük bir hayir da verilmistir. Temiz akil sahiplerinden baskasi ögüt alip-düsünmez. (Bakara, 269)

Zeka ögüt alip düsünmeye tamamen kapali, iyiyle kötüyü ayirt edecek anlayistan da yoksun bulunmaktadir. Zeki kisi bilimsel bulus yapabilir, basarili bir isadami olabilir, siyasetçi olabilir. Burada en önemli nokta yaptigi islerin yarar ve zararini ayirt edecek bir anlayisa sahip olmadan—bilgisayara benzer bir sekilde—bu isleri yapmasidir. Defalarca dinledigi dogrulara karsi tepkisiz ve kör gözlerle cevap vermesi, ayetlerdeki körlük ve sagirligi, yani kavrayisin ve anlayisin yok olusunu gösterir. Ayetteki "onlarin kalpleri mühürlenmistir. Bundan dolayi kavrayip anlamazlar" ifadesi kalbin kavrayistaki önemini göstermesi açisindan önemli bir örnektir:

(Savastan) Geri kalanlarla birlikte olmayi seçtiler. Onlarin kalpleri mühürlenmistir. Bundan dolayi kavrayip-anlamazlar. (Tevbe, 87)

Kalbin bu akletmez seviyeye gelmesinde en büyük etken kisinin heva ve hevesini ilah edinmesidir. Heva ve hevesi dogrultusunda hareket eden kisi gaflet yani bilinçsizlik durumuna düser bu bilinçsizligin uzun süreli hale gelmesi kalbin mühürlenmesine ve akletmez bir seviyeye gelinmesine sebep olur. Akletmez bir duruma gelen kalp kavrayis körelmesi ve sagirlik yani algilayamama noktasina kadar düsüse neden olur.

Bu durumdaki bir insan, Allah dilemedikçe, akil sahibi olamaz:

Simdi sen, kendi hevasini ilah edinen ve Allah'in bir ilim üzere kendisini saptirdigi, kulagini ve kalbini mühürledigi ve gözü üstüne bir perde çektigi kimseyi gördün mü? Artik Allah'tan sonra ona kim hidayet verecektir? Siz yine de ögüt alip-düsünmüyor musunuz? (Casiye, 23)

Kuran'in daha pek çok ayetinde, insan davranislarinin kalple olan iliskisi konu edilmektedir. Bunlari söyle siralayabiliriz:

Allah'in kisi ile kalbi arasina girmesi

Ey iman edenler, size hayat verecek seylere sizi çagirdigi zaman, Allah'a ve Resulü'ne icabet edin. Ve bilin ki muhakkak Allah, kisi ile kalbi arasina girer ve siz gerçekten O'na götürülüp toplanacaksiniz. (Enfal, 24)

Kalp uzlasmasi

Ve onlarin kalplerini uzlastirdi. Sen, yeryüzündekilerin tümünü harcasaydin bile, onlarin kalplerini uzlastiramazdin. Ama Allah, aralarini bulup onlari uzlastirdi. Çünkü O, üstün ve güçlü olandir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Enfal, 63)

Allah'in ipine hepiniz simsiki sarilin. Dagilip ayrilmayin. Ve Allah'in sizin üzerinizdeki nimetini hatirlayin. Hani siz düsmanlar idiniz. O, kalplerinizin arasini uzlastirip-isindirdi ve siz O'nun nimetiyle kardesler olarak sabahladiniz. Yine siz, tam ates çukurunun kiyisindayken, oradan sizi kurtardi. Umulur ki hidayete erersiniz diye, Allah, size ayetlerini böyle açiklar. (Al-i Imran, 103)

Kalbine sindirilmek

Hani sizden misak almis ve Tur'u üstünüze yükseltmistik (ve): "Size verdigimize (Kitaba) simsiki sarilin ve dinleyin" (demistik). Demislerdi ki:

"Dinledik ve bas kaldirdik." Inkarlari yüzünden buzagi (tutkusu) kalplerine sindirilmisti. De ki: "Inaniyorsaniz, inanciniz size ne kötü sey emrediyor?" (Bakara, 93)

Kalplerin takvasi

Iste böyle; kim Allah'in siarlarini yüceltirse, süphesiz bu, kalplerin takvasindandir. (Hac, 32)

Kalpleri isindirilacaklar

Sadakalar—Allah'tan bir farz olarak—yalnizca fakirler, düskünler, (zekat) isinde görevli olanlar, kalpleri isindirilacaklar, köleler, borçlular, Allah yolunda (olanlar) ve yolda kalmis(lar) içindir. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Tevbe, 60)

Kalbin tatmin bulmasi

Bunlar, iman edenler ve kalpleri Allah'in zikriyle mutmain olanlardir. Haberiniz olsun; kalpler yalnizca Allah'in zikriyle mutmain olur. (Ra'd, 28)

(Havariler:) "Ondan yemek istiyoruz, kalplerimiz tatmin olsun, senin de gerçekten bize dogru söyledigini bilelim ve buna sahitlerden olalim" demislerdi. (Maide, 113)

Iman edip salih amellerde bulunanlar ve "Rablerine kalpleri tatmin bulmus olarak baglananlar", iste bunlar da cennetin halkidirlar. Onda süresiz kalacaklardir. (Hud, 23)

(Bir de) Kendilerine ilim verilenlerin, bunun (Kuran'in) hiç tartismasiz Rablerinden olan bir gerçek oldugunu bilmeleri için; böylelikle ona iman etsinler ve kalpleri ona tatmin bulmus olarak baglansin. Süphesiz Allah, iman edenleri dosdogru yola yöneltir. (Hac, 54)

Allah bunu (yardimi) size ancak bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla tatmin bulsun diye yapti. "Yardim ve zafer" (nusret) ancak üstün ve güçlü, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'in katindandir. (Al-i Imran, 126)

Kalbin saglamlasmasi

Sana elçilerin haberlerinden—kalbini saglamlastiracak—dogru haberler aktariyoruz. Bunda sana hak ve müminlere bir ögüt ve uyari gelmistir. (Hud, 120)

Kalbin bos olmasi

Baslarini dikerek kosarlar, gözleri kendilerine dönüp-çevrilmez. Kalpleri (sanki) bombostur. (Ibrahim, 43)

Kalplerine korku salmak

Kendisi hakkinda hiç bir delil indirmedigi seyi Allah'a ortak kostuklarindan dolayi küfredenlerin kalplerine korku salacagiz. Onlarin barinma yerleri atestir. Zalimlerin konaklama yeri ne kötüdür. (Al-i Imran, 151)

Kalbin öfkeyle kabarmasi

Sadece Allah anildigi zaman, ahirete inanmayanlarin kalbi öfkeyle kabarir. Oysa O'ndan baskalari anildiginda hemen sevince kapilirlar. (Zümer, 45)

Kalbin meyletmesi

Bir de ahirete inanmayanlarin kalpleri ona meyletsin de ondan (bu yaldizli ve içi çarpik sözlerden) hoslansinlar ve yüklenmekte olduklarini yüklene dursunlar. (En'am, 113)

Kalplerde onulmaz bir hasret kilinmasi

Ey iman edenler, inkâr edenler ile yeryüzünde gezip dolasirken veya savasta bulunduklari sirada (ölen) kardesleri için: "Yanimizda olsalardi, ölmezlerdi, öldürülmezlerdi" diyenler gibi olmayin. Allah, bunu onlarin kalplerinde onulmaz bir hasret olarak kildi. Dirilten ve öldüren Allah'tir. Allah, yaptiklarinizi görendir. (Al-i Imran, 156)

Kalplerde olmayani agizla söylemek

Münafiklik yapanlari da belirtmesi içindi. Onlara: "Gelin, Allah'in yolunda savasin ya da savunma yapin" denildiginde, "biz savasmayi bilseydik

elbette sizi izlerdik" dediler. O gün onlar, imandan çok küfre daha yakindilar. Kalplerinde olmayani agizlariyla söylüyorlardi. Allah, onlarin gizli tuttuklarini daha iyi bilir. (Al-i Imran, 167)

Kalplerde gizli tutmak

Iste bunlarin, Allah kalplerinde olani bilmektedir. O halde sen, onlardan yüz çevir, onlara ögüt ver ve onlara nefislerine iliskin açik ve etkileyici söz söyle. (Nisa, 63)

Kalplerin parçalanmasi

Onlarin kalpleri parçalanmadikça, kurduklari bina kalplerinde bir süphe olarak sürüp-gidecektir. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Tevbe, 110)

Kalbin kaymasi

"Rabbimiz, bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi kaydirma ve katindan bize bir rahmet bagisla. Süphesiz, bagisi en çok olan Sensin Sen." (Al-i Imran, 8)

Andolsun Allah, Peygamberin, Muhacirlerin ve Ensarin üzerine tevbe ihsan etti. Ki onlar—içlerinde bir bölümü—nün kalbi nerdeyse kaymak üzereyken- ona güçlük saatinde tabi oldular. Sonra onlarin tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara (karsi) çok sefkatlidir, çok esirgeyicidir. (Tevbe, 117)

Kalplerin benzemesi

Bilgisizler, dediler ki: "Allah bizimle konusmali veya bize de bir ayet gelmeli degil miydi?" Onlardan öncekiler de onlarin bu söylediklerinin benzerini söylemislerdi. kalpleri birbirine benzedi. Biz, kesin bilgiyle inanan bir topluluga ayetleri apaçik gösterdik. (Bakara, 118)

Kalbin karsi koymasi

Nasil olabilir ki!.. Eger size karsi galip gelirlerse size karsi ne "akrabalik baglarini", ne de "sözlesme hükümlerini" gözetip-tanirlar. Sizi agizlariyla hosnut kilarlar, kalpleri ise karsi koyar. Onlarin çogu fasik kimselerdir. (Tevbe, 8)

Imanin kalbe girmemesi

Bedeviler, dedi ki: "Iman ettik." De ki: "Siz iman etmediniz; ancak "Islam (müslüman veya teslim) olduk deyin. Iman henüz kalplerinize girmis degildir. Eger Allah'a ve Resulü'ne itaat ederseniz, O, sizin amellerinizden hiç bir seyi eksiltmez. Süphesiz Allah, çok bagislayandir, çok esirgeyendir." (Hucurat, 14)

Kalpte hastalik olmasi

Kalplerinde hastalik vardir. Allah da hastaliklarini arttirmistir. Yalan söylemekte olduklarindan dolayi, onlar için aci bir azap vardir. (Bakara, 10)

Iste kalplerinde hastalik olanlari: "Zamanin, felaketleriyle aleyhimize dönüp bize çarpmasindan korkuyoruz" diyerek aralarinda çabalar yürüttüklerini görürsün. Umulur ki Allah, bir fetih veya katindan bir emir getirecek de, onlar, nefislerinde gizli tuttuklarindan dolayi pisman olacaklardir. (Maide, 52)

Seytanin katip-birakmalari, kalplerinde hastalik olanlara ve kalpleri (her türlü) duyarliliktan yoksun bulunanlara (Allah'in) bir deneme kilmasi içindir. Süphesiz zalimler, (gerçegin kendisinden) uzak bir ayrilik içindedirler. (Hac, 53)

Kalbin katilasmasi

Bundan sonra kalpleriniz yine katilasti; tas gibi, hatta daha kati. Çünkü taslardan öyleleri vardir ki, onlardan irmaklar fiskirir, öyleleri vardir ki yarilir, ondan sular çikar, öyleleri vardir ki Allah korkusuyla yuvarlanir. Allah yaptiklarinizdan gafil (habersiz) degildir. (Bakara, 74)

Onlara, zorlu azabimiz geldigi zaman yalvarmalari gerekmez miydi? Ama onlarin kalpleri katilasti ve seytan onlara yapmakta olduklarini çekici (süslü) gösterdi. (En'am, 43)

Allah, kimin gögsünü Islam'a açmissa, artik o, Rabbinden bir nur üzerinedir, (öyle) degil mi? Fakat Allah'in zikrinden (yana) kalpleri katilasmis olanlarin vay haline. Iste onlar, apaçik bir sapiklik içindedirler. (Zümer, 22)

Kalbin mühürlenmesi

Onlarin kendi sözlerini bozmalari, Allah'in ayetlerine karsi inkara sapmalari, peygamberleri haksiz yere öldürmeleri ve "kalplerimiz örtülüdür"
demeleri nedeniyle (onlari lanetledik.) Hayir; Allah, inkarlari dolayisiyla ona (kalplerine) damga vurmustur. Onlarin azi disinda, inanmazlar.
(Nisa, 155)

Öyle olmasa, Kuran'i iyiden iyiye düsünmezler miydi? Yoksa birtakim kalpler üzerinde kilitler mi vurulmus? (Muhammed, 24)

(Bütün bunlar,) Sakinlerinden sonra yeryüzüne mirasçi olanlari dogruya erdirme(ye veya ortaya çikarmaya yetmez) mi? Eger biz dilemis
olsaydik onlara günahlari nedeniyle bir musibet isabet ettirirdik; ve kalplerine damgalar vururduk da onlar böylelikle isitmeyenler olurlardi.
(Araf, 100)

Allah, onlarin kalplerini ve kulaklarini mühürlemistir; gözlerinin üzerinde perdeler vardir. Ve büyük azap onlaradir. (Bakara, 7)

Ki onlar, Allah'in ayetleri konusunda kendilerine gelmis bir delil bulunmaksizin mücadele edip dururlar. (Bu,) Allah katinda da, iman edenler
katinda da büyük bir öfke (sebebi)dir. Iste Allah, her mütekebbir zorbanin kalbini böyle mühürler. (Mümin, 35)

Ey Peygamber, kalpleri inanmadigi halde agizlariyla "inandik" diyenlerle Yahudiler'den küfür içinde çaba harcayanlar seni üzmesin. Onlar,
yalana kulak tutanlar, sana gelmeyen diger topluluk adina kulak tutanlar (haber toplayanlar)dir. Onlar, kelimeleri yerlerine konulduktan sonra
saptirirlar, "size bu verilirse onu alin, o verilmezse ondan kaçinin" derler. Allah, kimin fitne(ye düsme)sini isterse, artik onun için sen Allah'tan
hiç bir seye malik olamazsin. Iste onlar, Allah'in kalplerini aritmak istemedikleridir. Dünyada onlar için bir asagilanma, ahirette onlar için büyük
bir azap vardir. (Maide, 41)

Sonra onun ardindan kendi kavimlerine (baska) elçiler gönderdik; onlara apaçik belgeler getirmislerdi. Ama daha önce onu yalanlamalari nedeniyle inanmadilar. Iste biz, haddi asanlarin kalplerini böyle mühürleriz. (Yunus, 74)

Iste bu ülkeler, sana onlarin "haberlerinden aktarmalar yapiyoruz." Gerçekten, onlara elçileri apaçik belgelerle gelmislerdi. Ama daha önceden yalanlamalari nedeniyle iman eder olmadilar. Iste Allah, inkar edenlerin kalplerini böyle damgalar. (Araf, 101)

Yol, ancak o kimseler aleyhinedir ki, zengin olduklari halde (savasa çikmamak için) senden izin isterler ve bunlar geride kalanlarla birlikte olmayi seçerler. Allah, onlarin kalplerini mühürlemistir. Bundan dolayi onlar, bilmezler. (Tevbe, 93)

De ki: "Düsündünüz mü hiç; eger Allah sizin isitmenizi ve görmenizi aliverir ve kalplerinizi mühürlerse, onlari size Allah'tan baska getirebilecek ilah kimdir?" Bak, biz nasil ayetleri "çesitli biçimlerde açikliyoruz da" sonra onlar (yine) sirt çevirip-engelliyorlar? (En'am, 46)

Tüm bu ayetler çok açik bir gerçegi ortaya koymaktadir: Iman etmek, bir ideolojiyi benimsemek ya da bir gelenegi yasatmak gibi "teknik" bir is degildir. Iman, insanin kalbinin duyarli olmasiyla ilgilidir. Kalbi katilasmamis, mühürlenmemis bir insan, Allah'i tanimaya ve O'na itaat etmeye zaten egilimlidir. Din kendisine anlatildiginda, kalbinin verdigi kavrayisla gerçegi görür ve hemen iman eder. Oysa inkarcilar ayri bir canli türüdür. Onlarin kalpleri ölüdür, mühürlüdür. Kalplerinde bir duyarlilik olmadigi için, akil sahibi de olamazlar. Bu durumda iman etmeleri de söz konusu degildir. Kuran'in farkli ayetlerinde, mümin yapisina sahip kimselerin kendilerine verilen ögütleri hemen dinledikleri, oysa inkarci yapisina sahip kimselerin de ne olursa olsun iman etmeyecekleri haber verilir:

Andolsun, onlarin çogu üzerine o söz hak olmustur; artik inanmazlar.Gerçekten biz onlarin boyunlarina, çenelere kadar (dayanan) halkalar geçirdik; bu yüzden baslari yukari kalkiktir. Biz önlerinde bir sed, arkalarinda bir sed çektik. Böylelikle onlari örtüverdik, artik görmezler. Kendilerini uyarsan da, uyarmasan da onlar için birdir; inanmazlar.

Sen ancak, zikre (Kuran'a) uyan ve gayb ile Rahman olan (Allah')a (karsi) içi titreyerek korku duyan kimseyi uyarirsin. Iste böylesini, bir bagislanma ve üstün bir ecirle müjdele. (Yasin, 7-11)

Süphesiz, inkar edenleri uyarsan da, uyarmasan da, onlar için farketmez; inanmazlar. Allah, onlarin kalplerini ve kulaklarini mühürlemistir; gözlerinin üzerinde perdeler vardir. Ve büyük azap onlaradir. (Bakara, 6-7)

Çünkü gerçekten sen, ölülere (söz) dinletemezsin ve arkasini dönüp kaçan sagirlara da çagriyi isittiremezsin.

Ve sen körleri düstükleri sapikliktan çekip hidayete erdirici degilsin; sen ancak, ayetlerimize iman edenlere (söz) dinletebilirsin, iste müslüman olanlar bunlardir. (Neml, 80-81)

Kalpleri katilasmis ve dolayisiyla akletme yetenegini yitirmis olan inkarcilara karsi, bir de kalpleri canli olan, vicdan sahibi olan ancak henüz dini ögrenmemis kisiler vardir. Bunlar, kendilerine din teblig edildiginde, dinin hak oldugunu kalpleriyle kavrar ve hemen iman ederler. Bu iki taraf, yani kalpleri kati olan inkarcilar ve imana yakin olan ancak kendilerine teblig ulasmamislar arasindaki en büyük fark ise, bir tarafin kibirli, öteki tarafin tevazulu olusudur. (Ilerleyen sayfalarda kibir ve tevazuya daha ayrintili olarak deginecegiz.) Bunun bir örnegi, kendilerini begenen ve bu nedenle de "kalpleri kaskati kilinmis" (Maide, 13) olan bir kisim yahudilerle, tevazu sahibi olan bir kisim hiristiyanlar arasindaki farktir. Kuran bunu söyle açiklar:

Andolsun, insanlar içinde, müminlere en siddetli düsman olarak yahudileri ve müsrikleri bulursun. Onlardan, iman edenlere sevgi bakimindan en yakin olarak da: "Hiristiyanlariz" diyenleri bulursun. Bu, onlardan (birtakim) papaz ve rahiplerin olmasi ve onlarin gerçekte büyüklük taslamamalari nedeniyledir. Elçiye indirileni dinlediklerinde hakki tanidiklarindan dolayi gözlerinin yaslarla dolup tastigini görürsün. Derler ki: "Rabbimiz inandik; öyleyse bizi sahidlerle birlikte yaz." (Maide, 82-83)

Mümin fitratina (yaratilisina) sahip kimseler, dini duyduklarinda, "Rabbimiz, biz: 'Rabbinize iman edin' diye imana çagrida bulunan bir çagiriciyi isittik, hemen iman ettik" (Al-i Imran, 193) ayetinde tarif edilen tavri göstermekte ve hemen kabul etmektedirler. Inkarcilar ise sürekli bir tepki, hatta düsmanlik içinde bulunmaktadirlar. Bu keskin fark, basta da belirttigimiz gibi, iki tarafin iki ayri canli türü olmasindan kaynaklanir. Inkarcilar Kuran'i kavrayacak akil ve vicdandan yoksun ayri bir canli türüdürler. Pek çok ayette vurgulandigi gibi, bunlarin iman etmemeleri dolayisiyla bir üzüntü ya da sikinti duymanin da anlami yoktur. Tek yaptiklari, daha çok zevk elde etmek için çabalamak, daha çok yemek, daha çok tüketmektir. Belki bunlar birer nimettir, ancak bu gerçek, ancak kalbi duyarli olan müminler tarafindan anlasilir. Inkarcilar ise, ayni hayvanlar gibi, yalnizca etraflarindaki nimetleri kullanir, ama bunlarin Allah tarafindan verilmis oldugunu kavrayamazlar. Belki çok zeki bir maymun türü olabilir, zeka ürünleri ortaya koyabilirler. Ama sonuçta birer maymun, birer hayvandirlar. (Ilginçtir, Darwin'in evrim teorisi araciligiyla onlarin çogu da kendilerinin zaten gelismis bir maymun türü olduklarini kabul etmektedirler.)

Akil Sahipleri ve Akli Örten Etkenler

Aklin kalpte yasanan bir özellik olmasi, onun metafizik oldugunu göstermektedir. Akli insana Allah verir; diledigi anda da geri alir. (Zekayi da insana Allah vermektedir, ama zeka an an degismez). Insanin aklinin gelismesi ise, kalbinin gelismesine, yani kalbinin "Allah'in zikri" ile dolmasina baglidir.

Allah'a teslim olmus bir kalp, büyük bir akletme yetenegi kazanir. Kuran'in pek çok ayetinde bu konuya dikkat çekilir:

Sana Kitabi indiren O'dur. O'ndan, Kitabin anasi (temeli) olan bir kisim ayetler muhkem'dir; digerleri ise mütesabihtir. Kalplerinde bir kayma olanlar, fitne çikarmak ve olmadik yorumlarini yapmak için ondan mütesabih olanina uyarlar. Oysa onun tevilini Allah'tan baskasi bilmez. Ilimde derinlesenler ise: "Biz ona inandik, tümü Rabbimizin katindandir" derler. Temiz akil sahiplerinden baskasi ögüt alip-düsünmez. (Al-i Imran, 7)

Baska ayetlerde de, düsünme, ögüt alma ve Kuran'i anlama yetenegine sahip olan kimselerin yalnizca "akil sahipleri" oldugu bildirilir.

Kime dilerse hikmeti ona verir; süphesiz kendisine hikmet verilene büyük bir hayir da verilmistir. Temiz akil sahiplerinden baskasi ögüt alip-düsünmez. (Bakara, 269)

Andolsun, onlarin kissalarinda temiz akil sahipleri için ibretler vardir. (Bu Kuran) düzüp uydurulacak bir söz degildir, ancak kendinden öncekilerin dogrulayicisi, her seyin "çesitli biçimlerde açiklamasi" ve iman edecek bir topluluk için bir hidayet ve rahmettir. (Yusuf, 111)

Iste bu (Kuran) uyarilip korkutulsunlar, gerçekten O'nun yalnizca bir tek ilah oldugunu bilsinler ve temiz akil sahipleri iyice ögüt alip düsünsünler diye bir bildirip-duyurma (bir belag)dir. (Ibrahim, 52)

Peki, sana Rabbinden indirilenin gerçekten hak oldugunu bilen kisi, o görmeyen (a'ma) gibi midir? Ancak temiz akil sahipleri ögüt alip-düsünebilirler. (Ra'd, 19)

Peki "akil sahibi" ne demektir? Bir insanin kalbinin temiz ve aklinin çalisir olmasi ne anlama gelmektedir?

Kuran'in genel mantigina baktigimizda, bu sorunun cevabini kolaylikla bulabiliriz: Insanin kalbini ve aklini kapali tutan seyler, insanin hirs ve bencil tutkularidir. Örnegin, kiskançlik halinde bulunan bir insan, aklinin önemli bölümünü yitirir. Çünkü kiskançlik duygusu, onu sürekli mesgul etmekte, aklini oyalamaktadir. Bütün gün kiskandigi kisiyi düsünür, ona sinirlenir, kin besler. Böyle bir duruma düsmüs olan insan, zihnini kiskançlik duygusuna kaptirmistir ve özgür bir biçimde akletme yetenegini kaybetmistir. Etrafindaki gerçekleri sogukkanli ve mantikli bir biçimde degerlendiremez.

Diger hirslar da ayni sekilde insanin aklini kapatir: Paraya veya benzeri maddi degerlere karsi duyulan tutkulu istek, insanin zihnini istila eder ve mantigini çökertir. Bu durumdaki bir insan, sürekli olarak yalnizca nasil daha çok mal ve para sahibi olacagini düsünür. Ancak çogu kez bunu da beceremez, çünkü hirs aklini bürümüstür ve dogru kararlar almasini engellemektedir.

Inkarcilarin bir diger özelligi, sürekli bir gelecek korkusu içinde bulunmalaridir. Daima fakir kalmak, ellerindekini kaybetmek, hastalanmak korkusu içindedirler. Saatler boyunca ilerde nasil bir hayat süreceklerini düsünürler. Bu da aklin büyük ölçüde kapanmasiyla sonuçlanir. Çünkü

duyduklari korku ve endise, onlari rahatsiz etmekte ve özgür bir biçimde düsünmelerini engellemektedir. Ölüm korkusu da aynidir: Inkarcilarin hemen hepsi, ölüm akillarina her geldiginde büyük bir korku, aci ve üzüntü duyarlar. Ölüm bir anlik bir olaydir; ancak inkarcilar bunun acisini 40-50 yil önceden yasamaya baslarlar. (Ayrica ölümün kendisinin de müminler için aci verici bir tarafi yoktur.)

Iste bu ve benzeri korkular, hirslar ve tutkular, insanin aklini kapatir. Insan, bu duygularin esiri olur ve asil aklini yöneltmesi gereken konulari görmezlikten gelir. Örnegin, bir insanin en çok düsünmesi gereken sey, Allah'in büyüklügü, yaratisinin mükemmelligidir. Allah'in nimetlerini anmak, O'nu övmek (tesbih etmek) ve O'na ibadet etmekle yükümlüdür. Ancak kirli bir kalple, kapali bir akilla bunlari gerçeklestiremez. Ancak akil sahipleri, yani hirslardan, korkulardan, bencil tutkulardan arinmis kimselerdir Allah'i taniyan ve O'na itaat edenler.

Nitekim Kuran, Allah'in delillerinin ancak akil sahipleri tarafindan anlasilabilecegini bildirmektedir:

Süphesiz göklerin ve yerin yaratilisinda, gece ile gündüzün ardarda gelisinde temiz akil sahipleri için gerçekten ayetler vardir. (Al-i Imran, 190)

Yoksa o, gece saatinde kalkip da secde ederek ve kiyama durarak gönülden itaat eden, ahiretten sakinan ve Rabbinin rahmetini umut eden (gibi) midir? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Süphesiz, temiz akil sahipleri ögüt alip-düsünürler." (Zümer, 9)

Görmüyor musun; gerçekten Allah, gökyüzünden su indirdi de onu yerin içindeki kaynaklara yürütüp-geçirdi. Sonra onunla çesitli renklerde ekinler çikariyor. Sonra kurumaya baslar, böylece onu sararmis görürsün. Sonra da onu kurumus kirintilar kiliyor. Süphesiz bunda, temiz akil sahipleri için gerçekten ögüt alinacak bir zikir vardir. (Zümer, 21)

Akil sahipleri, ayni zamanda ögüt alabilen ve baskalarindan gelen dogrulari kolaylikla kabul edebilen kimselerdir. Çünkü kalplerinde kibir, kendini begenmislik yoktur. Kendilerinde gördükleri hatalari rahatlikla düzeltir, baskalarindan gelen ögütleri de kolaylikla kabul ederler. Bir

konusma sirasinda amaçlari dogruyu ortaya çikarmaktir; ille kendi fikirleri kabul edilsin diye hirs ve israr yapmazlar. Bu nedenle Allah, onlari "ki onlar, sözü isitirler ve en güzeline uyarlar. Iste onlar, Allah'in kendilerini hidayete erdirdigi kimselerdir ve onlar, temiz akil sahipleridir" (Zümer, 18) ayetiyle tarif etmektedir.

Inkarcilar akil sahibi olmadiklari için, etraflarindaki büyük gerçekleri göremezler. Tüm varlik alemi Allah'in delilleriyle doludur; ancak bir inkarci bunlarin hiçbirini göremez. Çünkü akli açik degildir: Kendi bencil hirs ve tutkulariyla körelmis bir akli vardir. Kafasini kuma gömen devekusu gibi, zihnini yalnizca basit çikarlarina, bencilliklerine, komplekslerine ayirir ve Allah'i farkedemez. Bu nedenle Allah, "akil sahipleri"ni Kendisine iman etmeye ve Kendisinden korkmaya çagirmaktadir:

De ki: "...Ey temiz akil sahipleri, Allah'tan korkup-sakinin. Umulur ki kurtulusa erersiniz. (Maide, 100)

Inkarcilara karsi Kuran'da kullanilan üslup da ilginçtir. Allah, ya da O'nun elçileri olan Resuller, inkarcilara seslenirken, onlari öncelikle akla davet etmektedirler. Bu, pek çok ayette açikça görülmektedir:

Biz senden önce, sehirler halkina kendilerine vahyettigimiz kimseler disinda (baskalarini elçi olarak) göndermedik. Hiç yeryüzünde dolasmiyorlar mi, ki kendilerinden öncekilerin nasil bir sona ugradiklarini görmüs olsunlar? Korkup-sakinanlar için ahiret yurdu elbette daha hayirlidir. Siz yine de akil erdirmeyecek misiniz? (Yusuf, 109)

Ey Kitap ehli, Ibrahim konusunda ne diye çekisip tartisiyorsunuz? Tevrat da, Incil de ancak ondan sonra indirilmistir. Yine de akil erdirmeyecek misiniz? (Al-i Imran, 65)

Andolsun, size (bütün durumlarinizi kapsayan) zikrinizin içinde bulundugu bir Kitap indirdik. Yine de akillanmayacak misiniz? (Enbiya, 10)

De ki: "Gelin size Rabbinizin neleri haram kildigini okuyayim: O'na hiç bir seyi ortak kosmayin, anne-babaya iyilik edin, yoksulluk-endisesiyle

çocuklarinizi öldürmeyin.—Sizin de, onlarin da riziklarini biz vermekteyiz—Çirkin-kötülüklerin açigina ve gizli olanina yaklasmayin. Hakka

dayali olma disinda, Allah'in (öldürülmesini) haram kildigi kimseyi öldürmeyin. Iste bunlarla size tavsiye (emr) etti; umulur ki akil erdirirsiniz."

(En'am, 151)

Onlarin ardindan yerlerine kitaba mirasçi olan bir takim "kötü kimseler" geçti. (Bunlar) Su degersiz olan (dünya)in geçici-yararini aliyor ve

"yakinda bagislanacagiz" diyorlar. Bunun benzeri bir yarar gelince onu da aliyorlar. Kendilerinden Allah'a karsi hakki söylemekten baska bir

seyi söylemeyeceklerine iliskin Kitap sözü alinmamis miydi? Oysa içinde olani okudular. (Allah'tan) Korkanlar için ahiret yurdu daha hayirlidir.

Hâlâ akil erdirmeyecek misiniz? (Araf, 169)

De ki: "Eger Allah dileseydi, onu size okumazdim ve onu size bildirmezdi. Ben ondan önce sizin içinizde bir ömür sürdüm. Siz yine de akil

erdirmeyecek misiniz?" (Yunus, 16)

Dünya hayati yalnizca bir oyun ve bir oyalanmadan baskasi degildir. Korkup-sakinmakta olanlar için ahiret yurdu gerçekten daha hayirlidir.

Yine de akil erdirmeyecek misiniz? (En'am, 32)

Allah'in tüm evrendeki ayetlerini (varliginin ve gücünü delillerini) görebilecek olanlar da yine ancak akil sahibi insanlardir:

Yeryüzünde birbirine yakin komsu kitalar vardir; üzüm baglari, ekinler, çatalli ve çatalsiz hurmaliklar da vardir ki, bunlar ayni su ile sulanir; ama

ürünlerinde (ki verimde ve lezzette) bazisini bazisina üstün kiliyoruz. Süphesiz, bunlarda aklini kullanan bir topluluk için gerçekten ayetler

vardir. (Ra'd, 4)

De ki: "O, size üstünüzden ya da ayaklarinizin altindan azap göndermeye veya sizi parça parça birbirinize kirdirip kiminizin siddetini kiminize

tattirmaya güç yetirendir." Bak, iyice kavrayip-anlamalari için ayetleri nasil çesitli biçimlerde açikliyoruz? (En'am, 65)

O, sizi tek bir nefisten yaratandir. (Sizin için) Bir karar (kalis) ve emanet (olarak konulus) yeri vardir. Kavrayabilen bir topluluk için ayetleri birer birer açikladik. (En'am, 98)

...Iste Allah, size ayetleri böyle açiklar, umulur ki aklinizi kullanirsiniz. (Nur, 61)

Hurmaliklarin ve üzümlüklerin meyvelerinden kurduklari çardaklarda hem sarhosluk verici içki, hem güzel bir rizik edinmektesiniz. Süphesiz aklini kullanabilen bir topluluk için, gerçekten bunda bir ayet vardir. (Nahl, 67)

Geceyi, gündüzü, günesi ve ayi sizin emrinize verdi; yildizlar da O'nun emriyle emre hazir kilinmistir. Süphesiz bunda, aklini kullanabilen bir topluluk için ayetler vardir. (Nahl, 12)

Size kendi nefislerinizden bir örnek verdi: "Size rizik olarak verdigimiz seylerde, sag ellerinizin malik olduklarinizdan, sizinle esit olup kendi kendinizden korktugunuz gibi kendilerinden de korktugunuz (veya çekinip saygi duydugunuz) ortaklar var midir? "Iste biz, aklini kullanabilen bir kavim için ayetleri böyle birer birer açiklariz. (Rum, 28)

(Musa) "Eger aklinizi kullanabiliyorsaniz, O, dogunun da, batinin da ve bunlar arasinda olan her seyin de Rabbidir" dedi. (Suara, 28)

Size bir korku ve umut (unsuru) olarak simsegi göstermesi ile gökten su indirmek suretiyle ölümünden sonra yeri onunla diriltmesi de, O'nun ayetlerindendir. Süphesiz bunda, aklini kullanabilecek bir kavim için gerçekten ayetler vardir. (Rum, 24)

Insan akletmekle yaratilanlarin en sereflisi ve Allah'a en yakini olmaktadir. Buna karsilik, akletmeyen hiçbir yaratik, inkarcilar dahil, Allah'i bilmemistir.

Aklin da mertebeleri vardir. Bir insan kalbini ne kadar hirstan, bencillikten temizlerse o denli Allah'a yaklasir ve akil sahibi olur. Insanin dünya hayatina bagliligi, heva hevesini ön plana almasi aklin mertebelerini belirleyen en önemli etkenlerdir.

Insan ya Allah'a ya da hevasina itaat edecektir. Allah'a itaat ettikçe hevanin egemenliginden kurtulur ve akli açilir. Buna karsin, hevanin ilah edinilmesi, akli öldürür. Hevanin ilahlastirilmasi, insanin bütün düsünce ve davranis sistemini nefsinin sinirsiz istek ve tutkulari dogrultusunda yeniden programlamasiyla kendini gösterir.

Hevanin insanin benligini kapladigi bu durumda kalp de mühürlenir. Yani ilahi nura karsi kapilari tamamen kapatilir, kilitlenir ve kalp artik, "düsünme, seylerin hakikatlerine nüfuz etme" (Tevbe, 87), "bilme" (Tevbe, 93) yetenegini kaybeder, körelir, duyarsizlasir. Bu durumda kalp nurunu, yani ilahi gidasini kaybettigi için fonksiyonlarini yerine getiremez, yani akledemez hale gelir. Bu nedenle faaliyet merkezi kalpten beyne tasinir ve hersey yüzeysel mekanik mantik içinde basite indirgenir.

Ancak bu süreç içinde insan akliyla birlikte akilci ve suurlu degerlendirme yetenegini de kaybettigi için aklinin eksildigini ve yokoldugunu farkedemez. Bu yüzden her ne kadar akillanan bir insan bunun farkina varsa da, bu olayin tersi geçerli degildir. Bu, komada olan bir insanin komada oldugunu ya da bayilan bir insanin bayildigini bilmemesi gibidir. Ancak iyilesir veya ayilirsa bunu farkedebilir.

Aklini yitiren insan artik zeki bir hayvan olmus olur. Kuran bu durumu söyle tarif eder:

Inkar edenlerin örnegi bagirip çagirmadan baska bir sey isitmeyip (duydugu veya bagirdigi seyin anlamini bilmeyen ve sürekli) haykiran (bir hayvan)in örnegi gibidir. Onlar, sagirdirlar, dilsizdirler, kördürler; bundan dolayi akil erdiremezler. (Bakara, 171)

Bu bildigimiz delilik hali olmadigi için yanilticidir. Gerçek akilsizlar, deliler degil, kalbin akliyla düsünmeyenlerdir. "Kalbin akliyla akletmek" varlik dünyasini ve seylerin hakikatlarini "Aklin kavrayisi ve hikmetin nuru" ile görmek ruhun özgürlügüdür. Ancak eger akil nefis araciligiyla hevanin denetimi altina girmisse basit bir zeka seviyesine iner nesneler ve olaylar arasindaki iliskileri düzenleyen siradan bir koordinatör görevini görür. Bu akil hiç bir zaman bagimsiz olamaz ve fakat tam bagimsiz oldugu avuntusuyla kendini kandirir. Ona göre, bagimsizdir ve her istedigini kimseye hesap vermeden yapabilmektedir. Oysa bu büyük bir yanilgidir: Bu durumdaki insan, hevasinin tahakkümü altindadir; o kendisine ne

emrederse onu yapar.

Çünkü heva da bir puttur ve tüm putlar, Hz. Ibrahim'in "babacigim, isitmeyen, görmeyen ve seni herhangi bir seyden bagimsizlastirmayan seylere niye tapiyorsun?" (Meryem, 42) sözüyle ifade ettigi gibi, insana tahakküm eder. Insanin özgürlestiren, onu bagimsizlastiran tek yol ise, gerçek ilahina yani Allah'a kul olmasidir.

Akil ve Duygusallik

Akli örten etkenlerin en önemlilerinden biri, duygusallik, ya da diger adiyla romantizmdir. Bu, son derece tehlikeli ve zararli bir ruh halidir ve pek çok insani akletmekten alikoyar.

Duygusallik, insan duygularinin aklin denetimini asmasi ve akli geride birakarak insanin kontrolünü ele almasidir. Duygusal bir insan, hiç bir akilci tutarliligi olmayan seyleri sirf duygularinin esiri oldugu için yapabilir. Oysa mümin, duygularini akla göre yönlendirir ve düzenler.

Örnegin, sevgi kavraminin, bir duygusal bir de akilci sekli olabilir. Duygusal sevgi besleyen insan, sevilmeye asla layik olmayan insanlara ya da nesnelere sevgi duyar. Arabesk kültüründe yer alan sevgi kavrami bunun en açik örnegidir; bu kültürde kendisine aci çektiren, kendisine deger vermeyen insanlarin sevilmesi mantigi yer almaktadir.

Buna karsin müminin sevgisi tamamen aklina göredir. Sevdigi insani, ondaki güzel özellikleri—ki bu özellikler Kuran'da bildirilen "iman alametleri" ya da "mümin özellikleri"dir— arastirip görerek sever. Sevilmeye layik olmayan bir kisiye ise asla sevgi beslemez.

Kuran duygusal sevginin tehlikesine sik sik dikkat çekmektedir. Mümtehine Suresi'nin basinda söyle denir:

Ey iman edenler, benim de düsmanim, sizin de düsmaniniz olanlari veliler edinmeyin. Siz onlara karsi sevgi yöneltiyorsunuz; oysa onlar haktan size geleni inkar etmisler, Rabbiniz olan Allah'a inanmanizdan dolayi elçiyi de, sizi de (yurtlarinizdan) sürüp-çikarmislardir. Eger siz, Benim yolumda cihad etmek ve Benim rizami aramak amaciyla çikmissaniz (nasil) onlara karsi hâlâ sevgi gizliyorsunuz? Ben, sizin gizlediklerinizi ve açiga vurduklarinizi bilirim. Kim sizden bunu yaparsa, artik o, elbette yolun ortasindan sasirip-sapmis olur.

Eger sizi ele geçirecek olurlarsa, size düsman kesilirler, ellerini ve dillerini kötülükle size uzatirlar. Onlar sizin inkar etmenizi içten arzu etmislerdir....

Ibrahim ve onunla birlikte olanlarda size güzel bir örnek vardir. Hani kendi kavimlerine demislerdi ki: "Biz, sizlerden ve Allah'in disinda taptiklarinizdan gerçekten uzagiz. Sizi (artik) tanimayip-inkar ettik. Sizinle aramizda, siz Allah'a bir olarak iman edinceye kadar ebedi bir düsmanlik ve bir kin bas göstermistir." (Mümtehine, 1-4)

Ayet, "Siz onlara karsi sevgi yöneltiyorsunuz; oysa onlar haktan size geleni inkar etmisler, Rabbiniz olan Allah'a inanmanizdan dolayi elçiyi de, sizi de (yurtlarinizdan) sürüp-çikarmislardir" ifadesiyle düsman konumundaki birisine sevgi göstermenin akil disi oldugunu bildirmektedir. Bu durumda böyle kisilere sevgi göstermenin tek bir açiklamasi vardir: Duygusallik.

Bu tehlikeye baska ayetlerde de dikkat çekilir. Örnegin, Hz. Nuh, tufandan kurtulmak için Allah'a siginmayan oglunun bagislanmasini Allah'tan dilemis, oysa Allah, Nuh'a oglunun inkarcilardan oldugunu ve ona sevgi duymamasi gerektigini vahyetmistir:

(Gemi) Onlarla daglar gibi dalga(lar) içinde yüzüyorken Nuh, bir kenara çekilmis olan ogluna seslendi: "Ey oglum, bizimle birlikte bin ve kafirlerle birlikte olma." (Oglu) Dedi ki: "Ben bir daga siginacagim, o beni sudan korur." Dedi ki: "Bugün Allah'in emrinden, esirgeyen olan (Allah)dan baska bir koruyucu yoktur." Ve ikisinin arasina dalga girdi, böylece o da bogulanlardan oldu.

... Nuh, Rabbine seslendi. Dedi ki: "Rabbim, süphesiz benim oglum ailemdendir ve senin va'din de dogrusu haktir. Sen hakimlerin hakimisin." Dedi ki: "Ey Nuh, kesinlikle o senin ailenden degildir. Çünkü o, salih olmayan bir is (yapmistir). Öyleyse hakkinda bilgin olmayan seyi benden isteme. Gerçekten ben, cahillerden olmayasin diye sana ögüt veriyorum." Dedi ki: "Rabbim, bilgim olmayan seyi Senden istemekten Sana siginirim. Ve eger beni bagislamaz ve beni esirgemezsen, hüsrana ugrayanlardan olurum." (Hud, 42-47)

Ayetin hükmü açiktir: Bir mümin için, isterse ailesinin bir üyesi olsun, inkarcilar için sevgi beslemek sözkonusu olamaz. Akil, ancak sevilmeye

layik insanlari sevmeyi gerektirmektedir ve bir mümin için Allah'i ya da hükümlerini tanimayan bir kisinin sevilmesi mümkün degildir. Böyle bir sevgi, ancak cahiliye kültüründen kaynaklanan duygusal bir sevgi olabilir.

Hz. Nuh ve Lut'un esleri de inkar etmisler ve Allah'in azabiyla cezalandirilmislardir. Hz. Lut'un içinde bulundugu sapkin kavim helak edilmistir.
Helaktan önce Hz. Lut'a gelen melekler, ona gece sehri terketmesi, ancak karisini da geride birakmasi gerektigini bildirmisler, Hz. Lut da herhangi bir tereddüt göstermeden buna uymustur:

(Elçiler) Dediler ki: "Ey Lut, biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana kesin olarak ulasamazlar. Gecenin bir parçasinda ailenle birlikte yürü (yola çik). Sakin, hiç biriniz dönüp arkasina bakmasin; fakat senin karin baska. Çünkü onlara isabet edecek olan, ona da isabet edecektir. Onlara va'dolunan (azap) sabah vaktidir. Sabah da yakin degil mi?" (Hud, 81)

Hz. Lut, Allah'in verdigi hükme tam itaat etmis, karisina karsi duygusal bir zaafiyet göstermemistir. Örnek mümin tavri budur. Allah'a baskaldiran kimselere karsi duygusal bir sevgi beslemek, asla müminlere yakismaz:

Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiç bir kavim (topluluk) bulamazsin ki, Allah'a ve elçisine baskaldiran kimselerle bir sevgi (ve dostluk) bagi kurmus olsunlar; bunlar, ister babalari, ister çocuklari, ister kardesleri, isterse kendi asiretleri (soylari) olsun. Onlar, öyle kimselerdir ki, (Allah) kalplerine imani yazmis ve onlari kendinden bir ruh ile desteklemistir. Onlari, altlarindan irmaklar akan cennetlere sokacaktir; orda süresiz olarak kalacaklardir. Allah, onlardan razi olmus, onlar da O'ndan razi olmuslardir. Iste onlar, Allah'in firkasidir. Dikkat edin; süphesiz Allah'in firkasi olanlar, felah (umutlarini gerçeklestirip kurtulus) bulanlarin ta kendileridir. (Mücadele, 22)

Müminlerin bu denli duygusalliktan uzak davranmalarinin sirri, sahip olduklari sevgi anlayisidir. Bir ayette, müminlerin sevgi anlayisiyla inkarcilarin sevgi anlayisi arasindaki fark söyle anlatilir:

Insanlar içinde, Allah'tan baskasini "es ve ortak" tutanlar vardir ki, onlar (bunlari), Allah'i sever gibi severler. Iman edenlerin ise Allah'a olan

sevgileri daha güçlüdür. O zulmedenler, azaba ugrayacaklari zaman, muhakkak bütün kuvvetin tümüyle Allah'in oldugunu ve Allah'in verecegi azabin gerçekten siddetli oldugunu bir bilselerdi. (Bakara, 165)

Ayetin ifade ettigi gibi, müminler gerçekte Allah'i severler. Insanlara olan sevgileri bunun bir yansimasidir; ancak iman edenleri severler çünkü ancak onlar "Allah'in ahlakiyla ahlaklanmis" kimselerdir. Inkar edenler ise, hevalarina uymus, Allah'tan uzaklasmislardir. Ahlaklari ise seytanin ahlakina uygundur. Varliklara müstakil sevgi beslemeyen, ancak Allah'in tecellilerini (yansimalarini) seven müminin, bunlara sevgi duymasi elbette mümkün degildir. Inkarcilar ise her varligi, her nesneyi Allah'tan bagimsiz müstakil bir varlik zanneder ve her birine müstakil sevgi beslerler. Bu sevgi, ayetin ifadesiyle "Allah'a ortak kosmak", yani putperestliktir.

Kuran'da duygusallik karsiti örnek davranislar yalnizca sevgi ile sinirli degildir. Hizir kissasinda büyük faydalar için küçük zararlarin göze alinmasi (Kehf, 60-82); Hz. Ismail'in bogazlanma emri karsisinda "emrolundugun seyi yap. Insaallah, beni sabredenlerden bulacaksin" (Saffat, 102) demesi; Musa'nin annesinin gelen vahiy üzerine bebegi tereddütsüz suya birakmasi (Kasas, 7); müminlerin öfkelerini yenmeleri (Al-i Imran, 134); sevdikleri seyi infak etmeleri; baslarina gelen hiçbir seye üzülmemeleri (Hadid, 23) gibi pek çok örnek vardir. Bunlar, müminlerin kendi duygusal saplantilarina göre degil, Allah'in emir ve rizasina göre davranmalari gerektigine dair örneklerdir.

Ancak bu noktada bir yanlis anlamaya kapilmamak gerekir: Duygusal olmamak, duygusuz olmak demek degildir. Aksine müminler içli insanlardir. Hz. Ibrahim'in "çok duygulu, yumusak huylu" (Tevbe, 114) oldugu haber verilir. Yanlis olan, cahiliye kültüründen dogan, olumsuz duygusalliktir. Bu, duygularin aklin önüne geçmesi ve insani dinin gerektirdigi atmosferden disari çikarmasiyla gerçeklesir. Buradaki duygu, ruhtan degil, nefsten gelen bir duygudur.

Toplumda bunun farkli örnekleri görülebilir. Genç kiz duygusalligi bunlardan biridir. Bu kültürde çarpik bir sevgi anlayisi vardir. Sevdigi insanin ruhunu, karakterini degil, imajini sever. Örnegin, "romantik serseri", ya da "beyaz atli prens" gibi kaliplar vardir. Burada sevilen o insanin yapisi, karakteri degil, imajidir. Bu da toplumun verdigi telkinden kaynaklanir. O "romantik serseri", ya da "beyaz atli prens" tipli adamla

biraz görüsse, aslinda hiç de sevilecek, hayran olacak bir yönü olmadigini anlayabilir.

Bunun yaninda baska duygusallik örnekleri de gözlemlenebilir. Melankolik, arabesk kültür gibi. Bu kültürde acidan garip bir zevk alinir. Dert, izdirap, üzüntü çekmek zevkli bir seymis gibi algilanir. Çogu kisi sigaraya bu kültürün etkisiyle baslar. Bu son derece saçma aliskanlik, tamamen telkinden kaynaklanir. Bu konuda yapilan filmlere, kliplere özenirler. Aslinda hiç bir mantigi yoktur ve biraz düsünen bir insan bunu kolaylikla anlayabilir.

Genel kural olarak da, kuskusuz duygusallik, akletme özelligi olmayan, basit ve ilkel insanlara özgü bir tavirdir. Duygusal filmlerin, müzik türlerinin vs. toplumun hangi kesimlere tarafindan ragbet gördügüne bakinca, bu durum daha da iyi anlasilmaktadir. Akilli, medeni ve kültürlü insan duygusalliktan uzak olur. Kültür ve akil seviyesi düstükçe duygusallik artar.

Aklin Kaynaklari

Akil metafizik bir yetenek olduguna göre, onu elde etmek de metafizik yollardan olur. Kuran, Allah'in akli kime hangi durumlarda artiracagini haber vermektedir. Buna göre, aklin en büyük kaynagi, Allah korkusudur. Bir ayette söyle denir:

Ey iman edenler, Allah'tan korkup-sakinirsaniz, size dogruyu yanlistan ayiran bir nur ve anlayis (furkan) verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bagislar. Allah büyük fazl sahibidir. (Enfal, 29)

Allah'tan korkmak Allah'in sifatlarini ve ahiret gününü kavrayabilmekle baslar ve Allah korkusuyla iyiyle kötüyü ayirt edecek bir anlayis gelir.

Iyiyle kötüyü ayirt edecek bu anlayis, feraset olarak adlandirilir. Bu anlayis Allah korkusunun kalpleri Allah'in zikrine karsi yumusatmasinin bir sonucudur:

Allah, mütesabih (benzesmeli), ikiserli bir kitap olarak sözün en güzelini indirdi. Rablerine karsi içleri titreyerek-korkanlarin O'ndan derileri

ürperir. Sonra onlarin derileri ve kalpleri Allah'in zikrine (karsi) yumusar-yatisir. Iste bu, Allah'in yol göstermesidir, onunla diledigini hidayete erdirir. Allah, kimi saptirirsa, artik onun için de bir yol gösterici yoktur. (Zümer, 23)

Insanin içindeki Allah korkusunun artmasi için çabalamasi gerekir. Bunun için dua etmeli, Allah'in gücü, büyüklügü, azabi hakkinda düsünmeli, O'nu kavramaya çalismalidir:

Öyleyse güç yetirebildiginiz kadar Allah'tan korkup-sakinin, dinleyin ve itaat edin. Kendi nefsinize hayir (en büyük yarar) olmak üzere infakta bulunun. Kim nefsinin bencil-tutkularindan (ya da cimri tutumundan) korunursa; iste onlar, felah (kurtulus) bulanlardir. (Tegabün, 16)

Iyiyle kötüyü ayirt edecek bir anlayisa sahip olmak aklini kullanabilen bir topluluk olmanin bir göstergesidir. Aklini kullanabilen bir toplulukta derin bir kavrayis özelligi görüyoruz. Bu kavrayip anlama yetenegine basiret denir. Basiret kelimesi, Arapça'da görme fiilinden gelir, ancak anlami normal görmeden farklidir. Basiretsiz bir kisinin durumu ise, ayette geçen "kalpleri üzerine onu kavrayip anlamalarini engelleyen kabuklar koyduk" ifadesiyle tam karsiligini bulur:

Ve onlarin kalpleri üzerine, onu kavrayip anlamalarini engelleyen kabuklar, kulaklarina da bir agirlik koyduk. Sen Kuran'da sadece Rabbini "bir ve tek" (ilah olarak) andigin zaman, 'nefretle kaçar vaziyette' gerisin geriye giderler. (Isra, 46)

Ayette kullanilan "kavrayip-anlama" ifadesi oldukça önemlidir. Inkarcilarin gerçekleri kavrayamadiklari, daha pek çok ayette bildirilir. Bu sunu göstermektedir: Inkarcilar, müminler tarafindan kendilerine anlatilan gerçekleri biyolojik olarak algilayabilmekte (yani ses olarak duyabilmekte), ancak algiladiklari bu anlatimin anlamini ve içerigini kavrayamamaktadirlar. Bu bir tür sarhosluk, bir tür bilinç kaymasidir ve metafizik bir gerçektir. Allah, inkarcilarin kalpleri üzerinde, kavramalarini engelleyen bir "perde" oldugunu da bildirir:

Kendisine Rabbinin ayetleri ögütle hatirlatildigi zaman, sirt çeviren ve ellerinin önden gönderdikleri (amelleri)ni unutandan daha zalim kimdir?

Biz gerçekten, kalpleri üzerine onu kavrayip anlamalarini engelleyen bir perde (gerdik), kulaklarina bir agirlik koyduk. Sen onlari hidayete çagirsan bile, onlar sonsuza kadar asla hidayet bulamazlar. (Enfal, 57)

Inkarcilar da kimi zaman, müminler tarafindan kendilerine teblig edilen dini anlamadiklarini itiraf ederler. Kendilerini Allah'in hükümlerine davet eden Hz. Suayb'a karsi, "ey Suayb, senin söylediklerinin çogunu biz 'kavrayip anlamiyoruz'. Dogrusu biz seni içimizde zayif biri görüyoruz. Eger yakin-çevren olmasaydi, gerçekten seni tasa tutar-öldürürdük. Sen bize karsi güçlü ve üstün degilsin" (Hud, 91) diyen inkarci Medyen halki bunlardan biridir.

Eger bir insanin kalbi üzerinde perde varsa ve Allah onun anlayisini elinden aldiysa, artik onu dogru yola çevirmek, Allah'in dilemesi disinda, mümkün degildir. Kuran, bu konuda söyle der:

Onlardan seni dinleyecekler vardir. Ama hiç duymayan -sagirlara - üstelik hiç akillari ermiyorsa- sen mi duyuracaksin? Ve sana bakacak olanlar vardir. Ama kör olanlari—üstelik basiretleri de yoksa—sen mi dogru yola ulastiracaksin? (Yunus, 42-43)

Dolayisiyla imana yönelecek olanlar, ancak akla ve basirete sahip olanlardir. Nitekim müminler de "bir basiret üzere" teblig yapmakla sorumludurlar:

De ki: "Bu, benim yolumdur. Bir basiret üzere Allah'a davet ederim; ben ve bana uyanlar da. Ve Allah'i tenzih ederim, ben müsriklerden degilim. (Kehf, 108)

Bir baska ayette ise söyle denir:

Gerçek su ki size Rabbinizden basiretler gelmistir. Kim basiretle-görürse kendi lehine, kim de kör olursa (görmek istemezse) kendi aleyhinedir. Ben sizin üzerinizde gözetleyici degilim. (En' am, 104)

Inkarcilar derin bir akla ve kavrayisa sahip olmadiklarindan dolayi, Allah yolundan sapmalarini da kendileri için hayirli bir is olarak görürler. Davranislariyla cehennemi seçmektedirler, ama buna sevinirler:

Allah'in elçisine muhalif olarak (savastan) geri kalanlar oturup-kalmalarina sevindiler ve Allah yolunda mallariyla ve canlariyla cihad etmeyi çirkin görerek: "Bu sicakta (savasa) çikmayin" dediler. De ki: "Cehennem atesinin sicakligi daha siddetlidir." Bir kavrayip-anlasalardi. (Tevbe, 81)

"Allah'a iman edin, O'nun elçisi ile cihada çikin" diye bir sûre indirildigi zaman onlardan servet sahibi olanlar, senden izin isteyip: "Bizi birakiver, oturanlarla birlikte olalim" dediler. (Savastan) Geri kalanlarla birlikte olmayi seçtiler. Onlarin kalpleri mühürlenmistir. Bundan dolayi kavrayip-anlamazlar. (Tevbe, 86-87)

Gaflet Hali ve Dikkat

Kuran, inkarcilarin kalplerinin kavramadigini açiklarken onlarin içinde bulunduklari halin de "gaflet" hali oldugunu söyler:

Andolsun, cehennem için cinlerden ve insanlardan çok sayida kisi yarattik (hazirladik). Kalpleri vardir bununla kavrayip-anlamazlar, gözleri vardir bununla görmezler, kulaklari vardir bununla isitmezler. Bunlar hayvanlar gibidir, hatta daha asagiliktirlar. Iste bunlar gafil olanlardir. (Araf, 179)

Onlar, Allah'in, kalplerini, kulaklarini ve gözlerini mühürledigi kimselerdir. Gafil olanlar onlarin ta kendileridir. (Nahl, 108)

Gaflet halinde bulunan kisi düstügü yanlisligi kavramaktan ziyade bu hatali durumu görmeme ya da elinden geldigince küçük gösterme gayreti ve ugrasi içindedir. Bu kararli tutum ve israrlar hevanin aklin önünde bir perde olusturarak nefsini temize çikarma gayretleridir. "Hayir; insan, kendi nefsine karsi bir basirettir. Kendi mazeretlerini ortaya atsa bile" (Kiyamet, 14-15) ayetinde dendigi gibi mazeretler öne sürerek durumdan kaçinilmasi da söz konusu degildir. Mazeretler sadece heva ve heves dogrultusunda hareketle meydana gelen gevsek yapiyi örtbas etmeye yönelik çabalardir. Kuran, bu göstermelik mazeretlerin bir kismina özellikle dikkat çeker. Is, aile ya da eglence, bunlar arasindadir:

Oysa onlar bir ticaret ya da bir eglence gördükleri zaman, ona sükun ettiler ve seni ayakta biraktilar. De ki:"Allah'in katinda bulunan, eglenceden

ve ticaretten daha hayirlidir. Allah, rizik verenlerin en hayirlisidir. (Cuma, 11)

Gerçek olan va'd yaklasmistir, iste o zaman, inkar edenlerin gözleri yuvalarindan firlayacak: "Eyvahlar bize, biz bundan tam bir gaflet içindeydik, hayir, bizler zalim kimselerdik" (diyecekler). (Enbiya, 97)

Sen de sabah aksam O'nun rizasini isteyerek Rablerine dua edenlerle birlikte sabret. Dünya hayatinin (aldatici) süsünü isteyerek gözlerini onlardan kaydirma. Kalbini bizi zikretmekten gaflete düsürdügümüz, kendi "istek ve tutkularina (hevasina)" uyan ve isinde asiriliga gidene itaat etme. (Kehf, 28)

Mazeretleri öne sürmektense yapilan yanlislik kavranmaya çalisilsa içinde bulunulan gaflet halinden kurtulmak mümkünken bu israrli tutumlar kisiyi sapma noktasina götürür.

Insanlari sorgulama (zamani) yaklasti, kendileri ise gaflet içinde yüz çeviriyorlar. (Enbiya, 1)

Inkarcilarin içinde bulunduklari gaflet haline karsin, müminler canli, uyanik ve dikkatli olurlar.

Dikkat, öncelikle, Allah'in her seyi sarip-kusattigi, insanin herseyini bildigi ve ahirette insani hesaba çekecegi üzerine yogunlastirilmalidir. Bu dikkati elde eden bir mümin, dis dünyadaki tüm nesnelere, tüm olaylara karsi son derece dikkatli, son derece uyanik olur. Çünkü madem Allah herseyi sarip kusatmistir, madem hersey O'nun emri ve ilmi içinde gerçeklesmektedir, öyleyse hiçbir sey sebepsiz, basibos gerçeklesmemektir. Her olayin, her gelismenin bir anlami, bir hikmeti vardir. Mümin, dikkatini ayakta tutarak, bu anlamlari, hikmetleri yakalar. Olaylarin ince noktalarini, girift taraflarini kavrar.

Buna karsin inkarcilar böyle bir dikkate sahip olamazlar. Olaylarin birer amaç ve hikmet dogrultusunda gelistigini bilmediklerinden dolayi, dis dünyaya karsi çogu kez umursuz, vurdumduymaz bir tavir takinirlar. Ancak kendi çikarlarini ilgilendiren konulara ilgi gösterirler ki, bu da olaylarin ancak bir kismiyla ve bir kisim yönleriyle ilgilenmeleriyle sonuçlanir. Bu durumda etraftaki gerçegi tam olarak kavrayamazlar ve çogu kez yanlis sonuçlara varirlar.

Dikkatin farkli yönleri vardir. Olaylardan ders almak, ögüt alip düsünebilmek çevremizdeki delilleri algilayabilmek, bir ya da bir kaç sonraki
asamayi hesaplayarak davranislarda bulunmak, dikkat alametlerindendir. Kuran'da müminlerin dikkatiyle ilgili örnekler yer alir. Hz Musa'nin
yanindakilerde önce ilerdeki atesi algilamasi dikkatinin bir göstergesidir. Nitekim Hz. Musa, o atesin yanina gittiginde, bunun siradan bir ates
olmadigini görmüstür: Atesin bulundugu yerde Allah Hz. Musa'ya hitap etmistir. (Taha, 10-16)

Müminlerin bireysel olarak dikkatli olmalarinin yaninda, müslüman ümmetinin bir bütün olarak dikkatli ve uyanik olmasi da önemlidir. Kuran'da
verilen "nöbetlesin" (Al-i Imran, 200) emri, bunun bir örnegidir. Buna göre, müminlerin bir kismi baska islerle ilgilenirken, bir kismi disardan
gelebilecek herhangi bir saldiriya karsi nöbet tutmak, uyanik olmak durumundadirlar.

Dolayisiyla mümin, son derece uyanik dikkatli ve dolayisiyla canli olmalidir. Bezgin, umursuz, cansiz, bosvermis bir ruh hali, müminlere degil,
inkarcilara aittir. Mümin, hem kendi son derece canli, sevkli, atak olmali, hem de diger müminleri bu yönde tesvik etmeli, canlandirmalidir.

Zanna ve Tahmine Uymak

Bir insan gaflet haline düstügünde, mantigi, muhakeme yetenegi büyük ölçüde çalismaz hale gelir. Bu bir tür yari-uyku halidir. Bu durumdaki
bir insan, normalde son derece akil ve mantik disi eylemleri son derece rahat bir biçimde yapar hale gelir. Bir süre sonra öyle bir boyuta girer ki,
tüm hayati akil ve mantik disi bir temele oturur, ancak bunu farkedemez.

Aklin temel kurallarindan birisi, dogrulugu kesin olarak ispatlanmamis bir iddiaya güvenmemektir. Hiç bir akilli ve mantikli insan, dogrulugu
süpheli olan bir bilgiye kesin olarak güvenip, hayatini ona dayandirmaz. Örnegin, hiç kimse, ciddi bir hastaliga yakalandiginda, eline geçirdigi
ilk ilaci, ne oldugunu bilmeden "belki ise yarar" diye yutmaz. Tüm eylemler, kesin dogrulara dayanmalidir.

Oysa inkar edenlerin, ya da Allah'in hükümlerini göz ardi edenlerin durumu, tam olarak üstte tarif ettigimiz türden bir akilsizliktir. Çünkü bu kisilerin tüm hayatlari, bir takim kabuller üzerine kuruludur. Örnegin, hemen hepsi, öldükten sonra Allah'a hesap vermeyeceklerini sanirlar. Ya da hesap verseler bile, suçlu bulunmayacaklarini zannederler. Kabul ettikleri tüm sistemler, ideolojiler bir takim önkabullere dayalidir. Sahip olduklari dünya görüsünün hiçbir elle tutulur, kesinlik tasiyan dayanagi yoktur.

Kuran'in Kehf Suresi'nde biri inkarci, biri mümin olan iki bahçe sahibi anlatilir. Bunlardan biri, az önce söyledigimiz tarzda, hayatini bir takim çürük zan ve tahminlere dayandirmistir:

Onlara iki adamin örnegini ver; onlardan birine iki üzüm bagi verdik ve ikisini hurmaliklarla donattik, ikisinin arasinda da ekinler bitirmistik. Iki bag da yemislerini vermis, ondan (verim bakimindan) hiç bir seyi noksan birakmamis ve aralarinda bir irmak fiskirtmistik.

(Ikisinden) Birinin baska ürün (veren yer)leri de vardi. Böylelikle onunla konusurken arkadasina dedi ki: "Ben, mal bakimindan senden daha zenginim, insan sayisi bakimindan da daha güçlüyüm."

Kendi nefsinin zalimi olarak (böylece) bagina girdi (ve): "Bunun sonsuza kadar kuruyup-yok olacagini sanmiyorum" dedi. "Kiyamet-saati'nin kopacagini da sanmiyorum. Buna ragmen Rabbime döndürülecek olursam, süphesiz bundan daha hayirli bir sonuç bulacagim." (Kehf, 32-36)

Ayette geçen ifadeler önemlidir. Inkarci, sahip oldugu bahçenin basina bir sey gelecegini ve kiyametin kopma ve Allah'a hesap verme saatinin gelecegini "sanmadigini" söylemektedir. Görüldügü üzere bu yalnizca bir zandir; elinde bu konuda kesin bir delil, bir güvence yoktur. Ama yine de sözkonusu bahçe sahibi, bu temelsiz zannini temel kabul ederek davranmaya devam etmistir. Vardigi sonuç ise tam bir yikimdir. Kissanin devaminda söyle denir:

Kendisiyle konusmakta olan arkadasi ona dedi ki: "Seni topraktan, sonra bir damla sudan yaratan, sonra da seni düzgün (eli ayagi tutan, gücü kuvveti yerinde) bir adam kilan (Allah)i inkar mi ettin?"

"Fakat, O Allah benim Rabbimdir ve ben Rabbime hiç kimseyi ortak kosmam."

"Bagina girdigin zaman, 'Masaallah, Allah'tan baska kuvvet yoktur' demen gerekmez miydi? Eger beni mal ve çocuk bakimindan senden daha az (güçte) görüyorsan."

"Belki Rabbim senin bagindan daha hayirlisini bana verir, (seninkinin) üstüne gökten 'yakip-yikan bir afet' gönderir de kaygan bir toprak kesiliverir."

"Veya onun suyu dibe göçüverir de böylelikle onu arayip-bulmaya kesinlikle güç yetiremezsin."

(Derken) Onun ürünleri (afetlerle) kusatiliverdi. Artik o, ugrunda harcadiklarina karsi avuçlarini (esefle) ogusturuyordu. O (bagin) çardaklari yikilmis durumdaydi, kendisi de söyle diyordu: "Keske Rabbime hiç kimseyi ortak kosmasaydim."

Allah'in disinda ona yardim edecek bir topluluk yoktu, kendi kendine de yardim edemedi.

Iste burada (bu durumda) velayet (yardimcilik, dostluk) hak olan Allah'a aittir. O, sevap bakimindan hayirli, sonuç bakimindan hayirlidir." (Kehf, 37-44)

Iste tüm inkarcilar bu kissadaki adam gibi kesin bilgiye degil, zanna uymaktadirlar. Dogrulugu kesin olan bilgi, Allah'tan gelen bilgi, yani vahiydir. Insan hayatini dogrulugu kesin olan bir bilgiye dayandirmak istiyorsa, Allah'tan gelen bilgiyi, yani Kuran'i kistas olarak kabul etmek zorundadir. Buna karsilik, insanlar tarafindan üretilmis herhangi bir kistas (bir ideoloji, felsefe, sistem, düsünme yöntemi, bilim vb.), insani kesin bilgiye götüremez. Çünkü insanlarin ilahi kaynaklara dayanmadan ürettikleri her düsünce sonuçta birer zandir. Oysa, "onlar, yalnizca zanna uymaktadirlar. Oysa gerçekte zan, haktan yana hiç bir yarar saglamaz" (Necm, 28) hükmüne göre, zan insani dogruya ulastirmaz.

Kuran, zanna uyarak Allah'in yolundan yüzçevirenlerden söyle söz eder:

Kahrolsun, o "zan ve tahminle yalan söyleyenler"; Ki onlar, "bilgisizligin kusatmasi" içinde habersizdirler."Hesap ve ceza (din) günü ne zaman?" diye sorarlar. O gün onlar, atesin üstünde tutulup-eritilecekler: "Tadin fitnenizi. Bu, sizin pek acele isteyip durdugunuz seydir."

(Zariyat, 10-14)

Allah'tan baska ilahlar (yol göstericiler, yardimcilar) edinenlerin tümü zanna uyanlardir. Kuran'da bunlar hakkinda söyle denir: Bu (putlar ise,) sizin ve atalarinizin (kendi istek ve öngörünüze göre) isimlendirdiginiz (keyfi) isimlerden baskasi degildir. Allah, onlarla ilgili "hiç bir delil" indirmemistir. Onlar, yalnizca zanna ve nefislerinin (alçak) heva (istek ve tutku) olarak arzu ettiklerine uyuyorlar. Oysa andolsun, onlara Rablerinden yol gösterici gelmistir. (Necm, 23)

Haberiniz olsun; süphesiz göklerde kim var, yerde kim var tümü Allah'indir. Allah'tan baskasina tapanlar bile, sirk kostuklari varliklara ve güçlere (gerçekte) uymazlar. Onlar yalnizca bir zanna uyarlar ve onlar ancak "zan ve tahminde bulunarak yalan söylemektedirler." (Yunus, 66)

Yeryüzünde olanlarin çogunluguna uyacak olursan, seni Allah'in yolundan sasirtip-saptirirlar. Onlar ancak zanna uyarlar ve onlar ancak "zan ve tahminle yalan söylerler." (En'am, 116)

Onlarin çogunlugu zandan baskasina uymaz. Gerçekten zan ise, haktan hiç bir seyi saglayamaz. Süphesiz Allah, onlarin islemekte olduklarini bilendir. (Yunus, 36)

Zanna ve tahmine uyanlar, kendi basit mantiklari içinde ürettikleri bir takim mazeretleri de Allah'a karsi kullanabileceklerini sanirlar. Oysa bu da bir zandir ve gerçege aykiridir: Mazeretleri Allah katinda geçerli olmayacaktir. Bir ayette söyle denir:

Sirk kosanlar diyecekler ki: "Allah dileseydi ne biz sirk kosardik, ne atalarimiz ve hiç bir seyi de haram kilmazdik." Onlardan öncekiler de, bizim zorlu-azabimizi tadincaya kadar böyle yalanladilar. De ki: "Sizin yaninizda, bize çikarabileceginiz bir ilim mi var? Siz ancak zanna uymaktasiniz ve siz ancak "zan ve tahminle yalan söylersiniz." (En'am, 148)

Sadakat ve Itaat

Kuran, bizlere tüm insan modellerini ayrintili bir biçimde tarif eder. Inkarcilarin tasidigi tüm kötü ahlak özellikleri, tüm karakter bozukluklari

detayli olarak anlatilir. Buna karsin, müminlerin de son derece detayli bir tarifi yapilmaktadir. Allah'in ruhunu tasiyan, O'na yönelen ve O'na itaat eden müminlerin Kuran'da sayilan tüm özellikleri yüksek bir ahlak ve karaktere dayanir.

Inkarcilarin ve müminlerin tarifine baktigimizda, iki tarafin da birbirine tamamen zit özellikler tasidigini görürüz. Örnegin, müminler samimi ve güvenilirdir, inkarcilar ise samimiyetsiz ve son derece içten pazarlikli bir yapiya sahiptirler. Müminler mütevazi, cesur, fedakar iken, inkarcilar kibirli, korkak ve bencildirler.

Müminler ve inkarcilar arasindaki bu büyük farklardan biri de sadakat konusundadir. Inkarcilar asla gerçek bir sadakate sahip olamazlar: Kistas olarak yalnizca kendi çikarlarini seçtikleri için, bu çikarlar ugruna kolaylikla sevdigini söyledikleri insanlari (dostlarini, yakinlarini) aldatabilir, harcayabilirler. Dogru oldugunu bildikleri bir yoldan, bir mücadeleden kolaylikla geri dönebilirler.

Oysa müminler tamamen farklidir. Onlarin kistasi kendi küçük çikarlari degil, Allah rizasidir. Tüm tavirlarini Allah'in istedigi sekilde düzenlerler. Bu nedenle de sevdiklerini (yani diger müminleri) basit hesaplar ugruna harcamalari ya da bir zorluk nedeniyle dogru bildikleri yoldan (Allah yolunda mücadeleden) dönmeleri sözkonusu degildir. Müminlere ve özellikle de peygambere ya da lider (imam) konumundaki mümine karsi büyük bir sadakatle baglidirlar. Allah müminlerin sadakatini söyle tarif eder:

Müminlerden öyle erkek—adamlar vardir ki—Allah ile yaptiklari ahide sadakat gösterdiler; böylece onlardan kimi adagini gerçeklestirdi, kimi beklemektedir. Onlar hiç bir degistirme ile (sözlerini) degistirmediler. (Ahzab, 23)

Sadakat müminleri birarada ayni mücadele içinde tutar. Kararliligin en önemli göstergesi olan bu özellik, gevsek bir yapinin olusmasina en önemli engeli teskil eden hayati mümin özelligidir. Sadakatte gösterilecek ufak bir gevseklik, kisinin kendisine olan saygisini kaybettirir. Kendisine saygisini kaybeden bir kisi ise gittikçe daha da kötü bir boyuta dogru ilerler ve iman noktasini gittikçe yitirir. Bu durumdaki bir kisi,

zincirleme bir sekilde müsrik, münafik ve dinsizlik boyutlarina iner. Çünkü yapilan bir sadakatsizlik ardindan çok büyük sonuçlar dogurmaktadir. Sadakatsizlik yapan bir kisi, ilk önce bu hareketini müminlerden gizli tutmaya çalisarak sahtekarlik boyutuna girer. Birbirini izleyen yalanlar sonucunda müminleri aldatmak için ugrasmaya baslar. Bu durumu yeni yalanlar takip etmekte ve kisi müminleri aldatabildigi hissine kapilarak farkli bir yasam tarzini benimsemeye baslamaktadir. Bu yasam tarzi olabildigince müminlerden kopuk, onlara sevgi duymayan sadece müminlerden faydalanabilmeye dayanan bir yasam tarzidir. Bu boyut kisinin Allah rizasini degil insanlarin rizasini alabildigince gözettigi ve onlar karsisindaki itibarini kendi aklinca kurtarabilmek gayesiyle yalanlara sigindigi zavallilik durumudur. Bu zavallilik durumunun ardindan müminler tarafindan farkedilip foyalari teker teker ortaya çikmaya baslayan kisi, münafiklik noktasina dogru adim adim ilerler. Sadakatsizligine mazeretlerle çikis noktalari bulmaya çalisarak kendini temize çikarmaya ugrasir. Kendini temize çikarma ugrasi müminlerden ayrilip müsrik, münafik ve dinsizlerle ittifaka gidebilme noktasina kadar kisiyi götürür.

Burada siraladigimiz unsurlar küçük zannedilen sadakatsizliklerin nasil büyüyerek kisiyi müminlikten dinsizlige sürükledigini göstermek açisindan çarpici niteliktedir. Sadik müminler ise sadakatlerini ölünceye dek sürdürerek kararliliklarini ve itaatlerini gösterirler. Çünkü müminlerin bu sadakati gerçekte Allah'a karsi olan sadakatleridir. Sadakatsizlik yapan kisi bu hareketini müminlere karsi degil Allah'a karsi yapar. Sadakat ve itaat yalnizca Allah'adir. Kuran bu mantigi açikça ortaya koyar:

Kim Resul'e itaat ederse, gerçekte Allah'a itaat etmis olur. Kim de yüz çevirirse, Biz seni onlarin üzerine koruyucu göndermedik. (Nisa, 80)

Sadakat, bir müminin en hassas olmasi gereken konulardan biridir. Kuran, savastan kaçmaya yeltenen münafiklardan söz ederken, onlarin daha önceden sadakat göstereceklerine dair yemin etmis olduklarini söyler ve bu yeminin agir bir sorumluluk oldugunu bildirir:

Oysa andolsun, daha önce "arkalarini dönüp kaçmayacaklarina" dair Allah'a söz vermislerdi; Allah'a verilen söz (ahid) ise, (agir bir) sorumluluktur. (Ahzab, 15)

Allah verilen sadakat sözü, agir bir sorumluluktur. Bu nedenle de Allah müminlere söyle emreder:

Allah'in ahdini ucuz bir degere karsilik satmayin. Eger bilirseniz, Allah katinda olan sizin için daha hayirlidir. (Nahl, 95)

Kuskusuz sadakatin en açik göstergesi itaattir. Itaat, pek çok Kuran ayetinde emredilen son derece önemli bir ibadettir. Ayetlerin bildirdigine göre itaat, hem Allah'tan gelecek rahmet ve merhametin, hem cennetin, hem de inkarcilara karsi kazanilacak zaferin anahtaridir:

Allah'a ve elçisine itaat edin, ki merhamet olunasiniz. (Al-i Imran, 132)

Bunlar, Allah'in sinirlaridir. Kim Allah'a ve elçisine itaat ederse, onu altindan irmaklar akan, içinde ebedi kalacaklari cennetlere sokar. Iste büyük kurtulus ve mutluluk budur. (Nisa, 13)

Ey iman edenler, Allah'a itaat edin; elçiye itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de. Eger bir seyde anlasmazliga düserseniz, artik onu Allah'a ve elçisine döndürün. Sayet Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsaniz. Bu, hayirli ve sonuç bakimindan daha güzeldir. (Nisa, 59)

Biz elçilerden hiç kimseyi ancak Allah'in izniyle kendisine itaat edilmesinden baska bir seyle göndermedik. Onlar kendi nefislerine zulmettiklerinde sayet sana gelip Allah'tan bagislama dileselerdi ve elçi de onlar için bagislama dileseydi, elbette Allah'i tevbeleri kabul eden, esirgeyen olarak bulurlardi. Hayir öyle degil; Rabbine andolsun, aralarinda çekistikleri seylerde seni hakem kilip sonra senin verdigin hükme, içlerinde hiç bir sikinti duymaksizin, tam bir teslimiyetle teslim olmadikça, iman etmis olmazlar. (Nisa, 64, 65)

Kim Allah'a ve Resul'e itaat ederse, iste onlar Allah'in kendilerine nimet verdigi peygamberler, dogrular (ve dogrulayanlar), sehitler ve salihlerle beraberdir. Ne iyi arkadastir onlar? (Nisa, 69)

Itaatin her türlü sartta, her türlü zorlukta kayitsiz-sartsiz uygulanmasi gerekir. Küçük bir takim zorluklara gögüs gererek yapilan itaat belki münafiklar tarafindan da gösterilebilir; oysa zorluk ve sikintiya ragmen itaat, müminlere hastir. Kuran'da münafiklarin Allah yolunda girisilecek mücadeleyi zor görerek geride kaldiklari bildirilir. Ancak eger "yakin bir yarar ve orta bir sefer" olsa; geleceklerdir:

Hafif ve agir savasa kusanip çikin ve Allah yolunda mallarinizla ve canlarinizla cihad edin. Eger bilirseniz; bu sizin için daha hayirlidir. Eger yakin bir yarar ve orta bir sefer olsaydi; onlar mutlaka seni izlerlerdi. Ama zorluk onlara uzak geldi. "Eger güç yetirseydik muhakkak seninle birlikte (savasa) çikardik." diye sana Allah adina yemin edecekler. Kendi nefislerini helaka sürüklüyorlar. Allah onlarin gerçekten yalan söylediklerini biliyor. (Tevbe, 41-42)

Müminin sahip oldugu en önemli özelliklerden biri, itaatini her durumda korumasidir. Resul ya da Emir konumundaki kisi eger bir karar vermisse, mümin kendi çikarlarina aykiri da olsa buna itaat eder. Kuran, bu konuda gerçek müminlerle ikiyüzlüler (münafiklar) arasindaki farki söyle bildirmektedir:

Onlar derler ki: "Allah'a ve elçisine iman ettik ve itaat ettik" sonra bunun ardindan onlardan bir grup sirt çevirir. Bunlar iman etmis degildirler.

Aralarinda hükmetmesi için Allah'a ve Resulüne çagrildiklari zaman, onlardan bir grup yüz çevirir.

Eger hak lehlerinde ise, ona boyun egerek gelirler.

Bunlarin kalplerinde hastalik mi var? Yoksa kuskuya mi kapildilar? Yoksa Allah'in ve elçisinin kendilerine karsi haksizlik yapacagindan mi korkuyorlar? Hayir, onlar zalim kimselerdir.

Aralarinda hükmetmesi için, Allah'a ve elçisine çagrildiklari zaman mümin olanlarin sözü: "Isittik ve itaat ettik" demeleridir. Iste felaha kavusanlar bunlardir.

Kim Allah'a ve Resulü'ne itaat ederse ve Allah'tan korkup O'ndan sakinirsa, iste 'kurtulusa ve mutluluga' erenler bunlardir.

Yeminlerinin olanca gücüyle Allah'a and içtiler; eger sen onlara emredersen (savasa) çikacaklar diye. De ki: "And içmeyin, bu bilinen (örf üzere) bir itaattir. Allah, yaptiklarinizdan haberdardir."

De ki: "Allah'a itaat edin, Resul'e itaat edin. Eger yine yüz çevirirseniz, artik onun (peygamberin) sorumlulugu kendisine yüklenen, sizin

sorumlulugunuz da size yüklenendir. Eger ona itaat ederseniz, hidayet bulmus olursunuz. Elçiye düsen, apaçik bir tebligden baskasi degildir." (Nur, 47-54)

Elçi'ye gösterilecek olan bu itaat, içten gelerek yapilacaktir. Mümin, Elçi'nin verdigi kararin dogru olduguna kesin olarak kanaat getirmeli ve itaatinde hiç bir süphe ya da kuruntu duymamalidir. Bu son derece önemli bir konudur. Çünkü aksi bir tavir, yani gönülsüz bir itaat, Kuran'da imansizlik göstergesi olarak tarif edilmektedir:

Hayir öyle degil; Rabbine andolsun, aralarinda çekistikleri seylerde seni hakem kilip sonra senin verdigin hükme, içlerinde hiç bir sikinti duymaksizin, tam bir teslimiyetle teslim olmadikça, iman etmis olmazlar. (Nisa, 65)

Itaat, insanin Allah'a iman ettiginin ve O'na kul olmayi kabul ettiginin en açik göstergesidir. Insani ebedi kurtulusa kavusturacak olan da ancak itaattir. Çünkü, "ey iman edenler, size hayat verecek seylere sizi çagirdigi zaman, Allah'a ve Resulü'ne icabet edin" (Enfal, 24) hükmüne göre,

Resul ya da Emir, müminleri kendilerine "hayat verecek", kendilerini kurtaracak seylere çagirmaktadirlar. Bir basa ayet, Resul'ün müminleri kurtulusa, özgürlüge, ferahliga çagirdigini ve ancak kötülükten alikoydugunu haber vermektedir:

Onlar ki, yanlarindaki Tevrat'ta ve Incil'de (gelecegi) yazili bulacaklari ümmi haber getirici (Nebi) olan elçiye (Resul) uyarlar; o, onlara marufu (iyiligi) emrediyor, münkeri (kötülügü) yasakliyor, temiz seyleri helal, murdar seyleri haram kiliyor ve onlarin agir yüklerini, üzerlerindeki zincirleri indiriyor. Ona inananlar, destek olup savunanlar, yardim edenler ve onunla birlikte indirilen nuru izleyenler; iste kurtulusa erenler bunlardir. (Araf, 157)

Müminlerin inkarcilara karsi basari kazanmasi da Resul ve Emir sahiplerine olan itaatlerine baglidir. Eger itaat ederlerse Allah müminleri destekler ve ona zafer verir. Ancak bunun tersi de geçerlidir. Eger müminler emre itaat etmezlerse, inkarcilar karsisinda güç kaybederler. Asagidaki ayet, müminlerin yasadigi bu tür bir olayi anlatmaktadir:

Andolsun, Allah size verdigi sözünde sadik kaldi; siz O'nun izniyle onlari (inkarcilari) kirip-geçiriyordunuz. Öyle ki sevdiginiz (zafer)i size

gösterdikten sonra, siz yilginlik gösterdiniz, isyan ettiniz ve emir hakkinda çekistiniz. Sizden kiminiz dünyayi, kiminiz ahireti istiyordu. Sonra
(Allah) denemek için sizi ondan çevirdi. Ama (yine de) sizi bagisladi. Allah müminlere karsi fazl (ve ihsan) sahibi olandir. (Al-i Imran, 152)

Kurtulus ancak itaatle olur. Itaat etmeyen, Resul'den, Emir sahiplerinden ya da müminlerden ayri bir yola sapan kimsenin varacagi yer ise,
Kuran'in hükmüne göre, cehennemdir:

Kim kendisine 'dosdogru yol' apaçik belli olduktan sonra, elçiye muhalefet ederse ve müminlerin yolundan baska bir yola uyarsa, onu döndügü
seyde birakiriz ve cehenneme sokariz. Ne kötü bir yataktir o!.. (Nisa, 115)

Kararlilik

Müminin en belirgin özelliklerinden biri, son derece kararli olusudur. Hiç bir zaman sevkini, heyecanini yitirmez. O, mücadeleye yalnizca
Allah'in hosnutlugunu kazanmak için baslamistir. Dolayisiyla hiç bir zorluk onu yolundan döndüremez. Insanlarin kendi hakkinda ne
düsünecegi de önemli degildir. Tek hedef Allah'in rizasidir; tüm hayat bu hedefe göre sekillenir.

Müminin kararliligi Allah tarafindan çesitli sekillerde sinanir. Allah, müminlere geçici bir süre sikinti verebilir, onlari egitmek için çile verebilir.
Kuran'da bu durum söyle açiklanir:

Andolsun, biz sizi biraz korku, açlik ve bir parça mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edecegiz. Sabir gösterenleri müjdele.
(Bakara, 155)

Kesin bir kararliliga sahip olan mümin, ayette söylendigi gibi kendisine isabet eden tüm bu zorluklara sabreder. Kuran, müminlerin bu tavrini
asagidaki ayetlerde övmektedir:

Nice peygamberle birlikte birçok Rabbani (bilgin)ler savasa girdiler de, Allah yolunda kendilerine isabet eden (güçlük ve mihnet)den dolayi ne
gevseklik gösterdiler, ne boyun egdiler. Allah, sabredenleri sever. Onlarin söyledikleri: "Rabbimiz, günahlarimizi ve isimizdeki asiriliklarimizi

bagisla, ayaklarimizi (bastiklari yerde) saglamlastir ve bize kafirler topluluguna karsi yardim et" demelerinden baska bir sey degildi. (Al-i Imran,
146-147)

Buna karsin kararlilik gösterememek, müminlere yakisan bir tavir degildir:

Senden, yalnizca Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, kalpleri kuskuya kapilip, kuskularinda kararsizliga düsenler izin ister. (Tevbe, 45)

Andolsun, biz bundan önce Adem'e ahid vermistik, fakat o, unutuverdi. Biz onda bir kararlilik bulmadik. (Taha, 115)

Zorluklarin yanisira ele geçen iyi imkanlarin da insan üzerinde gevsetici etkisi vardir. Rahatlik, çogu kisinin heyecanini ve sevkini söndürür.
Zaten insana Allah'tan bir nimet geldiginde simarikliga kapilmasi ve Allah'tan yüzçevirmesi, klasik inkarci özelligidir. Kuran'da bu durum söyle
tarif edilir:

Insana bir zarar dokundugunda, yan yatarken, otururken ya da ayaktayken bize dua eder; zararini üstünden kaldirdigimiz zaman ise, sanki
kendisine dokunan zarara bizi hiç çagirmamis gibi döner-gider. Iste, ölçüyü tasiranlara yapmakta olduklari böyle süslenmistir. (Yunus, 12)

Oysa mümin için böyle bir sey de sözkonusu degildir. Ellerine ne denli iyi imkan geçerse geçsin (lüks, ihtisam, para, iktidar gibi), bu onlarin
kararliliklarini bozup gevsek bir yapiya bürünmelerine sebep olmaz. Çünkü mümin tüm bunlarin Allah'tan gelen birer nimet oldugunun ve
Allah'in dilerse bunlari geri alabileceginin farkindadir. Asla simarikliga kapilmaz.

Ciddi bir çaba göstermek, isi siki tutmak, gevseklik göstermemek, asiriliklardan ve taskinliklardan kaçinmak, müminlerin kararlilik ve istikrarinin
göstergeleridir. Ayette, "ahiret için ciddi bir çaba gösterenler"den söyle söz edilir:

Kim de ahireti ister ve bir mümin olarak ciddi bir çaba göstererek ona çalisirsa, iste böylelerinin çabasi sükre sayandir. (Isra, 19)

Allah, "Yoksa onlar, isi siki mi tuttular? Iste süphesiz biz de isi siki tutanlariz" (Zuhruf, 79) demektedir. Kuskusuz bu vasif, Allah'in

yeryüzündeki halifeleri olan müminlerin de vasfidir.

Gevsememek, sürekli sevkli ve heyecanli olmak, Allah'in bir emridir:

Gevsemeyin, üzülmeyin; eger (gerçekten) iman etmisseniz en üstün olan sizlersiniz. (Al-i Imran, 139)

Insan, beyhude ve bosuna yaratilmadigini, ait oldugu yere dönecegini bilirse, hedef ve amacinin bilincine varmis olur. Bu amaca dogru yönelmeye niyetlenirse yerinde bir karar verir ve bu niyetini gerçeklestirmek üzere harekete geçerse istikrarina kavusur. Günes, ay, yildizlar ve bütün varliklar kaderde kendilerine tesbit edilmis çizgiyi izlerlerken, insanin bu yaratilis zinciri disinda basibos birakilmis olmasi elbetteki ihtimal disidir.

Dolayisiyla kararlilik ve istikrar iki önemli mümin vasfidir. "Yakin bir yarar ve orta bir sefer" (Tevbe, 42) istikrarsiz kisilerin de rahatlikla basarabilecekleri ve kararlilik gerektirmeyen bir hareketi gösteriyor. Müminler, "müminlerden öyle erkek—adamlar vardir ki—Allah ile yaptiklari ahide sadakat gösterdiler; böylece onlardan kimi adagini gerçeklestirdi, kimi beklemektedir. Onlar hiç bir degistirme ile (sözlerini) degistirmediler" (Azhab, 23) ayetinde oldugu gibi ölünceye dek ayni kararlilik ve istikrari Allah'in rizasi ugrunda gösteren kisilerdir. Ne yapacagi belli olmayan, müminlerin yaninda baska, inkar edenlerin yaninda baska hareket eden münafik karakterli kisiler ise, son derece istikrarsiz bir ruh hali ve tavir içindedirler. Müminler bir basariya ulastiginda "Biz de sizdendik" demeleri ya da zorda kalinca müminlerden uzak durmaya çalismalari bunun en iyi göstergesidir.

"Sabrin ve kararliligin kalplerine raptedildigi" (Kehf, 14) Kehf ehli, kararlilik açisindan en güzel örneklerden birini teskil etmektedir. Ibadetlerdeki süreklilik istikrar açisindan yine önemli bir örnektir. Kuran'daki "sarp yokus" (Beled, 11) kavrami kararlilik ve istikrarin önemini daha da iyi açiklar. Kararlilik ve istikrarin bitis noktasi ise ölümdür. Mümin, ölünceye dek sabretmekle yükümlüdür.

Süphesiz sana biat edenler, ancak Allah'a biat etmislerdir. Allah'in eli, onlarin ellerinin üzerindedir. Su halde, kim ahdini bozarsa, artik o, ancak

kendi aleyhine ahdini bozmus olur. Kim de Allah'a verdigi ahdine vefa gösterirse, artik O da, ona büyük bir ecir verecektir. (Fetih, 10)

Sabretmek

Hayatini Islam'in uygun gördügü sekilde düzenlemek ve bu yasam tarzina uygun olmayan davranislardan kendini uzak tutmak, müminin yasami süresince gerçeklestirecegi bir ibadettir. Bu konuda israrli olmak, taviz vermemek ve zamanin yipratici etkisinden korunmak, sabir göstermektir.

Bu yüzden sabir ve tahammül farkli kavramlardir. Tahammül, bir sikinti ve aciya karsi bu durumdan memnun olmadan direnmektir. Oysa müminin sahip oldugu sabir farklidir: Sabreden mümin, basina gelen sikintilardan dolayi bir aci duymaz, aksine Allah'a olan yakinligi daha da artar ve dolayisiyla nesesi, heyecani ve sevki daha da yükselir.

Kuran'in pek çok ayetinde sabir emredilmektedir:

Öyleyse sen sabret; süphesiz Allah'in va'di haktir; kesin bilgiyle inanmayanlar sakin seni telasa kaptirip-hafiflige (veya gevseklige) sürüklemesinler. (Rum, 60)

Ey iman edenler, sabredin ve sabirda yarisin, (sinirlarda) nöbetlesin. Allah'tan korkun. Umulur ki kurtulursunuz. (Al-i Imran, 200)

Sabret; senin sabrin ancak Allah(in yardimi) iledir. Onlar için hüzne kapilma ve kurmakta olduklari hileli-düzenlerden dolayi sikintiya düsme. (Nahl, 127)

Allah, müminlerin sabir yoluyla deneneceklerini de bildirmektedir:

Andolsun, biz sizden mücahid olanlarla sabredenleri bilinceye (belli edip ortaya çikarincaya) kadar, deneyecegiz ve haberlerinizi sinayacagiz (açiklayacagiz). (Muhammed, 31)

Andolsun, mallarinizla ve canlarinizla imtihan edileceksiniz ve sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve sirk kosmakta olanlardan elbette çok eziyet verici (sözler) isiteceksiniz. Eger sabreder ve sakinirsaniz (bu) emirlere olan azimdendir. (Al-i Imran, 186)

Sabir, inkarcilara karsi kazanilacak olan zaferin de anahtaridir. Sabredildiginde Allah müminlerin gücünü artirir, ama aksi durumda müminlerin gücü azalir:

... Sizden yüz sabirli bulunursa, (onlarin) iki yüzünü bozguna ugratir; eger sizden bin (kisi) olursa, Allah'in izniyle iki binini yener. Allah, sabredenlerle beraberdir. (Enfal, 66)

Allah'a ve Resulü'ne itaat edin ve çekisip birbirinize düsmeyin, çözülüp yilginlasirsiniz, gücünüz gider. Sabredin. Süphesiz Allah, sabredenlerle beraberdir. (Enfal, 46)

Sabir, Allah'in rizasini ve cennetini kazanabilmek için gösterilecek en önemli vasiflardan biridir. Kuran'da müminlerin tarifi yapilirken, "onlar sabredenler ve Rablerine tevekkül edenlerdir" (Nahl, 42) denmektedir. Konunun önemi baska ayetlerde de vurgulanir:

Sizin yaninizda olan tükenir, Allah'in katinda olan ise kalicidir. Sabredenlerin karsiligini yaptiklarinin en güzeliyle biz muhakkak verecegiz. (Nahl, 96)

Iste onlar, sabretmelerine karsilik (cennetin en gözde yerinde) odalarla ödüllendirilirler ve orda esenlik dilegi ve selamla karsilanirlar. (Furkan, 75)

Sonra iman edenlerden, sabri birbirlerine tavsiye edenlerden, merhameti birbirlerine tavsiye edenlerden olmak. (Beled, 17)

Müminlerin duasi da Allah'tan sabir talep etmektir:

Onlar, Calut ve ordusuna karsi meydana (savasa) çiktiklarinda, dediler ki: "Rabbimiz, üzerimize sabir yagdir, adimlarimizi sabit kil (kaydirma) ve kafirler topluluguna karsi bize yardim et." (Bakara, 250)

Salih Amel

Kuran'da çok sik geçen terimlerin birisi, "salih amel"dir. Salih kelimesi; güzel, dogru, hayirli anlamlarina gelir. "Islah etmek" fiili de ayni kökten türemistir ve "salih hale getirmek" demektir. Amel kelimesinin Türkçe'deki en yakin karsiligi ise "is"tir. Dolayisiyla salih amel, iyi ve hayirli is

anlamina gelir ki, bu da Kurani anlamda Allah'in rizasina ve indirdigi dine uygun her türlü fiil ve hareketi ifade eder.

Bir insanin ahiretini kurtaran sey ise, yalnizca iman etmesi degil, ayni zamanda o imana uygun salih ameller islemesidir. Çünkü salih amel, samimi imanin da bir göstergesidir. Buna karsin, yalnizca "iman ettim" demek fakat bu imanin gereklerini yerine getirmemek, insani kurtarmaz. Allah, bu konuda söyle der:

Insanlar, (sadece) "Iman ettik" diyerek, sinanmadan birakilacaklarini mi sandilar? Andolsun, onlardan öncekileri sinadik; Allah, gerçekten dogrulari da bilmekte ve gerçekten yalancilari da bilmektedir. (Ankebut, 2-3)

Allah'in "iman ettik" diyenleri sinamasinin önemli bir kismi, salih amellerle olur. Çünkü bu ameller, onlari yerine getirmekle yükümlü olan müslümanlarin sabirlarini, kararliliklarini, sadaketlerini, kisacasi imanlarindaki dirayetlerini ortaya çikarir.

Kuran, salih amellerin farkli sekillerini bildirir. Dinin diger insanlara yayilip teblig edilmesi, dine karsi yapilan fiili ve sözlü saldirilarin bertaraf edilmesi, müslümanlarin güç ve refahi için çalisilmasi, Kuran'in daha iyi anlasilmasi için gayret gösterilmesi, müslümanlarin her türlü kisisel ve sosyal probleminin çözümü, Allah'in mescidlerinin onarilip temiz tutulmasi, hepsi son derece önemli salih amellerdir. Namaz, oruç, infak (zekat),
hac gibi temel Islami ibadetler de salih ameller kategorisinin birer parçasidir.

Bir ayette, salih amellerin bu genis çerçevesi söyle çizilir:

"Yüzlerinizi doguya ve batiya çevirmeniz iyilik degildir. Ama iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, Kitaba ve peygamberlere iman eden; mala olan sevgisine ragmen, onu yakinlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmisa, isteyip-dilenene ve kölelere (özgürlükleri için) veren; namazi dosdogru kilan, zekati veren ve ahidlestiklerinde ahidlerine vefa gösterenler ile zorda, hastalikta ve savasin kizistigi zamanlarda sabredenler(in
tutum ve davranislaridir). Iste bunlar, dogru olanlardir ve müttaki olanlar da bunlardir." (Bakara, 177)

Ancak dikkat edilmesi gereken çok önemli bir nokta vardir; bir ameli salih kilan sey, onun sonucu degildir, onun arkasindaki "niyet"tir. Bu

nedenle de, bir amelin salih olmasi, yalnizca ve yalnizca Allah rizasi gözetilerek yapilmis olmasina baglidir. Bu gerçek, "salih amel" kavramini, cahiliye toplumundaki "hayirseverlik" kavramindan ayirir. Salih amel Allah rizasi için yapilir; hayirseverligin arkasinda ise sosyal bir dayanisma hissi ve özellikle de "hayirsever" olarak taninma istegi vardir.

Asagidaki ayetler, müminlerin üstteki tarifteki "hayirseverlik" kavramindan neden uzak olduklarini ortaya koymaktadir:

(O müminler) Adaklarini yerine getirirler ve serri yaygin olan bir günden korkarlar.

Kendileri, ona duyduklari sevgiye ragmen yemegi, yoksula, yetime ve esire yedirirler.

"Biz size, ancak Allah'in yüzü (rizasi) için yediriyoruz; sizden ne bir karsilik istiyoruz, ne bir tesekkür."

"Çünkü biz, asik suratli, zorlu bir gün nedeniyle Rabbimizden korkuyoruz". (Insan, 7-10)

Eger "salih amel" tanimina uygun olan isler, üstteki ayette tarif edilen amaçtan, yani katiksiz Allah rizasindan uzaklasirsa, o zaman salih amel olma özelliklerini yitirirler. Bu durum, aksine, insanin baska insanlarin rizasini aramasi anlamina gelir ki, bunun Kurani tanimi "sirk"tir ve büyük bir günahtir. Bir ayet, Allah'in degil, baska insanlarin rizasi için yapilan ve salih amel olma niteligini kaybeden bir salih ameli söyle anlatir:

Iste (su) namaz kilanlarin vay haline,

Ki onlar, namazlarinda yanilgidadirlar,

Onlar gösteris yapmaktadirlar. (Ma'un, 4-6)

Ayni namaz gibi büyük bir salih amel olan infak—malin Allah yolunda harcanmasi—da, eger Allah'in degil de insanlarin rizasi için yapilirsa tüm degerini yitirir. Kuran, gerçek infakla gösteris için yapilan infak arasindaki farki söyle açiklar:

Ey iman edenler, Allah'a ve ahiret gününe inanmayip, insanlara karsi gösteris olsun diye malini infak eden gibi minnet ve eziyet ederek sadakalarinizi geçersiz kilmayin. Böylesinin durumu, üzerinde toprak bulunan bir kayanin durumuna benzer; üzerine sagnak bir yagmur düstü

mü, onu çirilçiplak birakiverir. Onlar kazandiklarindan hiç bir seye güç yetiremez (elde edemez)ler. Allah, kâfirler topluluguna hidayet vermez.

Yalnizca Allah'in rizasini istemek ve kendilerinde olani köklestirip-güçlendirmek için mallarini infak edenlerin örnegi, yüksekçe bir tepede bulunan, sagnak yagmur aldiginda ürünlerini iki kat veren bir bahçenin örnegine benzer ki ona sagnak yagmur isabet etmese de bir çisintisi (vardir). Allah, yaptiklarinizi görendir. (Bakara, 264-265)

Ayni konu, bir baska surede söyle vurgulanir:

Ve onlar, mallarini insanlara gösteris olsun diye infak ederler, Allah'a ve ahiret gününe de inanmazlar. Seytan, kime arkadas olursa, artik ne kötü bir arkadastir o. Allah'a ve ahiret gününe inanarak Allah'in kendilerine verdigi riziktan infak etselerdi, aleyhlerine mi olurdu? Allah, onlari iyi bilendir. (Nisa, 38-39)

Hayirseverligi—yani Allah rizasi olmadan bir takim "sosyal yardimlasma" fiilleri gerçeklestirmeyi—salih amelle bir sayanlar ise, Kuran'da Kabe'yi onaran ve hacilara "hayirseverlik" gösterilerinde bulunan Mekkeli müsriklere verilen hükmün kapsami içindedirler:

Hacilara su dagitmayi ve Mescid-i Haram'i onarmayi, Allah'a ve ahiret gününe iman eden ve Allah yolunda cihad edenin (yaptiklari) gibi mi saydiniz? (Bunlar) Allah katinda bir olmazlar. Allah zulmeden bir topluluga hidayet vermez. (Tevbe, 19)

Kisacasi, bir ameli salih kilan sey, onun ardindaki niyettir. Eger o amelle istenen maddi sonuç elde edilememis dahi olsa, eger niyet salihse, amel de salih olur. Örnegin bir insan Allah rizasi için bir ise el atip uzun süre çabalayabilir. Fakat sonuç istedigi gibi olamayabilir. Ancak fark etmez; o yine de kazanacagi sevabi kazanmis olur. Hem müslüman bilmelidir ki, Allah'in kendisini basta hedefledigi sonuca ulastirmamasinin büyük bir sirri ve hikmeti vardir. Çünkü "... olur ki hosunuza gitmeyen bir sey, sizin için hayirlidir ve olur ki, sevdiginiz sey de sizin için bir serdir. Allah bilir de siz bilmezsiniz" (Bakara, 216) hükmüne göre, ulasilmak istenen sonucun gerçekten hayirli olup olmadigini bilen ancak Allah'tir.

Müslüman, büyük Islam kumandani Selahaddin Eyyubi'nin savasa çikarken "bir zaferle degil, seferle mükellefiz" deyisi gibi, her ise Allah rizasi için girismeli, ancak sonucunu da Allah'a birakmalidir.

Salih amelin üstte degindigimiz bu temel özelligi, yani her seyden önce niyete bagli olusu, Allah'in müstagniyetinin ve insanin O'na karsi olan aczinin bir sonucudur. Evet, Allah müstagnidir; yani her türlü kusur ve eksiklikten uzaktir, hiç bir seye ihtiyaci olmayandir. Dolayisiyla, Allah'in müslümanlarin yapacaklari salih amellere de ihtiyaci yoktur. Kuran'da söyle denir:

Ey insanlar, siz Allah'a (karsi fakir olan) muhtaçlarsiniz; Allah ise, Ganiy (hiç bir seye ihtiyaci olmayan)dir, Hamid (övülmeye layik)tir.

Dileyecek olsa, sizi giderir (yok eder) ve yepyeni bir halk getirir.

Bu, Allah'a göre güç degildir. (Fatr, 15-17)

O diledigi anda diledigi seyi yapabilir. Dinini hakim kilmak için müslümanlarin gösterecekleri gayretlere ihtiyaç duymaz. "...Iman edenler hâlâ anlamadilar mi ki, eger Allah dilemis olsaydi, insanlarin tümünü hidayete erdirmis olurdu..." (Ra'd, 31) ayetinde belirtildigi gibi...

Dolayisiyla, bir insan salih amel islemekle, gerçekte ancak kendisine yarar saglamakta, kendi ahiretini kurmaktadir. Kuran'in ifadesiyle "kim cihad ederse, yalnizca kendi nefsi için cihad etmis olur. Süphesiz Allah, alemlerden müstagnidir." (Ankebut, 6)

Ayni sekilde, namaz kilan kendisini için kilmis olur, oruç tutan, Allah yolunda harcama yapan ya da Islam'i savunan da tüm bunlari kendisi için yapmis olur. Bunlari yapmaya ihtiyaci olan kendisidir.

Ve yine ayni nedenle, Allah, fiillerin kendisine ya da sonuçlarina degil, onlarin ardindaki niyete bakar. Dolayisiyla salih amel, bir niyeti ifade ettigi derecede anlamlidir. Kuran, bu kurali kurban kesme ibadetinden söz ederken söyle açiklar:

Onlarin (kurbanliklarin) etleri ve kanlari kesin olarak Allah'a ulasmaz, ancak O'na sizden takva ulasir. Iste böyle, onlara sizin için boyun egdirmistir; O'nun size hidayet vermesine karsilik Allah'i tekbir etmeniz için. Güzellikte bulunanlara müjde ver. (Hac, 37)

Bu nedenle, salih amel yapilirken, niyetin sürekli saglam tutulmasi, yani yapilan isin sadece Allah rizasi için yapildiginin akilda tutulmasi son

derece önemlidir. Bu amaçla da, Allah'la kalbi bir baglanti içinde olmak, isi yaparken O'nu tesbih etmek ve isin kabulü için O'na dua etmek gereklidir.

Hz. Ibrahim ve Hz. Ismail'in Kabe'yi insa ederken ettikleri dua, tüm müminler için örnektir:

Ibrahim, Ismail'le birlikte Evin (Kabe'nin) sütunlarini yükselttiginde (ikisi söyle dua etmisti): "Rabbimiz bizden (bunu) kabul et. Süphesiz, Sen isiten ve bilensin; Rabbimiz, ikimizi sana teslim olmus (müslümanlar) kil ve soyumuzdan sana teslim olmus (müslüman) bir ümmet (ver). Bize ibadet yöntemlerini (yer veya ilkelerini) göster ve tevbemizi kabul et. Süphesiz, Sen tevbeleri kabul eden ve esirgeyensin. (Bakara, 127-128)

Allah'in Hz. Davud ve ashabina verdigi " "Ey Davud ailesi, sükrederek çalisin. Kullarimdan sükredenler azdir" (Sebe', 13) emri de, salih amel islenirken Allah'la olan baglantinin kesilmemesi, dua ve sükür kanaliyla ayakta tutulmasi gerektigini göstermektedir.

Bu tür bir amel, salih bir ameldir ve insanin Allah'a olan yakinligini ve ahiretteki derecesini artirir. Insanin "iman ettim" demekle söyledigi söz, bu amelle birlikte saglamlasir ve ayetin ifadesiyle Allah'a varir: "...Güzel söz O'na yükselir, salih amel de onu yükseltir..." (Fatir, 10)

Iman edip hayati boyunca salih ameller isleyen bir müminin kavusacagi kurtulus ise Allah'in rizasi ve cennetidir. Bir ayette söyle denir:

Iman edenler ve salih amellerde bulunanlar—ki biz hiç kimseye güç yetireceginden fazlasini yüklemeyiz—onlar da cennetin ashabi (halki)dirlar.
Onda sonsuz olarak kalacaklardir.

Biz onlarin gögüslerinde kinden ne varsa çekip almisiz. Altlarindan irmaklar akar. Derler ki: "Bizi buna ulastiran Allah'a hamd olsun. Eger Allah bize hidayet vermeseydi biz dogruya ermeyecektik. Andolsun, Rabbimizin elçileri hak ile geldiler." Onlara: "Iste bu, yaptiklariniza karsilik olarak mirasçi kilindiginiz cennettir" diye seslenilecek. (Araf, 42-43)

Sükür

Sükür, bir nimeti verene tesekkür etmek, memnuniyetini ve minnettarligini belirtmek, verilen nimetin degerini bilmek, takdir etmek manasina gelir. Sözkonusu olan Allah'a sükretmek olunca ise, sükrün bu genel tarifine, her türlü nimetin tek sahibinin Allah oldugunun, ve yalnizca O'ndan geldiginin suurunda olma, bunu kalple ve dille ifade etmeyi de eklemek gerekir. Sükretmenin tersi ise Kuran'da, nankörlük anlamina gelen "küfür" terimiyle tanimlanir. Yalnizca bu tanim bile sükretmenin Allah katinda ne kadar önemli bir ibadet oldugunu ve bu ibadetten uzaklasmanin insani ne kadar vahim bir konuma soktugunu göstermesi açisindan yeterlidir.

Sükür Kuran'da üzerinde en çok durulan konulardan biridir. 70'e yakin ayette sükretmenin öneminden bahsedilir, müminlere sükretmeleri hatirlatilir, sükredenlerin ve sükretmeyenlerin örnekleri verilir, akibetleri anlatilir. Sükrün Kuran'da bu derece önemle vurgulanmasinin nedeni bunun imanin ve tevhidin en büyük göstergelerinden olmasindandir. Bir ayette sükretmek, "yalnizca Allah'a" kulluk etmenin sarti olarak belirtilir:

Ey iman edenler size rizik olarak verdiklerimizin temiz olanlarindan yiyin ve yalnizca O'na kulluk ediyorsaniz, (yine yalnizca) Allah'a sükredin. (Bakara,172)

Kuran'in bir baska yerinde ise sükretmek, sirk kosmanin zitti olarak Allah'a kulluk etmekle birlikte zikredilmistir:

Andolsun, sana ve senden öncekilere vahyolundu (ki): Eger sirk kosacak olursan, süphesiz amellerin bosa çikacak ve elbette sen, hüsrana ugrayanlardan olacaksin. Hayir, artik (yalnizca) Allah'a kulluk et ve sükredenlerden ol. (Zümer, 65-66)

Sükretmenin ne kadar önemli bir konu oldugunu anlamanin bir baska yolu da Iblis'in Kuran'da ibret olarak nakledilen su sözleridir:

Dedi ki: "Madem öyle, beni azdirdigindan dolayi onlar(i insanlari saptirmak) için mutlaka senin dosdogru yolunda (pusu kurup) oturacagim. Sonra muhakkak önlerinden, arkalarindan, saglarindan ve sollarindan sokulacagim. Onlarin çogunu sükredici bulmayacaksin." (Araf, 17)

Görüldügü gibi, kibir, haset ve kiskançligindan ötürü kiyamete kadar tüm yasamini insanlari saptirmaya, adamis olan seytan, insanin sükürden

uzaklasmasini kendisi için yeterli ve büyük bir basari olarak görmektedir. Seytanin bütün çabasinin ucundaki hedefin insanlari sükürden alikoymak oldugu dikkate alindiginda, sükretmeyen bir kimsenin nasil büyük bir sapkinlik içinde oldugu daha iyi anlasilir.

Sükür imtihanin bir parçasidir. Allah insana katindan sayisiz nimetler verir, ona nasil davranmasi gerektigini bildirir ve onun bu nimetler karsisindaki tavrini dener. Insan da artik ya sükredenlerden olur ya da nankörlerden. Bu durum asagidaki ayetlerde söyle bildirilir:

Süphesiz biz insani, karmasik olan bir damla sudan yarattik. Onu deniyoruz. Bundan dolayi onu isiten ve gören yaptik. Biz ona yolu gösterdik; (artik o,) ya sükredici olur ya da nankör. (Insan, 2-3)

Ayette, denenmekte olan insanin iki yoldan birisini, yani sükrü veya nankörlügü seçecegi belirtilmistir. Dolayisiyla ayette, sükretmenin imanla, sükretmemenin ise küfürle es tutuldugu açikça görülmektedir.

Azabin temelinde de sükretmemek vardir. Allah, sükreden ve iman edenler için azabin söz konusu olmadigini müjdelemektedir:

Eger sükreder ve iman ederseniz, Allah azabinizla ne yapsin? Allah sükrün karsiligini verendir, bilendir. (Nisa, 147)

Yukaridaki ayette oldugu gibi Allah, sükrün karsiligini verecegini, sükredenlere nimetini artiracagini ve onlari ödüllendirecegini Kuran'in baska birçok ayetinde haber vermistir. Bu ayetlerden birkaçi söyledir:

Rabbiniz söyle buyurmustu: "Andolsun, eger sükrederseniz gerçekten size arttiririm ve andolsun, eger nankörlük ederseniz, süphesiz, benim azabim pek siddetlidir." (Ibrahim, 7)

Iste Allah, iman edip salih amellerde bulunan kullarina böyle müjde vermektedir. De ki: "Ben buna karsi yakinlikta sevgi disinda sizden hiç bir ücret istemiyorum." Kim bir iyilik kazanirsa, biz ondaki iyiligi arttiririz. Gerçekten Allah, bagislayandir, sükredene karsiligini verendir. (Sura, 23)

Lut kavmi de uyarilari yalanladi. Biz de onlarin üzerine tas yagdiran bir kasirga gönderdik. Yalniz Lut ailesini (bu azabtan ayri tuttuk;) onlari

seher vakti kurtardik. Tarafimizdan bir nimet olarak. Iste Biz, sükredenleri böyle ödüllendiririz. (Kamer, 33-35)

"Eger Allah'in nimetini saymaya kalkisacak olursaniz, onu bir genelleme yaparak bile sayamazsiniz; gerçekten Allah, bagislayandir, esirgeyendir." (Nahl, 18) ayetinde bildirildigi gibi, Allah'in nimetlerini tek tek sayabilmek söyle dursun, nimetleri siniflara ayirarak saymak bile mümkün degildir. Nimetin siniri olmadigina göre sükretmenin de bir siniri yoktur. O halde insan sürekli bir sükür halinde bulunmali, Allah'in nimetini anmali, hatirda tutmali, anlatmalidir.

Bazi kimseler sükretmek için kendilerine çok büyük, çok özel bir nimetin gelmesini, ya da çok büyük bir sorunlarinin hallolmasini beklerler. Oysa biraz dikkat edildiginde, insanin her aninin nimet içinde geçtigi görülür. Hayati, sagligi, akli, suuru, bes duyusu, nefes aldigi hava ve bunlara benzer sayisiz nimet kendisine her an kesintisiz bir sekilde sunulmaktadir. Bu nimetlerin ise herbiri ayri bir sükrü gerektirir. Allah'i anmasinda, tefekküründe eksiklik olan kimseler gaflet boyutuna girdikleri için, bu nimetlerin degerini onlara sahipken bilmez, bunlarin sükrünü yapmaz, ancak bu nimetler ellerinden alindigi zaman degerlerini anlar, nankörlüklerinin cezasini çekerler.

Kuran'da, Allah'in insanlara sükretmeleri için verdigi çesitli nimetler sayilir ve bunlarin sükürlerinin yapilmasi tekrar tekrar ögütlenip hatirlatilir.

Bu nimetlerden bazilari sunlardir: Insanin düzgün bir biçimde yaratilip varedilmesi, isitme, görme ve hislerin verilmesi, Allah'in insanlara dinini ögretmesi, ayetlerini açiklamasi, müminleri temizleyip arindirmasi, günahlarin bagislanmasi, ibadetlerde kolaylik saglanmasi, inkarcilara karsi zafer verilmesi, müminlerin küfrün eziyetlerinden kurtarilmasi, insanlarin yeryüzünde yerlesik kilinip onlara geçimlikler verilmesi, insanlar için içilecek su yaratilmasi, topragin verdigi ürünler, hayvanlarin insanlarin hizmetine ve yararina sunulmasi, denizin insanlarin emrine verilmesi, denizden çikan ürünler, süs esyalari, denizde giden gemiler, gece ile gündüzün yaratilmasi...

Bir kimse ben sükretmiyorum fakat bütün ibadetleri yapiyorum, birçok iyilik, sevap isliyorum, gibi bir mazeret öne süremez. Çünkü sükretmeyen bir kimse Allah'i anmayan, Allah'tan tamamen gafil yasayan bir kimse demektir. Gaflet halinde, suursuzca yapilan bir ibadetin de Allah katinda

hiçbir degeri yoktur. Allah'in verdigi sayisiz nimeti görmezden gelen, hayvanlar gibi bu nimetleri suursuzca tüketip nimetin sahibini ve bu nimetlerin verilis hikmetini düsünmeyen, hatta aklina bile getirmeyen, kisaca Allah'a karsi nankörlük eden bir kimsenin bu tutumunu degistirmedigi halde zaman zaman Allah'tan birseyler ummasi, ahiret konusunda olumlu beklentileri olmasi son derece anlamsizdir. Mümin o yüzden sükretme konusunda asla gevseklik göstermemelidir.

Allah'in Kuran'daki ve dis dünyadaki ayetlerini ve ibretlerini de ancak çokça sükredenlerin anlayabilecegine dair Kuran'da pekçok ifade geçmektedir. Bunlardan bazilari söyledir:

Güzel sehrin bitkisi, Rabbinin izniyle çikar; kötü olandan ise kavruktan baskasi çikmaz. Iste biz, sükreden bir topluluk için ayetleri böyle çesitli biçimlerde açikliyoruz. (Araf, 58)

Andolsun Musa'yi: "Kavmini karanliklardan nura çikar ve onlara Allah'in günlerini hatirlat" diye ayetlerimizle göndermistik. Süphesiz bunda çokça sabreden ve sükreden herkes için gerçekten ayetler vardir. (Ibrahim, 5)

Görmüyor musun ki, size ayetlerinden (bazilarini) göstermesi için, gemiler Allah'in nimetiyle denizde akip gitmektedir! Hiç süphesiz bunda, çok sabreden, çok sükreden için gerçekten ayetler vardir. (Lokman, 31)

Onlar ise: "Rabbimiz, seferlerimizin arasini aç (sehirlerimiz birbirine çok yakindir) dediler ve kendi nefislerine zulmetmis oldular. Böylece biz de onlari efsaneler(e konu olan bir halk) kildik ve onlari darmadagin edip dagittik. Süphesiz bunda, çok sabreden ve çok sükreden herkes için gerçekten ayetler vardir. (Sebe, 19)

Allah'in bu ayet ve delillerinin hikmeti ancak çokça sükredenlerin ulastiklari kavrayis ve duyarlilik boyutunda anlasilabilir. Nankör, duyarsiz kisiler ise Allah'in ayetlerin altinda yatan hikmetleri anlayamaz hatta bu ayetlerin farkina bile varamazlar.

Kuran'da Allah'in peygamberlere sürekli olarak sükredici olmalarini ögütledigini görürüz. Hz. Musa da bu peygamberlerdendir:

(Allah:) "Ey Musa" dedi. "Sana verdigim risaletimle ve seninle konusmamla seni insanlar üzerinde seçkin kildim. Sana verdiklerimi al ve

sükredenlerden ol." (Araf, 144)

Yine ayetlerde, elçilerin üstün özelliklerinden bahsedilirken, onlarin sükretmeleri pekçok ayette (Nahl, 120-121; Isra, 3; Neml, 19; Yusuf, 38; Lokman, 12) özellikle vurgulanir:

Ahkaf Suresi'nin 15. ayetinde örnek verilen bir müminin, olgunluk çagi olan kirk yasina ulastigi zaman yaptigi duada, Allah'tan ilk olarak O'nun nimetine sükredici olmayi istemesi de sükretmenin önemini göstermektedir.

Biz insana, "anne ve babasina" iyilikle davranmasini tavsiye ettik. Annesi onu güçlükle tasidi ve onu güçlükle dogurdu. Onun (hamilelikte) tasinmasi ve sütten kesilmesi otuz aydir. Nihayet güçlü (erginlik) çagina erip kirk yil (yasin)a ulasinca, dedi ki: "Rabbim, bana, anne ve babama verdigin nimete sükretmemi ve senin razi olacagin salih bir amelde bulunmami bana ilham et; benim için soyumda salahi ver. Gerçekten ben tevbe edip Sana yöneldim ve gerçekten ben müslümanlardanim." (Ahkaf, 15)

Çikar Gözetmemek

Bir insanin imaninda samimi oldugunun (yalnizca Allah'in rizasini gözettiginin) en büyük göstergesi, basit çikarlar pesinde kosmamasi, ihlasli yani halis olarak Allah'in rizasi için çalismasidir. Her nimetin Allah'tan geldigini kavramis, yalnizca O'nun rizasini hedefleyen, O'ndan isteyen ve O'ndan korkan bir mümin, elbette basit ve küçük bazi hesaplarin pesinde kosmayacaktir.

Dolayisiyla yaptigi islerde çikar gözetip gözetmemek, bir insanin dogrudan imaniyla ilgilidir. Allah'i ve ahireti kavramis olan bir insan, elbette bunlarin yaninda basit çikar hesaplarina itibar etmeyecek ve Kuran'in fedakarlik emri geregi kendi bencil hirslarini tatmin etmek için ugrasmayacaktir. Buna karsin Allah'i ve ahireti kavrayamamis bir insanin bu büyük gerçekleri göremeyip basit ve ufak menfaatler pesinde kosmasi dogaldir. Son derece küçük bir dünyaya, son derece dar bir kafa yapisina sahip olacagi için, sürekli olarak "sahtekar esnaf" tavri ortaya koyacaktir.

Kuran, müminlerin üstlendikleri iman görevinden hiçbir çikar ummamalari gerektigini sik sik hatirlatir. Tüm peygamber kissalarinda da,

peygamberlerin üstlendikleri teblig ve cihad görevinden dolayi hiç bir "ücret" (çikar) aramadiklari haber verilir. Bazi ayetler söyledir:

Ad (halkina da) kardesleri Hud'u (gönderdik). Dedi ki: "Ey kavmim, Allah'a ibadet edin, sizin O'ndan baska ilahiniz yoktur. Siz yalan olarak (tanrilar) düzenlerden baskasi degilsiniz. Ey kavmim, ben bunun karsiliginda sizden hiç bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, beni yaratandan baskasina ait degildir. Akil erdirmeyecek misiniz? (Hud, 50-51)

De ki: "Ben buna karsilik, Rabbine dogru bir yol tutmayi dileyen (insanlar olmaniz) disinda sizden bir ücret istemiyorum." (Furkan, 57)

Hani onlara kardesleri Nuh: "Sakinmaz misiniz?" demisti.

"Gerçek su ki, ben size gönderilmis güvenilir bir elçiyim."

"Artik Allah'tan korkup-sakinin ve bana itaat edin."

"Buna karsilik ben sizden bir ücret istemiyorum; ücretim yalnizca alemlerin Rabbine aittir." (Suara, 106-109)

Ayetlerde görüldügü gibi, Allah yolunda yapilan teblig ve mücadele karsiliginda hiçbir dünyevi çikar gözetilmez. Bu çikar yalnizca para degildir; yapilan hizmet karsiliginda itibar, insanlarin begenisi ya da takdiri de gözetilmez. Tek karsilik Allah'in rizasidir. Eger Allah dilerse, yapilan hizmetin karsiliginin bir kismini da dünyada verecektir (zafer, rahatlik, nimet, vs. gibi).

Dolayisiyla yapilan hizmetin kiymetinin ölçüsü de insanlarin begenisi degil, Allah'in rizasina uygun olusudur. Bazi peygamberler gelmislerdir ki, yaptiklarini takdir eden kimse olmamistir. Kimse onlari dinlememis, kimse onlara tabi olmamis, bütün toplum onlara karsi cephe almistir. Ancak bu, sözkonusu peygamberlerin "basarisiz" olmasi demek degildir. Zaten onlar da böyle düsünmemislerdir. Çünkü basari, insanlari etkilemek, onlarin begenisini kazanmak degil, Allah'in rizasini kazanmaktir. Mümin Allah yolunda hizmet etmekle ve O'na yakinlasmak, O'na dua etmek, O'na kulluk etmekle sorumludur. Dünyevi basariyi dilerse veren, dilerse geri tutan Allah'tir. Bediüzzaman'in dedigi gibi, insan kendi vazifesine bakmali ve Allah'in çizdigi kadere karismamalidir.

Yapilan hizmet karsiliginda makam ve mevki beklentisinde olmak, müminlere degil, inkarcilara yakisan bir tavirdir. Nitekim Kuran, Hz. Musa'ya karsi Firavun'a yardim eden büyücülerin bu tür bir tavir içinde oldugunu vurgulayarak bu konuya dikkat çeker:

Sihirbazlar Firavun'a gelip dediler ki: "Eger biz galip olursak, herhalde bize bir karsilik (armagan) var, degil mi?" "Evet" dedi. "(O zaman) Siz en yakin(larim) kilinanlardan olacaksiniz." (Araf, 113)

Allah'in rizasini gözeten kisi, sürekli olarak O'na ibadet halinde olur. Basit çikarlardan geçtigi için, dünya hayatinin süsü onu etkilemez. Nitekim Kuran, müminlerle beraber olmayi ve dünya hayatinin süsünü arayarak onlardan "gözleri kaydirmamayi" emretmektedir:

Sen de sabah aksam O'nun rizasini isteyerek Rablerine dua edenlerle birlikte sabret. Dünya hayatinin (aldatici) süsünü isteyerek gözlerini onlardan kaydirma. Kalbini bizi zikretmekten gaflete düsürdügümüz, kendi "istek ve tutkularina (hevasina)" uyan ve isinde asiriliga gidene itaat etme. (Kehf, 28)

Burada çok önemli bir nokta vardir: Insan dine yaklasirken, "bu yapinin içinde nasil bir çikar elde ederim?" gibi sapkin bir mantikla degil, "nasil Allah'a ibadet edebilirim, O'na itaat edip rizasini kazabilirim?" mantigiyla düsünmelidir. Aksi bir tavir, samimiyetsizlik olur. Kuran bu tür tavirlari benimseyenleri "münafik" olarak tanimlamaktir. Bunlar bir takim menfaatleri için dindar gözüken samimiyetsiz, ikiyüzlü kisilerdir ve Allah'in gazabina en çok ugrayan, cehennemin en alt tabakasina atilacak olanlar onlardir. Kuran, bunlarin durumunu söyle tarif eder:

Onlar derler ki: "Allah'a ve elçisine iman ettik ve itaat ettik" sonra bunun ardindan onlardan bir grup sirt çevirir. Bunlar iman etmis degildirler.
Aralarinda hükmetmesi için Allah'a ve Resulüne çagrildiklari zaman, onlardan bir grup yüz çevirir. Eger hak lehlerinde ise, ona boyun egerek gelirler. (Nur, 47-49)

Görüldügü gibi, münafik karakterli kisiler, dinin ancak kendi çikarlarina uygun yönlerini kabul etmekte, diger hükümlerini ise reddetmektedirler.
Bu kisiler belki bir süre dindar gözükürler, ancak gerçek durumlari, Kuran'in ifadesiyle "uçuruma yuvarlanacak bir yarin kenarina bina kuran"insanlar gibidir:

Binasinin temelini, Allah korkusu ve hosnutlugu üzerine kuran kimse mi hayirlidir, yoksa binasinin temelini göçecek bir yarin kenarina kurup onunla birlikte kendisi de cehennem atesi içine yuvarlanan kimse mi? Allah, zulmeden bir topluluga hidayet vermez. (Tevbe, 109)

Allah'in rizasinin önemini vurgulayan diger bazi ayetler söyledir:

Allah'in rizasina uyan kisi, Allah'tan bir gazaba ugrayan ve barinma yeri cehennem olan kisi gibi midir? Ne kötü barinaktir o. (Al-i Imran, 162)

Bundan dolayi, kendilerine hiç bir kötülük dokunmadan bir bolluk (fazl) ve Allah'tan bir nimetle geri döndüler. Onlar, Allah'in rizasina uydular. Allah, büyük fazl (ve ihsan) sahibidir. (Al-i Imran, 174)

Onlarin 'gizlice söylesmelerinin' çogunda hayir yok. Ancak bir sadaka vermeyi veya iyilikte bulunmayi ya da insanlarin arasini düzeltmeyi emredenlerinki baska. Kim Allah'in rizasini isteyerek böyle yaparsa, artik ona büyük bir ecir verecegiz. (Nisa, 114)

Allah, rizasina uyanlari bununla kurtulus yollarina ulastirir ve onlari kendi izniyle karanliklardan nura çikarir. Onlari dosdogru yola yöneltip-iletir. (Maide, 16)

Allah, mümin erkeklere ve mümin kadinlara içinde ebedi kalmak üzere, altindan irmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vaat etmistir. Allah'tan olan hosnutluk ise en büyüktür. Iste büyük kurtulus ve mutluluk budur. (Tevbe, 72)

Ve onlar-Rablerinin yüzünü (hosnutlugunu) isteyerek sabrederler, namazi dosdogru kilarlar, kendilerine rizik olarak verdiklerimizden gizli ve açik infak ederler ve kötülügü iyilikle savarlar. Iste onlar, bu yurdun (dünyanin güzel) sonucu (ahiret mutlulugu) onlar içindir. (Ra'd, 22)

Müminin hedefi Allah'in rizasi, rahmeti ve cennetidir. Bunun disinda küçük dünyevi çikarlar aramaz. Bu nedenle Allah müminleri tarif ederken "gerçekten biz onlari, katiksizca (ahiretteki asil) yurdu düsünüp-anan ihlas sahipleri kildik" (Sad, 46) demektir. Gerçekten de ihlas (yani halis, katiksiz bir sekilde Allah rizasini aramak), mümini mümin yapan en önemli özelliktir.

Zaten amaçlanacak asil nimetler, ahirettekilerdir. Bu dünya, geçici ve oldukça da eksik bir yurttur. Dünyanin nimetleri ise son derece sinirli ve en

önemlisi geçicidir ve ahiretteki gerçek nimetin, yani Cennetin oldukça eksik bir örnegi, bir numunesi olarak yaratilmistir. Kuran, bu konuda söyle der:

Kadinlara, ogullara, kantar kantar yigilmis altin ve gümüse, salma güzel atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu sehvet insanlara 'süslü ve çekici' kilindi. Bunlar, dünya hayatinin metaidir. Asil varilacak güzel yer Allah katinda olandir. (Al-i Imran, 14)

Bilin ki, dünya hayati ancak bir oyun, "(eglence türünden) tutkulu bir oyalama", bir süs, kendi aranizda bir övünme (süresi ve konusu), mal ve çocuklarda bir 'çogalma-tutkusu'dur. Bir yagmur örnegi gibi; onun bitirdigi ekin ekicilerin (veya kafirlerin) hosuna gitmistir, sonra kuruyuverir, bir de bakarsin ki sapsari kesilmis, sonra o, bir çer-çöp oluvermistir. Ahirette ise siddetli bir azap; Allah'tan bir magfiret ve bir hosnutluk (riza) vardir. Dünya hayati, aldanis olan bir metadan baska bir sey degildir. (Hadid, 20)

Mümin, mesru ölçülerde dünya nimetlerinden de yararlanir ama bunlara aldanarak asla Allah'i, ahireti ve asil görevini unutmaz. Aksi bir tavir, son derece sert bir biçimde uyarilmaktadir:

De ki: "Eger babalariniz, çocuklariniz, kardesleriniz, esleriniz, asiretiniz, kazandiginiz mallar, az kâr getireceginden korktugunuz ticaret ve hosunuza giden evler, sizlere Allah'tan, O'nun Resulü'nden ve O'nun yolunda cihad etmekten daha sevimli ise, artik Allah'in emri gelinceye kadar bekleyedurun. Allah, fasiklar topluluguna hidayet vermez." (Tevbe, 24)

Müminlerin bu konuda yaptiklari yanlis hareket ise Cuma Suresi'nde söyle uyarilir:

Oysa onlar (kendilerini tümüyle Allah'a ve Islam'a teslim etmeyenler) bir ticaret ya da bir eglence gördükleri zaman, (hemen) ona sökün ettiler ve seni ayakta biraktilar. De ki: "Allah'in katinda bulunan, eglenceden ve ticaretten daha hayirlidir. Allah, rizik verenlerin en hayirlisidir." (Cuma, 11)

Kardeslik ve Beraberlik

Sadakat ve ihlas kadar önemli bir diger mümin vasfi da, tesanüd (kardeslik, dayanisma, birliktelik)tir. Kuran'in hükmüne göre, tüm müminler birbirlerinin kardesidirler. Ayni yola baskoymus, ayni kitaba tabi olmus, ayni hedefe sahip, ayni duygulari tasiyan insanlardir. Dolayisiyla aralarinda büyük bir sevgi ve dayanisma bulunur. Allah, bu durumu söyle tarif etmektedir:

Süphesiz Allah, kendi yolunda, sanki birbirlerine kenetlenmis bir bina gibi saf baglayarak çarpisanlari sever. (Saf, 4)

Üstteki ayette tarif edilen bir tesanüd içinde Allah yolunda cihad etmek kesin bir emirdir. Al-i Imran 103'de söyle denir:

Allah'in ipine hepiniz simsiki sarilin. Dagilip ayrilmayin. Ve Allah'in sizin üzenizdeki nimetini hatirlayin. Hani siz düsmanlar idiniz. O, kalplerinizin arasini uzlastirip-isindirdi ve siz O'nun nimetiyle kardesler olarak sabahladiniz. Yine siz, tam ates çukurunun kiyisindayken, oradan sizi kurtardi. Umulur ki hidayete erersiniz diye, Allah, size ayetlerini böyle açiklar.

Müminler güzel ahlaklidirlar, mütevazidirler, sevgi ve saygi doludurlar. Bu yüzden de tesanüd müminler arasinda dogal bir sekilde olusur. Ancak bu konuda yine de dikkat edilmesi gereken yönler vardir. Çünkü müminlerin yapabilecegi çesitli yanlislar, bu tesanüdün zedelenmesine ve müminler arasinda sogukluk yasanmasina neden olabilir.

Bu yanlis hareketlerin nedeni, müminlerin davranislarini gaflet anlarinda kontrol altina alan nefstir. Evet mümin fedakar, hosgörülü ve sicaktir; ama herkeste nefs bulunur ve insan dikkat etmezse bazen kontrolü nefs eline alir. Kiskanç, bencil ve hirsli olan nefsin kontrolü eline almasi ise, bu kötü hislerin mümine etki etmesi demektir.

Iste bu yüzden Kuran, müminleri tesanüd konusunda son derece dikkatli olmalari için uyarmaktadir. Madem seytanin insandaki tezahürü olan nefs, insani yaniltabilmektedir, öyleyse karsidaki müminin nefsini harekete geçirecek bir üslup kesinlikle kullanilmamalidir:

Kullarima, sözün en güzel olanini söylemelerini söyle. Çünkü seytan aralarini açip bozmaktadir. Süphesiz seytan insanin açikça b ir düsmanidir. (Isra, 53)

Ayette yazilanlar son derece önemlidir. Birincisi, müminlerin birbirlerine karsi sürekli olan en güzel hitap seklini (yalnizca güzel degil, "en güzel") kullanmalari emredilmektedir. Ikincisi, seytanin bir özelligi açiga vurulmaktadir: Seytan, insanlarin ve özellikle de müminlerin arasini bozmak için ugrasmaktadir.

Seytanin ve nefsin müminlerin arasindaki tesanüdü bozmak için en çok basvurdugu yol, rekabet duygusudur. Eger mümin gaflet halinde olursa, makam, mevki gibi konularda rekabet hissine kapilip kardeslerini geçmeye, kendini onlardan daha ön plana çikarmaya çalisabilir. Ayni sekilde kendisinden daha ön plandaki bir kardesine karsi kiskançlik hissedebilir. Aslinda gaflet halinde yapilan bu hareket, gerçekte Allah'a isyan anlamina gelmektedir. Çünkü, "yoksa onlar, Allah'in kendi fazlindan insanlara verdiklerini mi kiskaniyorlar?" (Nisa, 54) ayetine göre, insanlara verilmis olan nimetler Allah'tandir ve bunlari kiskanmak Allah'in takdirine karsi gelmek anlamina gelir. Bu nedenle müminlerin kiskançlik gibi bir tavirdan kesinlikle uzak durmalari gerekmektedir. Eger böyle bir tavir ortaya konursa, bu hem Allah'in rizasina muhalif bir harekettir hem de ayetin hükmüne göre, müminlerin gücünün azalmasina neden olur:

Allah'a ve Resulü'ne itaat edin ve çekisip birbirinize düsmeyin, çözülüp yilginlasirsiniz, gücünüz gider. Sabredin. Süphesiz Allah, sabredenlerle beraberdir. (Enfal, 46)

Bu nedenle mümin, kesinlikle kardesleri ile arasinda bir çekisme, rekabet ortami olusmasina engel olmalidir. Hem kendisi kiskançlik gibi ilkel bir duyguya kapilmamali, hem de sahip oldugu özellikleri ön plana çikartarak kardeslerinin nefsindeki kiskançlik damarini tahrik etmemelidir.
Olabildigince mütevazi, alçakgönüllü olmak, rekabet tehlikesini yok eder. Kuran'in bu konuda verdigi bir diger kistas ise, kardeslerinin nefsini kendi nefsine üstün tutmak, yani her durumda fedakar davranmak ve bundan zevk almaktir. Kuran bu kistasi söyle tarif eder:

Kendilerinden önce o yurdu (Medine'yi) hazirlayip imani (gönüllerine) yerlestirenler ise, hicret edenleri severler ve onlara verilen seylerden

dolayi içlerinde bir ihtiyaç (arzusu) duymazlar. Kendilerinde bir açiklik (ihtiyaç) olsa bile (kardeslerini) öz nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin "cimri ve bencil tutkularindan" korunmussa, iste onlar, felah (kurtulus) bulanlardir. (Hasr, 9)

Kiskançlik, rekabet, darilma inananlar arasinda birligin ve kardesligin önündeki en önemli üç engeldir. Hirs sonucu müminler arasinda dogabilecek herhangi bir rekabet, müminlerin birbirine olan sevgisini azaltir. Bu tür bir Kuran-disi hareket, onlarin ruhlarina büyük zarar verir ve manevi yönden büyük bir gerilemeye yol açar.

Oysa inananlar için sonsuz bir sevap kaynagi mevcutken birbirlerinin önünü tikayip, haksiz rekabet ve kiskançliklarla vakit geçirmenin hiçbir anlami yoktur. Eger hedef Allah rizasi olursa, herhangi bir rekabet olmaz: Çünkü herkes bir digerinin önünü kesmeden Allah rizasi için hizmet edebilir, sevap toplayabilir. Bu nedenle müminler, mümin toplulugunun bir insan vücudu gibi oldugunu, her organin bir digerinin yardimcisi ve destekçisi oldugunu unutmamali ve kardeslerinin basarilarini kendi basarilariymis gibi görebilmelidirler. Bu son derece önemlidir. Kuran'da müminlerin arasindaki tesanüd ile ilgili çok sayida ayet vardir. Bir ayette, müminlerin diger müminlerle tesanüdlerinin artmasi için yaptiklari bir dua söyle aktarilir:

Bir de onlardan sonra gelenler, derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmis olan kardeslerimizi bagisla ve kalplerimizde iman edenlere karsi bir kin birakma. Rabbimiz, gerçekten sen, çok sefkatlisin, çok esirgeyicisin." (Hasr, 10)

Müminlerin arasinda bir çekisme ya da kirginlik yasanmasi, tüm mücadeleye zarar verir. Böyle bir hareket, müminlerin gücünü azaltirken, inkarcilari da güçlendirir. Nitekim Kuran ayeti, müminlerin birbirlerinin velileri (dost ve koruyuculari) olmadiklari takdirde, fitne çikacagini haber vermektedir:

Inkâr edenler birbirlerinin velileridir. Eger siz bunu yapmazsaniz (birbirinize yardim etmez ve dost olmazsaniz) yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozgunculuk (fesat) olur. (Enfal, 73)

Tesanüdle ilgili açik hükümler vardir:

Kendilerine apaçik belgeler geldikten sonra, parçalanip ayrilan ve anlasmazliga düsenler gibi olmayin. Iste onlar için büyük bir azap vardir. (Al-i Imran, 105)

Sana savas-ganimetlerini sorarlar. De ki: "Ganimetler Allah'in ve Resulündür. Buna göre, eger mümin iseniz Allah'tan korkup-sakinin, aranizi düzeltin ve Allah'a ve Resulü'ne itaat edin." (Enfal, 1)

Gerçek su ki, dinlerini parça parça edip kendileri de gruplasanlar, sen hiç bir seyde onlardan degilsin. Onlarin isi ancak Allah'adir. Sonra O, islemekte olduklarini kendilerine haber verecektir. (En'am, 159)

Müminler diger müminlere karsi son derece merhametli ve son derece alçakgönüllü olmakla yükümlüdürler. Aksi bir tavir kesinlikle mümin tavri degildir. Kibir, kiskançlik, çekememezlik, cedellesme müminlerin degil, inkarcilarin özelligidir. Bu nedenle nefsi yüzünden böyle bir rezillige düsmüs olan mümin hemen kendini toparlamali, Allah'a siginmali ve gerçek mümin tavrini göstermelidir. Aksi halde asagidaki ayetin hükmüne göre, o gider ve Allah yerine daha hayirlisini getirir:

Ey iman edenler, içinizden kim dininden geri döner (irtidat eder)se, Allah (yerine) kendisinin onlari sevdigi, onlarin da kendisini sevdigi müminlere karsi alçak gönüllü, kafirlere karsi ise 'güçlü ve onurlu,' Allah yolunda cihad eden ve kinayicinin kinamasindan korkmayan bir topluluk getirir. Bu, Allah'in bir fazlidir, onu diledigine verir. Allah (rahmetiyle) genis olandir, bilendir. (Maide, 54)

Alçak Gönüllülük ve Kibir

Yukarida tesanüd konusu içinde de degindigimiz bir özellik olan alçakgönüllülük, Kuran'da en çok üzerinde durulan konulardan biridir. Ayetlerin bildirdigine göre, alçakgönüllü, mütevazi olmak imanin özelligidir; buna karsi kibir ve büyüklenme ise ancak inkarcilara ait bir tavirdir.

Alçakgönüllülügün imanla, kibirin de inkarla özdes olmasinin nedeni, imanin akil, inkarin ise akilsizlik getirmesidir. Evet imanli ve dolayisiyla akilli olan insan kibirli olamaz. Çünkü sahip oldugu akil ile Allah'in farkina varir, O'nun herseyi kontrol ettigini anlar, kendisinin de O'nun

tarafindan yaratilmis, O'nun tarafindan hayatta tutulan ve O'nun tarafindan nimetlendirilen aciz bir kul oldugunu kavrar. Aklini kullanan insan,

herseyde Allah'in gücünü ve kendi aczini görecektir. Acizdir; karni acikmakta, hasta olmakta, aci çekmektedir. Bunlarin hiçbirine engel olamaz.

Ne kendi kendisini yaratmistir ne de ölümünü belirleyebilir. Yaslanmasini engelleyemez. Allah'in verdigi aciz ve zayif bir bedenle Allah'in takdir

ettigi bir sürede Allah'in çizdigi kadere göre yasayacak ve sonra topraga gömülüp yine O'na dönecektir. Böbürlenecek, kibirlenecek bir özelligi

yoktur. Sahip oldugu güzel bir takim özellikleri de Allah ona vermistir. Kibirlenmekle degil, sükretmekle sorumludur. Allah'a karsi hissettigi bu

acizlik, onun tüm davranislarina yansir. Kuskusuz diger insanlarin yaninda yapmacik bir acizlik içine girecek, basit tavirlar gösterecek degildir.

Aczini Allah'a açar, O'na gösterir. Diger insanlarin yaninda ise vakarli, olgun, mütevazi, rahat ve güvenli bir tavir sergiler.

Buna karsin inkarcilar akilsizliklarindan kaynaklanan bos bir gurur ve kibir içindedirler. Allah'i kavrayamadiklari için, kendilerini Allah'tan

bagimsiz, basina buyruk bir varlik sanirlar. Acizliklerini görmez, kabul etmek istemezler. Ellerinden geldigince kendilerini övmeye, yüceltmeye

çalisirlar. Sahip olduklari bir takim olumlu özelliklerin (zeka, söhret, zenginlik, güzellik gibi) gerçek sahibi olduklarini sanirlar; oysa bu

özellikleri Allah vermistir ve istedigi anda geri alabilir. Inkarcilar sahip olduklari özellikler nedeniyle gururlanirken, bir yandan da sahip

olamadiklari nedeniyle komplekse kapilirlar. Allah'a teslimiyet, tevekkül, kanaat gibi kavramlardan habersiz olduklarindan dolayi sürekli olarak

ya asagilik ya da büyüklük kompleksi içindedirler. Kuran, bu gibilerin durumu söyle anlatir:

Süphesiz, kendilerine gelmis bulunan hiç bir delil olmaksizin, Allah'in ayetleri konusunda mücadele edenlere gelince; onlarin gögüslerinde

kendisine ulasamayacaklari bir büyüklük (istegin)den baskasi yoktur. Artik sen Allah'a sigin. Süphesiz O hakkiyla isiten, hakkiyla görendir.

(Mümin, 56)

Bu konumdaki bir insan, kendi benligini kendi gözünde o denli büyütür ki, baska bir sey görmez olur. Dünyadaki herseyi kendi bencil egosunu

tatmin etmek için bir araç olarak algilar. Sürekli olarak kendini övme çabasi içindedir. Acizligini, hata yapabilecegini asla kabul etmez. Bu

noktada dine de büyük bir nefret beslemeye baslar. Çünkü dinin insana ögrettigi ilk sey, aciz bir kul oldugu gerçegidir. Büyüklük hirsi nedeniyle kendi çarpik dünya görüsünü birakip dinin gösterdigi dogrulari, bunun dogru oldugunu farketse bile, kabul etmez. Kuran, bu gibilerden söyle söz eder:

Vicdanlari kabul ettigi halde, zulüm ve büyüklenme dolayisiyla bunlari (ayetlerimizi) inkar ettiler. Artik sen, bozguncularin nasil bir sona ugratildiklarina bir bak. (Neml, 14)

Kendi kibirleri içinde bogulmus ve herseyi kendi egolari için feda etmeye hazir olan bu insanlar, "yeryüzündeki bozgunculugun" da gerçek sorumlularidirlar. Kuran bu gibileri söyle tarif eder:

Insanlardan öylesi vardir ki, dünya hayatina iliskin sözleri senin hosuna gider ve kalbindekine ragmen Allah'i sahit getirir; oysa o azili bir düsmandir. O, is basina geçti mi (ya da sirtini çevirip gitti mi) yeryüzünde bozgunculuk çikarmaya, ekini ve nesli helak etmeye çaba harcar.
Allah ise, bozgunculugu sevmez. Ona: "Allah'tan kork" denildiginde, büyüklük gururu onu günaha sürükler, kusatir. Böylesine cehennem yeter; ne kötü bir yataktir o. (Bakara, 204-206)

Bir baska ayette dine karsi kibirlenenlerin konumu söyle bildirilir:

Kendisine Allah'in ayetleri okunurken isitir, sonra müstekbirce (inatla büyüklük taslayarak) sanki isitmemis gibi israr eder. Artik sen onu aci bir azabla müjdele. (Casiye, 8)

Vicdanlarin kabul ettiginin büyüklenme dolayisiyla reddedilmesi, kisinin inkar etmesiyle iman etmesi arasindaki derin uçurumda büyüklenme faktörünün ne denli önemli oldugunu göstermektedir. Insanin dünya ve sonsuz ahiret yasamini bir anda acilara ve üzüntülere bogacak sürekli sikintili bir hayat geçirmesini saglayacak ve cehennemle noktalanacak bir tercihi, kisiye ancak büyüklenme yaptirabilmektedir. Dolayisiyla insanin en büyük düsmani, büyüklemek (enaniyet) tir.

Seytan'in sapmasinin ve Allah'a isyan etmesinin ardinda da büyüklenmesi yatmaktadir. Bu son derece önemli bir sembolik anlatimdir ve tüm sapmalarin ardinda büyüklenmenin oldugunu göstermektedir. Kuran'da ayrintili olarak anlatilan kissa söyledir:

Hani Rabbin meleklere: "Gerçekten ben, çamurdan bir beser yaratacagim" demisti.

"Onu bir biçime sokup, ona ruhumdan üfledigim zaman siz onun için hemen secdeye kapanin."

Meleklerin hepsi topluca secde etti;

Yalniz Iblis hariç. O büyüklük tasladi ve kafirlerden oldu.

(Allah) Dedi ki: "Ey Iblis, iki elimle yarattigima seni secde etmekten alikoyan neydi? Büyüklendin mi, yoksa yüksekte olanlardan mi oldun?"

Dedi ki: "Ben ondan daha hayirliyim; sen beni atesten yarattin, onu ise çamurdan yarattin."

(Allah) Dedi ki: "Öyleyse ordan (cennetten) çik, artik sen kovulmus bulunmaktasin."

"Ve süphesiz, din (kiyametteki hesap) gününe kadar benim lanetim senin üzerinedir." (Sad, 71-78)

Ayetlerde geçen Seytan'in kullandigi ifadeler son derece ilginçtir ve tamamen kompleksli bir ruh halini yansitmaktadir. Seytan, kendisinde bir özellik oldugu vehmine kapilmis ve kendisini Adem'den üstün görmeye baslamistir. Oysa diledigini üstün kilan, diledigi alçaltan Allah'tir. Allah, Adem'e secde edilmesini emrettiyse, onu üstün kilmis demektir. Allah ne emrettiyse, o yapilir. Hiç bir mahluk, Allah'in hükmüne karsi basit aklini kullanarak karsi gelemez. Seytan bunu yapmaya kalkmis ve bu nedenle sonsuza dek lanetlenmistir.

Seytanin sapmasi bir örnektir. Seytanin yolundan giden insanlar da ayni sekilde saparlar. Bu nedenle Seytan'in ruh hali hakkinda Kuran ayetlerinden yola çikilarak yapilacak bir degerlendirme, insanlarin da nasil saptiklari hakkinda yol gösterecektir. Bu degerlendirmeyi söyle siralayabiliriz:

- Seytan, kendisi Allah'a isyan etmekte, ancak yaninda kendisiyle birlikte isyan edecek baska varliklarin da olmasini istemektedir. Bu durum, Hicr Suresi'nde söyle açiklanir:

Dedi ki: "Ey Iblis, sana ne oluyor, secde edenlerle birlikte olmadin?"

Dedi ki: "Ben, kuru bir çamurdan, sekillenmis bir balçiktan yarattigin besere secde etmek için var degilim."

Dedi ki: "Öyleyse ondan (cennetten) çik, çünkü sen kovulmus-bulunmaktasin."

"Ve süphesiz, din gününe kadar lanet senin üzerinedir."

Dedi ki: "Rabbim, öyleyse onlarin dirilecegi güne kadar bana süre tani."

Dedi ki: "Öyleyse, sen (kendisine) süre taninanlardansin."

"Bilinen günün vaktine kadar."

Dedi ki: "Rabbim, beni kiskirttigin seye karsilik, andolsun, ben de yeryüzünde onlara, (sana baskaldirmayi ve dünya tutkularini) süsleyip-çekici gösterecegim ve onlarin tümünü mutlaka kiskirtip-saptiracagim." (Hicr, 32-39)

Seytan, kendisiyle birlikte pek çok insanin da sapmasini istemektedir. Bu bir tür psikolojik tatmindir ve aynisi insan da da görülür. Suç isleyen insanlar, baskalarinin da ayni suçu islemesini ve yakalanmasini isterler. Bu, cezanin toplu olarak görülecegi ve dolayisiyla siddetinin azalacagi yönündeki bir beklentiden kaynaklanir. Dini inkar eden, Allah'in hükümlerini tanimayan ya da açikça inkar eden kimselerin de temel tesellisi, daha baska pek çok insanin da kendileri gibi sapmis olmasidir. "Herkes benim gibi yapiyor", "Bu kadar insan cehenneme mi gidecek, öyleyse ben de giderim" gibi ifadelerin arkasindaki mantik, sözkonusu mantiktir.

- Seytan, Allah'i tanimakta, O'nun varligini hatta gücünü kabul etmekte, ancak kendinde bir özellik oldugu, kendinde bir üstünlük oldugu gibi bir vehme kapilmaktadir. Bu yüzden de kendisine yönelik bir takim imtiyazlar, ayricaliklar beklemektedir. Kendisine Hz. Adem'e secde emri verildiginde sapmasinin nedeni budur. Ayni sekilde pek çok insan da sapar: Kuran'da anlatilan inkarci modellerinin büyük kismi, Allah'in varligini kabul etmekte ancak kendisinde bir takim üstün özellikler olduguna inanmakta ve dolayisiyla bir takim imtiyazlar hak ettigini düsünmektedir. Hatta bu nedenle gerçekte inkara sapmis olan pek çok kisi de kendisini "Allah'in sevgili kulu" sayar. Kuran buna sik sik dikkat

çeker. Örnegin, "biz Allah'in çocuklariyiz ve sevdikleriyiz" diyen yahudi ve hiristiyanlara karsi su cevap verilmektedir: "Peki, ne diye sizi günahlarinizdan dolayi azablandiriyor? Hayir, siz O'nun yarattigindan birer besersiniz. O, diledigini bagislar, diledigini azaplandirir. Göklerin, yerin ve bunlarin arasindakilerin tümünün mülkü Allah'indir. Son varis O'nadir." (Maide, 18)

Bu imtiyaz ve üstünlük hissi, çok farkli biçimlerde ortaya çikabilir. Islam, insana aciz oldugunu ve Allah'in kendisine bagisladiklari hariç, kendi basina hiç bir seye sahip olmadigini ögretmektedir. Iste pek çok insani saptiran sey bu gerçegi kabul edememesidir. Seytan'in "ben atesten yaratildim" ifadesindeki mantiga benzer bir biçimde, pek çok insan, iyi bir aileden gelmesini, zengin olusunu, yakisikli ya da güzel olmasini kendine ait bir meziyet sanmakta ve bu nedenle de israrla kibirini korumaktadir. Kuran'da bunun çarpici örnekleri vardir. Örnegin, Hz. Musa'nin kavminden olan ve kendisine çok büyük bir zenginlik verilen Karun'un durumu, ibretliktir:

Gerçek su ki, Karun, Musa'nin kavmindendi, ancak onlara karsi azginlasti. Biz, ona öyle hazineler vermistik ki, anahtarlari, birlikte (tasimaya) davranan güçlü bir topluluga agir geliyordu. Hani kavmi ona demisti ki: "Simararak sevinme, çünkü Allah, simararak sevince kapilanlari sevmez. Allah'in sana verdigiyle ahiret yurdunu ara, dünyadan da kendi payini (nasibini) unutma. Allah'in sana ihsan ettigi gibi, sen de ihsanda bulun ve yeryüzünde bozgunculuk arama. Çünkü Allah, bozgunculuk yapanlari sevmez."

Dedi ki: "Bu, bende olan bir bilgi dolayisiyla bana verilmistir." Bilmez mi, ki gerçekten Allah, kendisinden önceki nesillerden kuvvet bakimindan kendisinden daha güçlü ve insan-sayisi bakimindan daha çok olan kimseleri yikima ugratmistir. Suçlu-günahkarlardan kendi günahlari sorulmaz.

Böylelikle kendi ihtisamli-süsü içinde kavminin karsisina çikti. Dünya hayatini istemekte olanlar: "Ah keske, Karun'a verilenin bir benzeri bizim de olsaydi. Gerçekten o, büyük bir pay sahibidir" dediler.

Kendilerine ilim verilenler ise: "Yaziklar olsun size, Allah'in sevabi, iman eden ve salih amellerde bulunan kimse için daha hayirlidir; buna da sabredenlerden baskasi kavusturulmaz" dediler.

Sonunda onu da, konagini da yerin dibine geçirdik. Böylece Allah'a karsi ona yardim edecek bir toplulugu olmadi. Ve o, kendi kendine yardim edebileceklerden de degildi.

Dün, onun yerinde olmayi dileyenler, sabahladiklarinda: "Vay, demek ki Allah, kullarindan dilediginin rizkini genisletip-yaymakta ve kisip-daraltmaktadir. Eger Allah, bize lütfetmis olmasaydi, bizi de süphesiz batirirdi. Vay, demek gerçekten inkar edenler felah bulamaz" demeye basladilar.

Iste ahiret yurdu; biz onu, yeryüzünde büyüklenmeyenlere ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere (armagan) kilariz. (Güzel) Sonuç takva sahiplerinindir. (Kasas, 76-83)

Ayetlerden anlasildigi gibi, Karun—ve onun temsil ettigi insan modeli— kendisine verilen nimetleri kendine ait olan bir özelligin sonucu sanmakta, o nimetlerin Allah tarafindan verildigini unutmakta ya da reddetmektedir. Karun'un "bu, bende olan bir bilgi dolayisiyla bana verilmistir" seklindeki ifadesi, bunu gösterir. Bu mantikla düsünen bir insan ise, ayette sözü edilen "simararak sevinme" boyutuna girecektir. Insanlarin basari, zenginlik, güç gibi olumlu gelismelerin ardindan kibirli, saygisiz, saldirgan tavirlar sergilemesinin, diger insanlara karsi küstahça davranmaya baslamasinin nedeni de budur. Bu tür kisiler sik sik, az önce degindigimiz gibi "Allah'in sevgili kulu" olduklari vehmine de kapilir, Allah katinda da bir imtiyaz sahibi olduklarini öne sürerler:

Insan, hayir istemekten bikkinlik duymaz; fakat ona bir ser dokundu mu, artik o, ye'se düsen bir umutsuzdur.

Oysa ona dokunan bir zarardan sonra tarafimizdan bir rahmet tattirsak, mutlaka: "Bu benim (hakkim)dir. Ve ben kiyamet-saatinin kopacagini da sanmiyorum; eger Rabbime döndürülsem bile, muhakkak O'nun katinda benim için daha güzel olani vardir." der. Ama andolsun biz, o kafirlere yaptiklarini haber verecegiz ve andolsun onlara, en kaba bir azabtan tattiracagiz. (Fussilet, 49-50)

Kendilerini sürekli üstün görüp öven ve Allah katinda temize çikarmaya çalisan bu kisilerin tavri bir baska ayette söyle konu edilir:

Kendilerini (övgüyle) temize çikaranlari görmedin mi? Hayir; Allah, diledigini temizleyip yüceltir. Onlar, "bir hurma çekirdegindeki iplikçik kadar" bile haksizliga ugratilmazlar. (Nisa, 49)

Buna karsin gerçek müminler hiç bir zaman Allah katinda kesin bir kurtulusa erdiklerini, kesin "cennetlik" olduklarini düsünmezler. Müminlerin duasi "korku ve umut" (Secde, 16) arasindadir. Allah'a "bizi atesin azabindan koru" (Bakara, 201); "Rabbimiz, bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi kaydirma" (Al-i Imran, 8); "bizi müslüman olarak öldür" (Araf, 126) seklinde dua ederler. Kendisini kesin cennetlik olarak gören ve gösteren bir kisi ise, bunu ancak enaniyetinden (kibirinden) dolayi yapar. Oysa ki enaniyet, insanin kurtulmasini engelleyen en büyük faktördür; çünkü "Allah, büyüklük taslayip böbürleneni sevmez." (Hadid, 23)

Kuran bu "büyüklenme" (enaniyet) konusu üzerinde son derece israrli bir biçimde durur. Konuyla ilgili ayetler, enaniyetin (büyüklenme, kibir) dinin en önemli konularindan biri oldugunu göstermektedir:

Yeryüzünde böbürlenerek yürüme; çünkü sen ne yeri yarabilirsin, ne daglara boyca ulasabilirsin. (Isra, 37)

Insanlara yanagini çevirip (büyüklenme) ve böbürlenmis olarak yeryüzünde yürüme. Çünkü Allah, büyüklük taslayip böbürleneni sevmez. (Lokman, 18)

Öyle ki, elinizden çikana karsi üzüntü duymayasiniz ve size (Allah'in) verdikleri dolayisiyla sevinip-simarmayasiniz. Allah, büyüklük taslayip böbürleneni sevmez. (Hadid, 23)

Allah'a ibadet edin ve O'na hiç bir seyi ortak kosmayin. Anne-babaya, yakin akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakin komsuya, uzak komsuya, yaninizdaki arkadasa, yolda kalmisa ve sag ellerinizin malik olduklarina güzellikle davranin. Çünkü, Allah, her büyüklük taslayip böbürleneni sevmez. (Nisa, 36)

Ayetlerde, Allah müminlere alçakgönüllü olmayi emretmekte ve büyüklenenlerin Allah tarafindan sevilmedigi haber verilmektedir. Bu, bir müminin büyüklenmekten uzak durmasi için yeterlidir. Nitekim Kuran ayetleri, alçakgönüllü olmanin, en temel mümin vasiflarindan biri oldugunu haber vermektedir:

...Iste sizin ilahiniz bir tek ilahtir, artik yalnizca O'na teslim olun. Sen alçak gönüllü olanlara müjde ver. (Hac, 34)

O Rahman'in kullari, yeryüzü üzerinde alçak gönüllü olarak yürürler ve cahiller kendileriyle muhatap olduklari zaman "Selam" derler. (Furkan, 63)

Iste ahiret yurdu; biz onu, yeryüzünde büyüklenmeyenlere ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere (armagan) kilariz. (Güzel) Sonuç takva sahiplerinindir. (Kasas, 83)

Bizim ayetlerimize, ancak kendilerine hatirlatildigi zaman, hemen secdeye kapananlar, Rablerini hamd ile tesbih edenler ve büyüklük taslamayan (müstekbir olmayan)lar iman eder. (Secde, 15)

Tekrar tekrar vurgulamak gerek: Bu son derece önemli bir konudur. Öyle ki, bir insanin iman etmesi ya da inkara sapmasi dogrudan kibirli ya da mütevazi olmasina baglidir. Allah, "yeryüzünde büyüklenen" yani kibir (enaniyet) sahibi olanlari, kendi ayetlerinden engelleyecegini, yani saptiracagini bildirmektedir:

Yeryüzünde haksiz yere büyüklük taslayanlari ayetlerimden engelleyecegim. Onlar her ayeti görseler bile ona inanmazlar; dosdogru yolu (rüsd yolunu) da görseler, yol olarak benimsemezler, azginlik yolunu, gördüklerinde ise onu yol olarak benimserler. Bu, onlarin ayetlerimizi yalanlamalari ve onlardan gafil olmalari dolayisiyladir. (Araf, 146)

Baska ayetlerde de önceki inkarcilarin tümünün ortak vasfinin "enaniyet" oldugu haber verilir. Tüm sapanlar, büyüklendikleri için sapmislardir:

Hayir, Benim ayetlerim sana gelmisti, fakat sen onlari yalanladin, büyüklüge kapildin ve kafirlerden oldun. (Zümer, 59)

Ona: "Allah'tan kork" denildiginde, büyüklük gururu onu günaha sürükler, kusatir. Böylesine cehennem yeter; ne kötü bir yataktir o. (Bakara, 206)

Andolsun, biz Musa'ya kitabi verdik ve ardindan pespese elçiler gönderdik. Meryem oglu Isa'ya da apaçik belgeler verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs'le teyid ettik. Demek, size ne zaman bir elçi nefsinizin hoslanmayacagi bir seyle gelse, büyüklük taslayarak bir kisminiz onu yalanlayacak, bir kisminiz da onu öldürecek misiniz? (Bakara, 87)

Kuran'in hükmüne göre, büyüklenen, enaniyet sahibi olan kimseler, cehennem ehlidir:

Süphesiz ayetlerimizi yalanlayanlardan ve onlara karsi büyüklenenler, onlar için gögün kapilari açilmaz ve halat(ya da deve)ignenin deliginden geçinceye kadar cennete girmezler. Biz suçlu günahkarlari iste böyle cezalandiririz. Onlar için cehennemden yataklar ve üstlerine örtüler vardir.Biz zulme sapanlari iste böyle cezalandiririz. (Araf, 40-41)

Ayetlerimizi yalanlayanlar ve onlara karsi büyüklenenler iste onlar atesin arkadaslaridir; onda sonsuzca kalacaklardir. (Araf, 36)

Peygamberlere isyan etmis, onlara düsmanlik göstermis olanlar da hep büyüklük taslayan, kibir (enaniyet) sahibi kimselerdir. Kuran'da "kavmin önde gelenleri", "büyüklük taslayanlar" gibi sifatlarla tarif edilen bu kimseler, gurur ve kibirleri nedeniyle peygambere itaat etmeyi kabul etmezler. Baska bir insanin kendilerini dogruya yöneltebilecegini reddederler. Bu nedenle de içinde bulunduklari sapiklik içinde bogulurlar. Kuran, kavmin önde gelenlerinin kibirleri nedeniyle inkar etmelerini sik sik vurulamaktadir:

Kavminin önde gelenlerinden büyüklük taslayanlar (müstekbirler), içlerinden iman edip de onlarca zayif birakilanlara (müstaz'aflara) dediler ki:
"Salih'in gerçekten Rabbi tarafindan gönderildigini biliyor musunuz?" Onlar: "Biz gerçekten onunla gönderilene inananlariz." dediler.

Büyüklük taslayanlar (müstekbirler de söyle) dedi: "Biz de, gerçekten sizin inandiginizi tanimayanlariz." (Araf, 76)

Kavminin önde gelenlerinden büyüklük taslayanlar (müstekbirler) dediler ki: "Ey Suayb, seni ve seninle birlikte iman edenleri ya ülkemizden sürüp-çikaracagiz veya mutlaka bizim dinimize geri döneceksiniz." (Suayb:) "Biz istemesek de mi?" dedi. (Araf, 88)

Sözkonusu inkarci önde gelenler, sahip olduklari bir takim imkanlar (maddi zenginlik, asalet, söhret, toplumsal statü gibi) nedeniyle

kibirlenmekte ve bu imkanlara sahip olmayan bir kimsenin peygamber olmasini kabul edememektedirler. Bu yüzden de Allah'in seçmis oldugu kimseye baskaldirmis, O'nun hükmüne isyan etmis olurlar. Kuran, Israilogullari'nin önde gelenlerinin kendilerine "imam" olarak atanan Hz. Talut'a kibirleri nedeniyle itiraz etmelerini söyle anlatir:

Onlara peygamberleri dedi ki: "Allah size Talut'u (melik olarak) gönderdi." Onlar: "Biz hükümdarliga, ona göre daha çok hak sahibiyken ve ona bir mal (servet) bollugu verilmemisken, nasil bizi (yönetmek üzere) hükümdarlik (mülk) onun olabilir?" dediler. O (söyle) demisti: "Dogrusu Allah size onu seçti ve onun bilgi ve bedenî gücünü arttirdi. Allah, kime dilerse mülkünü verir; Allah (rahmeti ve gücü) genis olandir, bilendir." (Bakara, 247)

Ayni sekilde, kavminin önde gelenleri, Peygamberimizin risaletine de karsi çikmis ve "bu Kuran, iki sehirden birinin büyük bir adamina indirilmeli degil miydi?" (Zuhruf, 31) demislerdir. Inkarcilarin öne sürdükleri bu saçma mantik, insanlari yalnizca maddi zenginligi ya da söhreti ile degerlendirmelerinden kaynaklanmaktadir. Eger Resul, "iki sehirden birinin büyük bir adami" olsa, ona itaat etmeyi belki kabul edeceklerdir. Ancak bir insana, yalnizca Allah onu seçtigi için itaat etmek, kibirlerinden dolayi onlara agir gelmektedir. Kendilerine peygamber olarak yollanan Hz. Salih'e Semud kavminin önde gelenleri de ayni mantikla karsi çikmislardir:

Dediler ki: "Bizden biri olan bir besere mi uyacagiz? Bu durumda gerçekten biz bir sapiklik (delalet) ve çilginlik içinde kalmis oluruz. Zikr (vahy) içimizden ona mi birakildi? Hayir, o çok yalan söyleyen, kendini begenmis bir simariktir." (Kamer, 25)

Müddessir Suresi'nde büyüklenmenin insani nasil saptirdigiyla ilgili son derece önemli bazi ayetler vardir. Ayetlerde Allah'in kendisine bolca nimet verdigi bir kisiden söz edilir. Ancak kendisine Kuran okundugunda enaniyete kapilir. Allah'in sözünü dinleyip-kavrar, ama ona itaat etmek gururuna agir gelir. Bu nedenle de inkar eder. Sonu cehennemdir; büyüklenmesinin sonucu olarak ebedi azapla cezalandirilacaktir:

Kendisini tek olarak (ve yapayalniz) yarattigim (su adam)i Bana birak; ki Ben ona, "alabildigine genis kapsamli bir mal" (servet) verdim. Göz

önünde-hazir çocuklar (verdim). Ve sayisiz imkan ve firsatlari önüne serdim. Sonra, daha arttirmam için tamah eder (doyumsuz istekte bulunur).

Hayir; çünkü o, Bizim ayetlerimize karsi "kesin bir inatçidir." Onu alabildigine sarp bir yokusa sürecegim. Çünkü o, düsündü ve bir ölçü tesbit etti. Kahrolasi, nasil bir ölçü koydu? Yine kahrolasi, nasil bir ölçü koydu? Sonra bir bakti. Sonra kaslarini çatti ve yüzünü eksitti. Sonra da sirt çevirdi ve büyüklük tasladi (istikbar). Böylece: "Bu, yalnizca 'aktarilarak ögrenilen' bir büyüdür" dedi. "Bu, bir beser sözünden baskasi degildir." Onu Ben, cehenneme sürükleyip-atacagim. Cehennem (sakar) nedir, sen bilir misin? Ne alikoyar, ne birakir. Besere delicesine susamistir. (Müddessir, 11-29)

Bir baska ayette ise, Allah'a karsi büyüklük taslayan kimsenin cehennemdeki konumu söyle tarif edilir:

Onu tutun da cehennemin orta yerine sürükleyin.

Sonra kaynar suyun azabindan basinin üstüne dökün;

(Azabi) Tad; çünkü sen, (kendince) üstün, onurluydun. (Duhan, 47-49)

Insan hiç bir zaman aciz, zayif bir varlik oldugunu, Allah'in kulu oldugunu unutmamalidir. Hem eger bunu unutmazsa, Allah'in kendisine verecegi nimetlerden çok daha fazla zevk alir. O nimetlere sahip olmadigini, onlarin kendisine verildigini anlar ve Allah'in bu ikramina sükrederek gerçek lezzeti bulur. Eger verilen nimetlerden dolayi böbürlenmeye, gururlanmaya baslarsa, önce o nimetten aldigi lezzeti, kisa bir süre sonra da nimetin kendisini kaybeder. Sistem, Allah'a kul oldugunun bilincinde olmaya dayanmaktadir. Kim Allah'a kul olursa, O, ona her yolu açar. Bunun aksi bir tavir ise hüsranla sonuçlanir. Allah'a karsi büyüklenenler, "kim O'na ibadet etmeye 'karsi çekimser' davranirsa ve büyüklenme gösterirse (bilmeli ki,) onlarin tümünü huzurunda toplayacaktir" (Nisa, 172) hükmü geregi Allah'in huzurunda toplanacak ve azaplandirilacaklardir. Bunlarla ilgili Kuran'in hükmü sudur:

Ayetlerimizi yalanlayanlar ve onlara karsi büyüklenenler, iste onlar atesin arkadaslaridir; onda sonsuzca kalacaklardir. (Araf, 36)

Allah'a karsi büyüklenmeyen, onun kullarina karsi da tevazulu davranan kimsenin varacagi yer ise, cennettir:

Iste ahiret yurdu; biz onu, yeryüzünde büyüklenmeyenlere ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere (armagan) kilariz. (Güzel) Sonuç takva sahiplerinindir. (Kasas, 83)

Allah'a Güven ve Teslimiyet

Imanin en önemli bir kaç göstergesinden birisi, kisinin Allah'a olan güveni ve teslimiyetidir. Kuran'da "tevekkül" olarak tanimlanan bu özellik, gerçekten de iman eden insanla etmeyen arasindaki en büyük farktir.

Inkarci insan için, tüm dünya bir kaostur. Kendisinin "tesadüfen" var oldugunu, etrafindaki dünyanin da tesadüfler sonucunda isledigini sanir. Bu durumda hiç bir zaman gerçek bir güven duyamaz. Çünkü her an basina bir sey gelebilir, onu üzecek olaylar olabilir. Zamaninin önemli bir bölümünü gelecekle ilgili olarak içine düstügü endiselerle geçirir. Onun mutlulugunu etkileyecek yüzlerce, hatta binlerce birbirinden bagimsiz faktör vardir ve bunlarin herhangi biri "tesadüfen" kötüye gidip hayatini mahvedebilir. Örnegin, sagligini yitirebilir, ya da isten atilabilir, sevdigi bir insan ölebilir. Tüm bu faktörleri bagimsiz ve kontrolsüz zannettigi için, her biri için ayri ayri endiselenmek durumundadir. Bu, yüzlerce bagimsiz faktörü ilah edinmesi anlamina gelir. Çünkü bir seyden korkmak ya da ona güvenmek, Kuran'in tarifine göre, onu ilah edinmek anlamina gelmektedir.

Buna karsin, mümin, dünyanin sirrini kavramistir: Bu sir, herseyin, her maddenin, her canlinin her varligin Allah'in kontrolü altinda oldugu ve O'nun izni ve bilgisi haricinde hiçbir seyin gerçeklesemeyecegi sirridir. "O'nun, alnindan yakalayip-denetlemedigi hiç bir canli yoktur" (Hud, 56) ya da "göklerde ve yerde bulunanlar O'nundur; hepsi O'na 'gönülden boyun egmis' bulunuyorlar" (Rum, 26) gibi ayetlerde haber verilen bu sir, ancak müminlerin sahip oldugu "derin bir kavrayis"la (Hicr, 75) anlasilabilir.

Bu durumda mümin, herseyin Allah'in yarattigi kadere uygun isleyecegi kuralinin güvencesi altindadir. Hayati boyunca karsilasacagi her olay kaderindedir ve Allah tarafindan belirlenmistir. Bu yüzden de mümin için hiç bir zaman "kötü" bir olay olamaz. Bazi seyler kötü gibi gözükse de, gerçekte mümin için hayirli sonuçlar doguracaktir. Çünkü Allah'in yarattigi bir sey "kötü" olamaz. Madem Allah müminin karsisina bir olay

çikarmistir, mutlaka onda bir hayir vardir. Mümin zahiren (görünüste) kötü gibi gözüken olaylara karsi da son derece sabirli ve güvenli davranmalidir. Allah mutlaka o kötü görünen olayi bir hayira çevirecektir.

Iste içine girdigi çetin mücadelede mümine en büyük rahatligi, en büyük huzuru veren sey, bu ruh halidir. Kuran'a baktigimizda tüm Resullerin ve onlarla birlikte iman eden müminlerin son derece zorlu olaylarla karsilastiklarini, zahiren son derece "kötü" durumlarda kaldiklarini görürüz.

Hemen her mümin inkarcilar tarafindan saldiriya ugramis, ölümle tehdit edilmis, eziyet ve iskence görmüs, hakarete ugramis, bazilari öldürülmüs sehit edilmistir. Ancak yine Kuran'a baktigimizda, müminlerin tüm bu saldirilara karsi son derece güvenli, son derece rahat davrandiklarini görürüz. Çünkü Kuran'in bizlere örnek gösterdigi tüm bu müminler, her olayin Allah tarafindan yaratildigini ve dolayisiyla her olayin arkasinda bir hayir oldugunu bilerek hareket etmektedirler. Allah'in müminleri yardimsiz birakmayacagindan, müminlere kaldiramayacaklari bir zorluk yüklemeyeceginden ve çektikleri sikintilarin karsiligini da ahirette onlara verecеginden emindirler. Kuran yüzlerce ayette Allah'a güven ve teslimiyet üzerinde durur. Bir ayette söyle denir:

De ki: "Allah'in bizim için yazdiklari disinda, bize kesinlikle hiç bir sey isabet etmez. O bizim mevlamizdir. Ve müminler yalnizca Allah'a tevekkül etmelidirler." (Tevbe, 51)

Kuran'da kullanilan "tevekkül" kelimesi son derece önemlidir. Tevekkül etmek, "vekil edinmek" anlamina gelir. Bu, halk arasinda yaygin olan tevekkül kavramindan farklidir. Halk arasinda yaygin olan inanç, "elinden gelen herseyi yapmak, sonra da isi Allah'a birakmak" seklindedir. Oysa "vekil edinmek" terimi, bir isin yapilmasinin dogrudan Allah'a havale edilmesi, olayin tümüyle O'na birakilmasi anlamina gelir.

Ancak bu noktada da bir yanlis anlamaya düsmemek gerekir: Olayi tamamen Allah'a birakmak, kisinin kendisini olayin disinda tutmasi demek degildir. Aksine, mümin olaylarin içine dalar, dini ilgilendiren her türlü sorumlulugu üzerine alir. Iste tevekkülün gerçek anlami burada ortaya çikmaktadir: Mümin, kendi yaptigi fiilleri de gerçekte Allah'in yaptirdigini, kendi varliginin kontrolünün de Allah'in elinde oldugunu bilmekte ve O'nu vekil edinerek bir ise girismektedir.

Peygamberlerin Kuran'da aktarilan bazi dualari bu konuyu anlamamiza yardimci olabilir. Neml Suresi'nin 19. ayetinde, Hz. Süleyman'in, "Rabbim, bana, anne ve babama verdigin nimete sükretmemi ve hosnut olacagin salih bir amelde bulunmami ilham et ve beni rahmetinle salih kullarin arasina kat" dedigi bildirilmektedir. Bu dua, Hz. Süleyman'in kendi fiillerinin de Allah'in kontrolünde oldugunu bildigini ve O'nun rizasi uygun isler yapabilmek için yine O'ndan istedigini göstermektedir.

Iste tevekkülün ardindaki mantik da budur. Mümin, kendisi de dahil olmak üzere tüm varliklarin Allah'in denetiminde oldugunu bilmekte ve hem dis dünyayi hem de kendi beden ve ruhunu Allah'a emanet etmekte, bunlarin kontrolü için O'nu vekil tutmaktadir. Bu durumda ortaya dünyanin en korkusuz, en güvenli, en rahat, en güçlü insani ortaya çikar. Tevekkülü yasayan mümin, hem tüm dünyaya kafa tutabilecek kadar cesur ve gözükara, hem de sanki ortada hiç bir gerçek tehlike yokmusçasina rahat ve sakindir. Kuran'da peygamberlerin ve müminlerin sahip olduklari bu tevekkülün pek çok örnegi verilir. Hz. Nuh, örneklerden biridir:

Onlara Nuh'un haberini oku. Hani kavmine demisti ki: "Ey kavmim, benim makamim ve Allah'in ayetleriyle hatirlatmalarim eger size agir geliyorsa ben, süphesiz Allah'a tevekkül etmisim. Artik siz ortaklarinizla toplanip yapacaginiz isi karara baglayin da isiniz size örtülü kalmasin (veya tasa konusu olmasin), sonra hakkimdaki hükmünüzü -bana süre tanimaksizin- verin. (Yunus, 71)

Hz. Suayb da ayni tavri göstermistir:

(Suayb) Dedi ki: "Ey kavmim görüsünüz nedir söyler misiniz? Ya ben Rabbimden apaçik bir belge üzerinde isem ve O da beni kendisinden güzel bir rizik ile riziklandirmissa? Ben, size yasakladigim seylere (kendim sahiplenmek suretiyle) size aykiri düsmek istemiyorum. Benim istedigim, gücüm oraninda yalnizca islah etmektir. Benim basarim ancak Allah iledir; O'na tevekkül ettim ve O'na içten yönelip-dönerim. (Hud, 88)

Diger pek çok ayette, müminlerin tevekkül ve sabri vurgulanir:

Eger onlar yüz çevirirlerse, de ki: "Bana Allah yeter. O'ndan baska ilah yoktur. Ben O'na tevekkül ettim ve büyük arsin Rabbi O'dur." (Tevbe, 129)

Müminler ancak o kimselerdir ki, Allah anildigi zaman yürekleri ürperir. O'nun ayetleri okundugunda imanlarini arttirir ve yalnizca Rablerine tevekkül ederler. (Enfal, 2)

Göklerin ve yerin gaybi Allah'indir, bütün isler O'na döndürülür; öyleyse O'na kulluk edin ve O'na tevekkül edin. Senin Rabbin yaptiklarinizdan habersiz degildir. (Hud, 123)

Böylece biz seni, kendisinden önce nice ümmetler gelip-geçmis olan bir ümmete (elçi olarak) gönderdik; sana vahyettiklerimizi onlara okuyasin diye. Oysa onlar Rahman'a nankörlük ediyorlar. De ki: "O, benim Rabbimdir, O'ndan baska ilah yoktur. Ben O'na tevekkül ettim ve son dönüs O'nadir." (Ra'd, 30)

Resulleri onlara dediler ki: "Dogrusu biz, sizin gibi yalnizca bir beseriz, ancak Allah kullarindan diledigine lütufta bulunur. Allah'in izni olmaksizin size bir delil getirmemiz bizim için olacak sey degil. Müminler, ancak Allah'a tevekkül etmelidirler.

Bize ne oluyor ki, Allah'a tevekkül etmeyelim? Bize dogru olan yollari O göstermistir. Ve elbette bize yaptiginiz iskencelere karsi sabredecegiz. Tevekkül edenler Allah'a tevekkül etmelidirler." (Ibrahim, 11-12)

De ki: "O (Allah) Rahman olandir; biz O'na iman ettik ve O'na tevekkül ettik. Artik siz kimin açik bir sapmislik içinde oldugunu pek yakinda bileceksiniz." (Mülk, 29)

Tevekkül eden kisi bilmelidir ki, o Allah'i vekil kilmistir ve Allah'tan baska da vekil yoktur. Dolayisiyla tevekkül etmekle yapilabilecek en dogru ve akilci hareketi yapmistir. Allah'a dua edip, O'na yönelip, O'na tevekkül ettikten sonra endise edilecek hiç bir sey yoktur. Allah, mutlaka ve mutlaka mümin için en hayirli sonucu olusturacaktir. Kuran, "Allah'a tevekkül et; vekil olarak Allah yeter" (Ahzab, 3) hükmüyle mümine bu güvenceyi vermektedir. Bir baska ayette ise söyle denir:

... Kim Allah'tan korkup-sakinirsa, (Allah) ona bir çikis yolu gösterir; ve onu hesaba katmadigi bir yönden riziklandirir. Kim de Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter. Elbette Allah, kendi emrini yerine getirip-gerçeklestirendir. Allah, her sey için bir ölçü kilmistir. (Talak, 2-3)

Hiç kimse Allah dilemedikçe mümine zarar veremez. Hiç kimse Allah'in izni disinda mümini öldüremez; Cani alan ancak Allah'tir. Bu nedenle Allah disinda herhangi bir varliktan korkmanin anlami yoktur. Kuran bunu sik sik hatirlatir:

Süphesiz "gizli toplantilarin fisildasmalari" (kulis), iman edenleri üzüntüye düsürmek için ancak seytan (ürünü olan isler)dandir. Oysa Allah'in izni olmaksizin o, onlara hiç bir seyle zarar verecek degildir. Su halde müminler, yalnizca Allah'a tevekkül etsinler. (Mücadele, 10)

Kafirlere ve münafiklara itaat etme, eziyetlerine aldirma ve Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter. (Ahzab, 48)

Andolsun, onlara: "Gökleri ve yeri kim yaratti?" diye soracak olsan, elbette "Allah" diyecekler. De ki: "Gördünüz mü-haber verin; Allah'tan baska taptiklariniz, eger Allah bana bir zarar dileyecek olsa, O'nun zararini kaldirabilirler mi? Ya da bana bir rahmet vermeyi istese, O'nun rahmetini tutup-önleyebilecekler mi" De ki: "Allah, bana yeter. Tevekkül edecek olanlar, O'na tevekkül etsinler." (Zümer, 38)

Allah'a güvenen, kendisini O'na teslim eden, O'na tevekkül eden kimse, nefsinin ve seytanin kiskirtmalarindan da korunmus olur. Kuran, bu sirri, "gerçek su ki, iman edenler ve Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (seytanin) hiç bir zorlayici-gücü yoktur" (Nahl, 99) hükmü ile haber vermektedir. Allah katinda olan büyük nimete, yani Cennet'e kavusacak olanlar da yine tevekkül edenlerdir:

Size verilen herhangi bir sey, dünya hayatinin metai (kisa süreli faydalanmasi)dir. Allah katinda olan ise, daha hayirli ve daha süreklidir. (Bu da) iman edip Rablerine tevekkül edenler içindir. (Sura, 36)

Zaten Allah'tan baska kendisine güvenilecek, kendisinden yardim beklenecek bir varlik yoktur. Hz. Yakub'un "hüküm yalnizca Allah'indir. Ben O'na tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnizca O'na tevekkül etmelidirler." (Yusuf, 67) seklindeki ifadesinde oldugu gibi, Vekil kilinmaya

layik olan, kendisine tevekkül edene mutlaka yardim edecek olan ancak ve ancak O'dur. O'ndan baska ilah olmadigi için, O'ndan baska Vekil de yoktur:

Allah; O'ndan baska ilah yoktur. Öyleyse müminler (yalnizca) Allah'a tevekkül etsinler. (Tegabün, 13)

Bir baska ayette ise söyle denir:

"Sen, asla ölmeyen ve daima diri olan (Allah)a tevekkül et ve O'nu hamd ile tesbih et. Kullarinin günahlarindan O'nun haberdar olmasi yeter." (Furkan, 58)

Bagislanma ve Tevbe

Bazi insanlar vardir ki, hatasiz olmak pesindedirler. Kendilerini ellerinden geldigince kusursuz bir insan gibi göstermeye ve görmeye çalisirlar.
Çünkü hata yaptiklarini kabul ettiklerinde küçük düseceklerinden korkmaktadilar. Onlara göre ideal insan, kendisine hiç bir hata kondurmayan insandir.

Oysa sözünü ettigimiz bu "hatasizlik" arayisi, bir batil inançtan baska bir sey degildir. Nitekim Kuran bizlere böyle bir mümin modeli göstermez. Çünkü böyle bir model mümkün degildir zaten; insan, Allah karsisindaki acizliginin bir sonucu olarak, hayati boyunca hatalar yapmaya mahkumdur. Günah islemeye mahkumdur. Elbette ki elinden geldigince bunlardan kaçinmali, Allah'in dinini uygulama konusunda hata islememeye ve günaha girmemeye gayret göstermelidir. Ancak, Allah'in aciz bir kulu oldugu için, hatadan kaçinmayi dahi basaramaz.

Bu nedenle, bir ayet, yeryüzündeki her insanin Allah'a karsi hatali ve günahkar oldugunu söyle haber verir:

Eger Allah, kazandiklari dolayisiyla insanlari (azab ile) yakalayiverecek olsaydi, (yerin) sirti üzerinde hiç bir canliyi birakmazdi, ancak onlari, adi konulmus bir süreye kadar ertelemektedir. Sonunda ecelleri geldigi zaman, artik süphesiz Allah kendi kullarini görendir. (Fatir, 45)

Bu ilahi hüküm geregi, Allah'in müminden bekledigi tavir, hatasizlik ya da günahsizlik degildir: Müminden beklenen, isledigi tüm hata ve günahlar için sürekli Allah'tan bagislanma dilemesidir.

Inkar edenler ile müminleri birbirlerinden ayiran en önemli vasiflardan biri de budur: Inkarcilar kendilerini hatasiz ve günahsiz saymaya çalisirlar. Oysa müminin böyle bir iddiasi yoktur. Elbette Allah'a karsi hiç bir günah islememek için büyük bir çaba gösterir. Ancak insan dogasi geregi, kimi zaman geçici olarak nefsine uyup günaha girebilir. Allah'in hükümlerini uygulamakta gevseklik göstermek gibi bir gaflete düsebilir. Ama sonuçta tüm bunlardan pisman olup Allah'a yönelmesi ve O'ndan bagislanma dilemesi önemlidir.

Kuran'a baktigimizda Allah'tan bagislanma dilemenin dogal ve daimi bir mümin vasfi oldugunu görürüz. Bu durum da yine bizlere müminlerin hiç bir zaman kendilerini günahtan ari görmediklerini, aksine kusur ve eksikleri için sürekli O'nun rahmetine sigindiklarini göstermektedir. Bir ayette, tevbe etmek, müminin en önde gelen vasiflarindan biri olarak sayilmaktadir:

Tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, (Islam ugrunda) seyahat edenler, rükû edenler, secde edenler, iyiligi emredenler, kötülükten sakindiranlar ve Allah'in sinirlarini koruyanlar; sen (bütün) müminleri müjdele. (Tevbe, 112)

Bu noktada tevbe ile bagislanma kavramlari arasindaki farka da dikkat etmek gerekir.

Kuran'in bizlere gösterdigi, Allah'tan bagislanma dilemenin bir müminin sürekli yaptigi bir ibadet olusudur. Insan, bilerek ya da bilmeyerek yaptigi tüm günahlar için Allah'tan sabah aksam bagislanma dileyebilir. Dahasi, ayetlere göre, kendi adina bagislanma isteyebilecegi gibi diger müminler adina da bagislanma isteyebilir. Bagislanma dileme anlamina gelen "istigfar" kelimesinin Arapça'daki tam açilimi, "Allah'in Gafur sifatini istemek"tir. Gafur sifati, "G-F-R" fiilinden türemistir ki, bu fiilin dildeki karsiliklari "kökünden gizlemek, örtmek, korumak, düzeltmek ya da bir seyi zarflamak"tir.

Dolasiyla, Allah'tan bagislanma dilemek, yani istigfar etmek, bir insanin Allah'a kendi günahlarinin örtülmesi için yalvarmasi, bu amaçla onun sonsuz sefkat ve rahmetine siginmasi anlamina gelir. Nitekim Kuran müminlerin Allah'a "Rabbimiz, bizim günahlarimizi bagisla, kötülüklerimizi

ört ve bizi de iyilik yapanlarla birlikte öldür" (Ali Imran, 193) diye yalvardiklarini bildirir. Buna karsilik Allah, su hükmü verir:

... Gerçekten ben sizinle birlikteyim. Eger namazi kilar, zekati verir, elçilerime inanir, onlari savunup-desteklerseniz ve Allah'a güzel bir borç verirseniz, süphesiz sizin kötülüklerinizi örter ve sizi gerçekten, altindan irmaklar akan cennetlere sokarim. Bundan sonra sizden kim inkar ederse, cidden dümdüz bir yoldan sapmistir. (Maide, 12)

Basta da belirttigimiz gibi bagislanma, insanin farkinda oldugu ya da olmadigi tüm günahlari için ve diger müminler adina da yapilabilir. Tevbeyi bagislanmadan ayiran en önemli fark ise budur: Istigfar bagislanmak maksadiyla genel bir dua mahiyeti tasirken, tevbe de islenen belirli bir günaha karsi alinan fiil bir önlem, somut bir tutum sözkonusudur. Tevbe, insanin kendi isledigi belirli bir günah için Allah'in rahmetine siginmasi ve bir daha o günahi islememek için Allah'a söz verip O'ndan bunun için yardim dilemesidir. Kelimenin tam anlami "dönmek"tir. Dolayisiyla tevbe, kesin bir kararlilikla bir günahtan dönmeyi, ondan pismanlik duyup vazgeçmeyi ifade eder.

Tevbedeki niyet, bir daha ayni günahi islememek olmalidir. Nitekim Allah "ey iman edenler, Allah'a kesin (nasuh) bir tevbe ile tevbe edin. Olabilir ki, Allah sizin kötülüklerinizi örter ve altindan irmaklar akan cennetlere sokar..." (Tahrim, 8) diye emreder. Ayette tevbeyi tanimlamak için kullanilan "nasuh" terimi, neshedici, yani ortadan kaldirici, unutturucu anlamina gelmektedir. Dolayisiyla nasuh bir tevbenin, bir daha o günahi asla islememek niyetiyle yapilmasi gerekir.

Ancak bu durum kuskusuz insanin bir günah için yalnizca bir kez tevbe edecegi anlamina gelmez. Insan bir günah için tevbe edebilir, sonra yine gaflete kapilip yine ayni günahi isleyebilir. Belki defalarca yaptigi tevbeyi bozmus ve ayni günaha dönmüs olabilir. Ama yine de Allah ona olan rahmetini devam ettirir. Bu rahmetten dolayidir ki insan, defalarca tevbesini bozmus da olsa, son kez gerçekten nasuh bir tevbe edip yine O'na siginabilir. Bir ayet, Allah'in bu sonsuz merhamet ve bagislayiciligini insanlara söyle duyurur:

De ki: "Ey kendi aleyhlerinde olmak üzere ölçüyü tasiran kullarim. Allah'in rahmetinden umut kesmeyin. Süphesiz Allah, bütün günahlari

bagislar. Çünkü O, bagislayandir, esirgeyendir." Azab size gelip çatmadan evvel, Rabbinize yönelip-dönün ve O'na teslim olun. Sonra size yardim edilmez. (Zümer, 53-54)

Ancak üstteki ayetten de anlasildigi gibi, Allah'in kabul etmeyecegi bir tevbe vardir: Ölüm ani gelip çattiginda, artik ölüm meleklerini görecek noktaya gelmis kisinin samimiyetsiz bir biçimde ettigi yakaris. Bir ayet bir konuyu söyle açiklar:

Allah'in üzerine aldigi tevbe, ancak cehalet nedeniyle kötülük yapanlarin, sonra hemencecik tevbe edenlerin(kidir). Iste Allah, böylelerinin tevbelerini kabul eder. Allah, bilendir, hüküm ve hikmet sahibi olandir. Tevbe; ne, kötülükleri yapip-edip de onlardan birine ölüm çatinca: "Ben simdi gerçekten tevbe ettim" diyenler, ne de kafir olarak ölenler için degil. Böyleleri için aci bir azab hazirlamisizdir. (Nisa, 17-8)

Kuran, Allah katinda degeri olmayan bu "son an tevbesi"nin çarpici bir örnegini de verir. Hz. Musa ve yanindaki müminleri öldürmek için onlarin pesinden giden Firavun, Allah'in mucizesi sonucunda denizde boguldugu sirada tevbe etmek ister. Kuran'a göre "sular onu bogacak düzeye erisince 'Israilogullarinin kendisine inandigindan baska ilah olmadigina inandim ve ben de müslümanlardanim'" der. (Yunus, 90) Ancak ona verilen cevap söyledir: "Simdi, öyle mi? Oysa sen önceleri isyan etmistin ve bozgunculuk çikaranlardandin." (Yunus, 91)

Madem tevbe bu denli büyük bir ibadettir ve insanin ebedi kurtulusu için bu denli büyük bir önem tasimaktadir, insanin bu kapiyi sonuna dek kullanmasi gerekir. Insan büyük günahlar islemis, büyük isyankarliklar yapmis, Allah'a ve dine aykiri koca bir hayat geçirmis olabilir. Ancak Allah o denli genis bir rahmet sahibidir ki, tek bir samimi tevbeyle ahiretini kurtarabilir. Bir ayet, Allah'in tevbe yoluyla insanlara yaydigi büyük sefkatini söyle duyurur:

Bizim ayetlerimize iman edenler sana geldiklerinde, onlara de ki: "Selam olsun size. Rabbiniz rahmeti kendi üzerine yazdi ki, içinizden kim bir cehalet sonucu bir kötülük isler sonra tevbe eder ve (kendini) islah ederse süphesiz, O, bagislayandir, esirgeyendir." (Enam, 54)

Bilinmelidir ki, Allah en agir günahlari isleyen, Allah'a ve Elçisi'ne karsi savas açmis olan kafir ve münafiklari bile, eger gerçek bir tevbe ile O'na yönelirlerse, bagislayacagini haber vermektedir:

Gerçekten münafiklar, atesin en alçak tabakasindadirlar. Onlara bir yardimci bulamazsin. Ancak tevbe edenler, islah edenler, Allah'a simsiki sarilanlar ve dinlerini katiksiz olarak Allah için (halis) kilanlar baska; iste onlar müminlerle beraberdirler. Allah müminlere büyük bir ecir verecektir. (Nisa, 145-146)

Gerçekten, apaçik belgelerden indirdiklerimizi ve insanlar için Kitapta açikladigimiz hidayeti gizlemekte olanlar; iste onlara, hem Allah lanet eder, hem de (bütün) lanet ediciler. Ancak tevbe edenler, (kendilerini ve baskalarini) düzeltenler ve (indirileni) açiklayanlar(a gelince); artik onlarin tevbelerini kabul ederim. Ben, tevbeleri kabul edenim, esirgeyenim. (Bakara, 159-160)

Bu hükümler, tevbenin Allah'in kullari için açtigi büyük bir kurtulus kapisi oldugunu ve her insanin isledigi herhangi bir günahtan dolayi ümitsizlige kapilmadan O'na yönelmesi gerektigini gösterir. Ancak bu durumun yanlis yorumlanmasi ve samimiyetsiz bir mantikla kullanilmasi ise insani büyük bir felakete götürebilir. Bu mantik, dini gayet iyi bildikleri halde, "nasil olsa sonra tevbe ederim" gibi bir hesapla bile bile günah isleyenlerin mantigidir. Allah, bu tür bir samimiyetsizlige asla riza göstermez. Bunu yapan kimseler, "imanlarindan sonra inkar ederler, sonra inkarlarini artiranlar" sinifina dahil olurlar. Ve, cehalet ya da iradesizligi sonucunda günah isleyen insanlarin tevbesi kabul olunurken, bile bile günah isleyen ve tevbeyi de günah isleme özgürlügü sayan bu samimiyetsiz insanlarin tevbesi kabul edilmez. Kuran, bu gerçegi söyle bildirir:
"Dogrusu, imanlarindan sonra inkâr edenler, sonra inkârlarini arttiranlar; bunlarin tevbeleri kesinlikle kabul edilmez. Iste bunlar, sapiklarin ta kendileridir." (Ali Imran, 90)

Buradaki ince ayrima dikkat etmek gerekir: Bir insan, bilgisizliginden, nefsine olan düskünlügünden, gafletinden dolayi günah isler ancak sonra Allah'in farkina varip tevbe ederse, bu insan samimi bir insandir. Umulur ki Allah da onu bagislar. Ancak, dini çok iyi bilen ve günah islerken de

"nasil olsa sonra tevbe ederim" gibi bir mantik kuran kimseler, Allah'in dini ile oynamaya kalkan sahtekarlardir. Bu yüzden bunlarin yaptiklari tevbenin samimi olmasi mümkün degildir. Samimi olmadigi için de Allah tarafindan kabul edilmez.

Bu nokta son derece önemlidir: Unutulmamalidir ki, gerek istigfar gerekse tevbe son derece samimi, içten ve pismanlik duygusu ile yapilmalidir.

Kuran'in "Rabbinize yalvara yalvara ve için için dua edin" emrini verirken kast ettigi içli ruh hali, tevbe ve istigfar için de geçerlidir. (Araf, 55)

Özellikle büyük günahlar için yapilacak olan tevbelerin, pismanligin verdigi derin bir ruh hali içinde olmasi gerekir. Kuran, Allah yolunda savasa çikmaktan geri kalmak gibi büyük bir suç islemis olan üç müslümanin ettikleri bu tür bir tevbeyi söyle anlatmaktadir:

Andolsun Allah, Peygamberin, Muhacirlerin ve Ensarin üzerine tevbe ihsan etti. Ki onlar—içlerinde bir bölümünün kalbi nerdeyse kaymak üzereyken—ona güçlük saatinde tabi oldular. Sonra onlarin tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara (karsi) çok sefkatlidir, çok esirgeyicidir.

(Savastan) Geri birakilan üç (kisiyi) de (bagisladi). Öyle ki, bütün genisligine ragmen yeryüzü onlara dar gelmisti, nefisleri de kendilerine dar (sikintili) gelmisti ve O'nun disinda (yine) Allah'tan baska bir siginacak olmadigini iyice anladilar. Sonra tevbe etsinler diye onlarin tevbesini kabul etti. Süphesiz Allah, (yalnizca) O, tevbeleri kabul edendir, esirgeyendir. (Tevbe, 117-118)

Allah'tan bagislanma dilemek ve günahlar dolayisiyla O'na tevbe etmek, kullugun en saf ve katiksiz ifadelerinden biridir. Mümin, günah isledigini islemekten ari olmadigini bilecek, ancak her türlü kusuruna karsi O'nun sefkatine siginacaktir. Tevbe ettikten sonra bir günah için vicdan azabi ve sikinti çekmeye, bu nedenle hüzünlenmeye de gerek yoktur. Insan, peygamberlerin ne büyük hatalar islediklerini, ancak bunlara karsi samimi bir biçimde tevbe ettikten sonra yollarina devam ettiklerini bilmeli ve Allah'in bagislayiciligina güvenmelidir. Kuran, istigfar ve tevbenin ne büyük bir kurtulus oldugunu söyle ifade eder:

Eger Allah'in sizin üzerinizde fazli ve rahmeti olmasaydi ve Allah gerçekten tevbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydi (ne yapardiniz)? (Nur, 10)

Dua

Bir insanin Allah'a iman ettigini gösteren bir kaç alamet varsa, bunlardan biri de duadir. Dua eden insan, kendisinin aciz ve zayif bir kul oldugunu, istediklerini kendi basina yerine getiremeyecegini ve bunlarin ancak kendisine Allah tarafindan verilebilecegini kabul etmis olur. Dua, Allah'a kul olmanin en saf, en temiz, en samimi ifadesidir. Kuran'da da müminlerin temel vasiflarindan birinin "sabah aksam sabrederek Allah'a dua etmek" oldugu haber verilir:

Sen de sabah aksam O'nun rizasini isteyerek Rablerine dua edenlerle birlikte sabret. Dünya hayatinin (aldatici) süsünü isteyerek gözlerini onlardan kaydirma. Kalbini bizi zikretmekten gaflete düsürdügümüz, kendi "istek ve tutkularina (hevasina)" uyan ve isinde asiriliga gidene itaat etme. (Kehf, 28)

Ancak duanin ne oldugunu ve nasil yapildigini iyi bilmek gerekir. Çünkü Kuran disi kaynaklardan (örnegin, geleneklerden, anne-babadan) ögrenilen dua anlayisi, çogu kez Kuran'da tarif edilen gerçek dua kavramina uymamaktadir. Bu nedenle Kuran'in bu konuda verdigi bakis açisini ve ruh halini iyi yakalamak gerekmektedir.

Kuran'in dua ile ilgili verdigi kistaslarin basinda, duanin yalniz basina ve "için için" yapilmasi gelir. (Kuran'da toplu halde, yüksek sesle yapilan bir duanin tarifi yoktur.) Ayrica duanin gerçekten istenerek ve gerçekten Allah'a karsi insanin acizliginin ve fakirliginin kavranarak yapilmasi gerekir. Bu durumda yapilacak bir dua, Kuran'da tarif edilen "için için ve yalvara yalvara" tanimina uygun olacaktir:

Rabbinize yalvara yalvara ve için için dua edin. Süphesiz O, haddi asanlari sevmez. (Araf, 55)

Kuran'da da müminlerin dualari anlatilirken gizli bir sekilde ve son derece samimi bir ruh haliyle dua ettikleri haber verilir. Hz. Zekeriya bunlardan biridir:

(Bu) Rabbinin, kulu Zekeriya'ya rahmetinin zikridir. Hani o, Rabbine gizlice seslendigi zaman; demisti ki: "Rabbim, süphesiz benim kemiklerim gevsedi ve bas, yaslilik aleviyle tutustu; ben sana dua etmekle mutsuz olmadim. Dogrusu ben, arkamdan gelecek yakinlarim adina korkuya kapildim, benim karim da bir kisir (kadin)dir. Artik bana kendi katindan bir yardimci armagan et." (Meryem, 2-5)

Bir baska ayette ise duanin "umut ve korku" halinde yapilmasi haber verilir: "Onlarin yanlari yataklarindan uzaklasir. Rablerine korku ve umutla
dua ederler" (Secde, 16). Mümin, hem Allah'a karsi içli, saygi dolu bir korku duyacak, hem de onun rahmetini ve nimetini ümid edecektir.

Allah, samimi bir biçimde, kendi rizasi aranarak yapilan bir duayi kabul edecektir. Kuran, bu konuda müminlere güvence verir:

Kullarim Beni sana soracak olursa, muhakkak ki Ben (onlara) pek yakinim. Bana dua ettigi zaman dua edenin duasina cevap veririm. Öyleyse, onlar da Benim çagrima cevap versinler ve bana iman etsinler. Umulur ki irsad (dogru yolu bulmus) olurlar. (Bakara, 186)

Rabbiniz dedi ki: "Bana dua edin, size icabet edeyim. Dogrusu Bana ibadet etmekten büyüklenen (müstekbir)ler; cehenneme boyun bükmüs kimseler olarak gireceklerdir. (Mümin, 60)

Insan, dua ederken Allah'in kendisine icabet edeceginden emin olmalidir. Allah'in heryeri çepeçevre sarip-kusattiginin farkinda olup, buna içtenlikle iman eden mümin, Allah'in kendisini her an, her cepheden görüp-duydugunun bilinciyle dua eder. Coskulu bir beklenti içinde, bir an dahi olsun ümitsizlige kapilmadan, duasinin icabetini bekler. Allah'in adaletine olan kesin inanci sebebiyle, aceleci ve ümitsiz bir tutum sergilemekten kaçinir. Kuran ayetlerinin rehberliginde kendini yönlendiren bir müminin zihninde, duasinin karsiligini görememek yönünde en
ufak bir süpheye yer yoktur. Duayi, Allah'in yardimindan kesinlikle kuskuya düsmeden, kabul olacagina kesin olarak iman ederek dile getirmek gerekir. Aksi bir tutum içinde bulunan, yani Allah'in icabetine karsi kusku ile yaklasan kisi ise, daha baslangiçta Kuran mantigi ile ters düsmüstür. Çünkü duanin özünde, tam bir inanmislik ve içtenlikle Allah'a yönelis yatar. Hz. Salih'in "... süphesiz benim Rabbim yakin olandir (dualari) kabul edendir." (Hud, 61) sözüyle ifade ettigi gibi, mümin Allah'a karsi tam bir güven içinde olmalidir.

Ancak bu icabet, mutlaka insanin istedigi seyin aynen gerçeklesecegi anlamina gelmez. Çünkü bazen insan gerçekte kendisi için zararli olan bir seyi de Allah'tan talep ediyor olabilir. Bu durumda Allah ona o istedigini vermez, belki daha güzel olan bir baska seyi verir.

Bu konuda büyük Islam alimi Bediüzzaman Said Nursi'nin verdigi güzel bir örnek vardir: Bir çocuk hastalanir ve kendisini tedavi etmek için yanina bir doktor gelir. Çocuk, doktora "bana su ilaci ver" der. Ancak belki o ilaç ona yaramayacaktir. Doktor belki çocuga baska ilaç verir, ya da tamamen farkli bir tedavi uygular. Sonunda tedavi en iyi biçimde gerçeklesir. Ayni bunun gibi, Allah da her zaman samimi bir duaya icabet eder. Ancak bu icabet, her zaman insanin talebinin aynen yerine getirilmesi demek degildir. (Nitekim "icabet", "cevap vermek" anlamina gelir.)

Çünkü insan, "olur ki hosunuza gitmeyen bir sey, sizin için hayirlidir ve olur ki, sevdiginiz sey de sizin için bir serdir. Allah bilir de siz bilmezsiniz" (Bakara, 216) hükmüne göre, ayni örnekteki çocuk gibi, neyin iyi neyin kötü oldugunu her zaman ayirt edemeyebilir. Ve bu yüzden "insan hayra dua ettigi gibi, serre de dua etmektedir. Insan, pek acelecidir" (Isra, 11) ayetine göre, belki gerçekte zararli olan bir seyi istiyor olabilir.

Bu nedenle insan Allah'tan öncelikle O'nun rizasini, O'nun rahmetini talep etmelidir. Allah'tan kendisini egitmesini, olgunlastirmasini dilemelidir.

Bunun nasil olacagini Allah daha iyi bilir. Nitekim peygamberlerin dualari da bu sekildedir. Hz. Süleyman'in "... hosnut olacagin salih bir amelde bulunmami ilham et" (Neml, 19) seklindeki duasi, örnektir.

Bunun yanisira, mümin, Allah'in Kuran'da övdügü, hedef olarak gösterdigi her türlü nimeti Allah'tan isteyebilir. Bu konularda yaptigi duasinda ise son derece samimi ve içten davranmali, istedigi her seyi için Allah'a dua etmekten çekinmemelidir. Çünkü insanin neler istedigi bilen, bunun da ötesinde o istegi onun içine koyan, zaten Allah'tir. Allah, insanin ruhuna herhangi bir güzellige karsi istek koymussa, o insana o güzelligi vermek istiyor demektir. Bediüzzaman Said Nursi, "vermek istemese, istemek (istek) vermezdi" sözüyle bunu çok özlü biçimde ifade eder.

Allah dualara icabet edendir. Müminlerin samimi dualarini asla cevapsiz birakmaz. Gerekirse bir müminin duasi için tüm bir kafir kavmi helak eder:

(Peygamberler) Fetih istediler, (sonunda) her zorba inatçi bozguna ugrayip—yok oldu—gitti.(Ibrahim, 15)

Kuran'da bunun daha pekçok örnekleri verilmektedir. Allah dualari karsiliginda pek çok peygamber ve mümini sikintidan kurtarmis, nimetlendirmistir:

Eyüp de; hani o Rabbine çagrida bulunmustu: "Süphesiz bu dert (ve hastalik) beni sariverdi. Sen merhametlilerin en merhametli olanisin."

Böylece onun duasina icabet ettik. Kendisinden o derdi giderdik; ona katimizdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir zikir olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir katini daha verdik.

Ismail, Idris ve Zü'l-Kifl, hepsi sabredenlerdendi.

Onlari rahmetimize soktuk, süphesiz onlar salih kimselerdi.

Balik sahibi (Yunus'u da); hani o, kizmis vaziyette gitmisti ki; bundan dolayi kendisini sikintiya düsürmeyecegimizi sanmisti. (Baligin karnindaki) Karanliklar içinde: "Senden baska ilah yoktur, sen yücesin, gerçekten ben zulmedenlerden oldum" diye çagrida bulunmustu.

Bunun üzerine duasina icabet ettik ve onu üzüntüden kurtardik. Iste biz, iman edenleri böyle kurtaririz.

Zekeriya da; hani Rabbine çagrida bulunmustu: "Rabbim, beni yalniz basima birakma, sen mirasçilarin en hayirlisisin."

Onun duasina icabet ettik, kendisine Yahya'yi armagan ettik, esini de dogurmaya elverisli kildik. Gerçekten onlar hayirlarda yarisirlardi, umarak ve korkarak bize dua ederlerdi. Bize derin saygi gösterirlerdi. (Enbiya, 83-90)

Dua eden insan, Allah'in kendisini gördügünü, duydugunu kavramis, O'na olan saygi ve korkusunu ortaya koymus ve O'nun önünde kullugunu açikça kabul etmis olur. Bu nedenle dua büyük bir ibadettir. Dolayisiyla dua, yalnizca dua sirasinda istenen sey için degil, basli basli basina bir ibadet oldugu için de yapilir. Insani dua etmeye yönelten her türlü istek, bu ibadetin vaktinin geldiginin göstergesidir. Insanin istekleri sürekli oldugu için, duasi da sürekli olmalidir. Insanin yogun bir konsantrasyon yasayacagi belli vakitler—örnegin, Kuran'da sabah namazi sonrasindaki duaya ve gece vaktine dikkat çekilir—olabilir. Ama gün içinde de müminin sürekli bir dua halinde olmasi gerekir. Her is, her olay Allah'in

kontrolünde gelistigine göre, her seyde O'na yönelmek O'ndan istemek gerekmektedir. Mümin fiili bir ibadet durumundayken de yaptigi iste basarili olmak ve yapilan is sayesinde Allah'in rizasini kazanmak için dua edebilir. Nitekim Kuran'da Hz. Ibrahim'in bu tür bir duasi örnek gösterilmektedir:

Ibrahim, Ismail'le birlikte Evin (Kabe'nin) sütunlarini yükselttiginde (ikisi söyle dua etmisti): "Rabbimiz bizden (bunu) kabul et. Süphesiz, Sen isiten ve bilensin." (Bakara, 127)

Mümin, "onlar, ayakta iken, otururken, yan yatarken Allah'i zikrederler" (Al-i Imran, 191) ayetinde tarif edildigi gibi, her durumda Allah'a dua edebilir, O'na dönüp-yönelebilir. Nitekim Kuran'da müminlerin bu özelligi sik sik övgüyle anlatilmaktadir: Dogrusu Ibrahim, yumusak huylu, duygulu ve gönülden (Allah'a) yönelen biriydi. (Hud, 75)

Gerçek su ki, Ibrahim (tek basina) bir ümmetti; Allah'a gönülden yönelip itaat eden bir muvahhiddi ve o müsriklerden degildi. (Nahl, 120)

Sen onlarin söylediklerine karsi sabret ve bizim güç sahibi kulumuz Davud'u hatirla; çünkü o, (her tutum ve davranisinda Allah'a) yönelen biriydi. (Sad, 17)

Gerçekten, Biz onu (Eyüb'ü) sabredici bulduk. O, ne güzel kuldu. Çünkü o, (daima Allah'a) yönelip-dönen biriydi. (Sad, 44)

Duanin önemini kavramak için, asagidaki ayet yeterlidir:

De ki: "Sizin duaniz olmasaydi Rabbim size deger verir miydi? Fakat siz gerçekten yalanladiniz; artik (bunun azabi da) kaçinilmaz olacaktir." (Furkan, 77)

Bu arada Kuran'da sik sik vurgulanan önemli bir noktaya dikkat etmek gerekir. Kuran'in bildirdigine göre, Allah'tan baska ilahlar edinenler (müsrikler) de kimi zaman Allah'a dua etmektedirler. Ancak bunlarin duasi ile müminlerin duasi arasinda büyük bir fark vardir. Müminler, her zaman ve her durumda Allah'a yönelirler. Sikinti ya da rahatlik karsisinda tavirlari degismez; sürekli olarak Allah'a karsi olan acizliklerini bilir ve dua halini korurlar. Müsrikler ise, hayatlarinin büyük kisminda Allah'i unutmus, O'ndan yüz çevirmis durumdadirlar. Böyle zamanlarda Allah'tan

baska taptiklari varliklarin pesinde kosar, onlara yönelirler. Ancak büyük bir zorlukla ve sikintiyla karsilastiklarinda Allah'i hatirlar ve O'na karsi acizliklerini kabullenip dua ederler. Sikinti halinde yaptiklari bu dua samimidir; ancak sikinti geçtikten sonra tekrar eski hallerine dönerler. Allah'a dua etmis, O'ndan medet istemis olduklarini unutur ve nankörlük ederler.

Kuran, bu müsrik tavrinin pek çok örnegini verir:

Insana bir zarar dokundugunda, yan yatarken, otururken ya da ayaktayken bize dua eder; zararini üstünden kaldirdigimiz zaman ise, sanki kendisine dokunan zarara bizi hiç çagirmamis gibi döner-gider. Iste, ölçüyü tasiranlara yapmakta olduklari böyle süslenmistir. (Yunus, 12)

Insana nimet verdigimiz zaman, yüz çevirir ve yan çizer; ona bir ser dokundugu zaman ise, artik o, genis (kapsamli ve derinlemesine) bir dua sahibidir. (Fussilet, 51)

Insana bir zarar dokundugu zaman, gönülden katiksizca yönelmis olarak Rabbine dua eder. Sonra ona kendinden bir nimet verdigi zaman, daha önce O'na dua ettigini unutur ve O'nun yolundan saptirmak amaciyla Allah'a esler kosmaya baslar. De ki: "Inkârinla biraz (dünya zevklerinden) yararlan; çünkü sen, atesin halkindansin." (Zümer, 8)

Insana bir zarar dokundugu zaman, bize dua eder; sonra tarafimizdan ona bir nimet ihsan ettigimizde, der ki: "Bu, bana ancak bir bilgi(m) dolayisiyla verildi." Hayir; bu bir fitne (deneme)dir. Ancak çogu bilmiyorlar. (Zümer, 49)

Insanlara bir zarar dokundugu zaman, 'gönülden katiksiz baglilar' olarak, Rablerine dua ederler; sonra kendinden onlara bir rahmet tattirinca hemencecik bir grup Rablerine sirk kosarlar. (Rum, 33)

Bazi ayetlerde ise gemi örnegi verilir: Insanlar, batmak üzere olan bir gemide olduklarinda son derece samimi bir dua etmekte, Allah'tan bagislanma ve kurtulus dilemektedirler. Burada yaptiklari dua samimidir, çünkü Allah'tan baska taptiklari herhangi bir varligin (örnegin, aileleri, kavimleri, liderleri vb.) kendilerini kurtaramayacagini anlamis ve yalnizca Allah'a yönelmislerdir. Ancak Allah onlari bogulmaktan kurtarip

karaya çikardiginda müsrik tavrini yeniden gösterir ve Allah'i unuturlar. Bu, büyük bir sapmadir:

Karada ve denizde sizi gezdiren O'dur. Öyle ki siz gemide bulundugunuz zaman, onlar da güzel bir rüzgarla onu yüzdürürlerken ve (tam) bununla sevinmektelerken, ona çilginca bir rüzgar gelip çatar ve her yandan dalgalar onlari kusativerir; onlar artik bu (dalgalarla) gerçekten kusatildiklarini sanmislarken, dinde O'na "gönülden katiksiz baglilar (muhlisler)" olarak Allah'a dua etmeye baslarlar: "Andolsun eger bundan bizi kurtaracak olursan, muhakkak sana sükredenlerden olacagiz."

Ama (Allah) onlari kurtarinca, hemen haksiz yere, yeryüzünde taskinliga koyulurlar. Ey insanlar, sizin taskinliginiz, ancak kendi aleyhinizedir;
(bu) dünya hayatinin geçici metaidir. Sonra dönüsünüz bizedir, biz de yaptiklarinizi size haber verecegiz. (Yunus, 22-23)

Onlari kara gölgeler gibi dalgalar sariverdigi zaman, dini yalnizca O'na "halis kilan gönülden baglilar" olarak Allah'a yalvarip yakarirlar (dua ederler). Böylece onlari karaya çikarip-kurtarinca, artik onlardan bir kismi orta yolu tutuyor. Bizim ayetlerimizi gaddar, nankör olandan baskasi inkar etmez. (Lokman, 32)

De ki: "Sizi karanin ve denizin karanliklarindan kim kurtarmaktadir ki, siz (açiktan ve) gizliden gizliye ona yalvararak dua etmektesiniz: Andolsun, bizi bundan kurtarirsan, gerçekten sükredenlerden oluruz." De ki: "Ondan ve her türlü sikintidan sizi Allah kurtarmaktadir. Sonra siz yine sirk kosmaktasiniz." (En'am, 63-64)

Oysa müminlerin yapmasi gereken sürekli dua halini sürdürmek, Allah'tan baska dost ve yardimci olmadigini kavrayarak Allah'a güvenmektir.
Öyleyse, dini yalnizca O'na halis kilanlar olarak Allah'a dua (kulluk) edin; kafirler hos görmese de. (Mümin, 14)

De ki: "Ben gerçekten, yalnizca Rabbime dua ediyorum ve O'na hiç kimseyi (ve hiç bir seyi) ortak kosmuyorum." (Cin, 20)

Dua, mümin için bir külfet degildir. Aksine, mümin dua ettigi, Allah'tan yardim diledigi zaman gerçek mutlulugu ve huzuru yakalar. Kendi gücünün hiç bir seye yetmedigini, ancak gücü herseye yeten bir Rabb'in kendisini koruyup-gözettigini hisseder. Bu insan için en büyük

mutluluktur. Insanin insan oldugunu kavramasidir. Bu nedenle dua bir zevktir ve cennette de sürecektir. Kuran, müminlerin cennette de dua halinde oldugunu haber verir:

Iman edenler ve salih amellerde bulunanlar da, Rableri onlari imanlari dolayisiyla altindan irmaklar akan, nimetlerle donatilmis cennetlere yöneltip-iletir (hidayet eder). Oradaki dualari: "Allah'im, sen ne yücesin"dir ve oradaki dirlik temennileri: "Selam"dir; dualarinin sonu da: "Gerçekten, hamd alemlerin Rabbi olan Allah'indir." (Yunus, 9-10)

Kuran'in Ögrettigi Dualar

_ Hamd, Alemlerin Rabbi'nedir. Rahman ve Rahim'dir. Din gününün malikidir. Biz yalnizca Sana ibadet eder ve yalnizca Sen'den yardim dileriz. Bizi dogru yola ilet; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna. Gazaba ugrayanlarin ve sapmislarinkine degil. (Fatiha, 1-7)

_ Hani Ibrahim: "Rabbim, bu sehri bir güvenlik yeri kil ve halkindan Allah'a ve ahiret gününe inananlari ürünlerle riziklandir" demisti de (Allah:
"Sadece inananlari degil) inkar edeni de az bir süre yararlandirir, sonra onu atesin azabina ugratirim; ne kötü bir dönüstür o" demisti. (Bakara, 126)

_ Ibrahim, Ismail'le birlikte Evin (Kabe'nin) sütunlarini yükselttiginde (ikisi söyle dua etmisti): "Rabbimiz bizden (bunu) kabul et. Süphesiz, Sen isiten ve bilensin";

_ "Rabbimiz, ikimizi sana teslim olmus (müslümanlar) kil ve soyumuzdan sana teslim olmus (müslüman) bir ümmet (ver). Bize ibadet yöntemlerini (yer veya ilkelerini) göster ve tevbemizi kabul et. Süphesiz, Sen tevbeleri kabul eden ve esirgeyensin.Rabbimiz, içlerinden onlara bir elçi gönder, onlara ayetlerini okusun, kitabi ve hikmeti ögretsin ve onlari arindirsin. Süphesiz, Sen güçlü ve üstün olansin, hüküm ve hikmet sahibisin." (Bakara, 127-129)

_ Onlardan öylesi de vardir ki: "Rabbimiz, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik (ver) ve bizi atesin azabindan koru" der. Iste bunlarin kazandiklarina karsilik nasibleri vardir. Allah, hesabi pek seri görendir. (Bakara, 201-202)

_ Onlar, Calut ve ordusuna karsi meydana (savasa) çiktiklarinda, dediler ki: "Rabbimiz, üzerimize sabir yagdir, adimlarimizi sabit kil (kaydirma)
ve kafirler topluluguna karsi bize yardim et." (Bakara, 250)

_ "Rabbimiz, unuttuklarimizdan veya yanildiklarimizdan dolayi bizi sorumlu tutma. Rabbimiz, bize, bizden öncekilere yükledigin gibi agir yük
yükleme. Rabbimiz, kendisine güç yetiremeyecegimiz seyi bize tasitma. Bizi affet. Bizi bagisla. Bizi esirge, Sen bizim mevlamizsin. Kafirler
topluluguna karsi bize yardim et." (Bakara, 286)

_ "Rabbimiz, bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi kaydirma ve katindan bize bir rahmet bagisla. Süphesiz, bagisi en çok olan Sensin Sen.
Rabbimiz, kendisinde süphe olmayan bir günde insanlari gerçekten Sen toplayacaksin. Dogrusu Allah, va'dinden cayip-dönmez." (Al-i Imran,
8-9)

_ Onlar: "Rabbimiz süphesiz biz iman ettik, artik bizim günahlarimizi bagisla ve bizi atesin azabindan koru" diyenler. (Al-i Imran, 16)

_ Hani Imran'in karisi: "Rabbim, karnimda olani, "her türlü bagimliliktan özgürlüge kavusturulmus olarak" Sana adadim, benden kabul et.
Süphesiz isiten bilen Sensin Sen" demisti. (Al-i Imran, 35)

_ Orada Zekeriya Rabbine dua etti: "Rabbim, bana katindan tertemiz bir soy armagan et. Dogrusu Sen, dualari isitensin" dedi. (Al-i Imran, 38)

_ "Rabbimiz, biz indirdigine inandik ve elçiye uyduk. Böylece bizi sahitlerle beraber yaz." (Al-i Imran, 53)

_ Onlarin söyledikleri: "Rabbimiz, günahlarimizi ve isimizdeki asiriliklarimizi bagisla, ayaklarimizi (bastiklari yerde) saglamlastir ve bize kafirler
topluluguna karsi yardim et" demelerinden baska bir sey degildi. (Al-i Imran, 147)

_ Onlar, ayakta iken, otururken, yan yatarken Allah'i zikrederler ve göklerin ve yerin yaratilisi konusunda düsünürler. (Ve derler ki:) "Rabbimiz,
sen bunu bosuna yaratmadin. Sen pek yücesin, bizi atesin azabindan koru. Rabbimiz, süphesiz Sen kimi atese sokarsan, artik onu "hor ve

asagilik" kilmissindir; zulmedenlerin yardimcilari yoktur. Rabbimiz, biz: "Rabbinize iman edin" diye imana çagrida bulunan bir çagiriciyi isittik,
hemen iman ettik. Rabbimiz, bizim günahlarimizi bagisla, kötülüklerimizi ört ve bizi de iyilik yapanlarla birlikte öldür. Rabbimiz, elçilerine
va'dettiklerini bize ver, kiyamet gününde de bizi 'hor ve asagilik' kilma. Süphesiz Sen, va'dine muhalefet etmeyensin." (Al-i Imran, 191-194)

_ Elçiye indirileni dinlediklerinde hakki tanidiklarindan dolayi gözlerinin yaslarla dolup tastigini görürsün. Derler ki: "Rabbimiz inandik; öyleyse
bizi sahitlerle birlikte yaz." (Maide, 83)

_ Dediler ki: "Rabbimiz, biz nefislerimize zulmettik, eger bizi bagislamazsan ve esirgemezsen, gerçekten hüsrana ugrayanlardan olacagiz."
(Araf, 23)

_ (Musa) Dedi ki: "Rabbim, beni ve kardesimi bagisla, bizi rahmetine kat. Sen merhamet edenlerin en merhametli olanisin." (Araf, 151)

_ "...Rabbimiz, bizimle kavmimiz arasinda 'Sen hak ile hüküm ver,' Sen 'hüküm verenlerin' en hayirlisisin." (Araf, 89)

_ ..."Rabbimiz, üstümüze sabir yagdir ve bizi müslüman olarak öldür." (Araf, 126)

_ (Musa:) "Bizim velimiz Sensin. Öyleyse bizi bagisla, bizi esirge; Sen bagislayanlarin en hayirlisisin. Bize bu dünyada da, ahirette de iyilik yaz,
süphesiz ki biz Sana yöneldik. Dedi ki: "Azabimi diledigime isabet ettiririm, rahmetim ise her seyi kusatmistir; onu korkup-sakinanlara, zekati
verenlere ve bizim ayetlerimize iman edenlere yazacagim." (Araf, 155-156)

_ Dediler ki: "Biz Allah'a tevekkül ettik; Rabbimiz, bizi zulmeden bir kavim için bir fitne (konusu) kilma. Ve bizi, kafirler toplulugundan
rahmetinle kurtar." (Yunus, 85-86)

_ Musa dedi ki: "Rabbimiz, süphesiz Sen, Firavun'a ve önde gelen çevresine dünya hayatinda bir çekicilik (güç, ihtisam) ve mallar verdin.

Rabbimiz, Senin yolundan saptirmalari için (mi?) Rabbimiz, mallarini yerin dibine geçir ve onlarin kalplerinin üzerini siddetle bagla; onlar aci azabi görecekleri zamana kadar iman etmeyecekler." (Yunus, 88)

_ "Rabbim, Sen bana mülkten (bir pay ve onu yönetme imkanini) verdin, sözlerin yorumundan (bir bilgi) ögrettin. Göklerin ve yerin yaraticisi, dünyada ve ahirette benim velim Sensin. Müslüman olarak benim hayatima son ver ve beni salihlerin arasina kat." (Yusuf, 101)

_ (Ibrahim) "Rabbimiz, gerçekten ben, çocuklarimdan bir kismini Beyt-i Haram yaninda ekini olmayan bir vadiye yerlestirdim; Rabbimiz, dosdogru namazi kilsinlar diye (öyle yaptim), böylelikle Sen, insanlarin bir kisminin kalplerini onlara ilgi duyar kil ve onlari birtakim ürünlerden riziklandir. Umulur ki sükrederler. Rabbimiz, süphesiz Sen, bizim sakli tuttuklarimizi da, açiga vurduklarimizi da bilirsin. Yerde ve gökte hiç bir sey Allah'a gizli kalmaz." (Ibrahim, 37-38)

_ Onlara (anne ve babaya) aciyarak alçakgönüllülük kanadini ger ve de ki: "Rabbim, onlar beni küçükken nasil terbiye ettilerse Sen de onlari esirge." (Isra, 24)

_ Ve de ki: "Rabbim, beni (girilecek yere) dogru bir girdirisle girdir ve (çikarilacak yerden) dogru bir çikarisla çikar ve katindan bana yardimci bir kuvvet ver." (Isra, 80)

_ O gençler, magaraya sigindiklari zaman, demislerdi ki: "Rabbimiz, katindan bize bir rahmet ver ve isimizden bize dogruyu kolaylastir (bizi basarili kil). (Kehf, 10)

_ (Bu,) Rabbinin, kulu Zekeriya'ya rahmetinin zikridir. Hani O, Rabbine gizlice seslendigi zaman demisti ki: "Rabbim, süphesiz benim kemiklerim gevsedi ve bas, yaslilik aleviyle tutustu; ben sana dua etmekle mutsuz olmadim. Dogrusu ben, arkamdan gelecek yakinlarim adina korkuya kapildim, benim karim da bir kisirdir. Artik bana kendi katindan bir yardimci armagan et. Bana mirasçi olsun. Yakup ogullarina da mirasçi olsun. Rabbim, onu (kendisinden) razi olunan(lardan) kil." (Allah buyurdu:) "Ey Zekeriya, süphesiz biz seni, adi Yahya olan bir çocukla müjdelemekteyiz; biz bundan önce ona hiç bir adas kilmamisiz." Dedi ki: "Rabbim, karim kisir iken, benim nasil oglum olabilir? Ben de

yasliligin son basamagindayim." (Meryem, 2-8)

_ "Rabbim, beni namazi(nda) sürekli kil, soyumdan olanlari da. Rabbimiz, duami kabul buyur. Rabbimiz, hesabin yapilacagi gün, beni, anne-babami ve müminleri bagisla" (Ibrahim, 40-41)

_ (Musa) Dedi ki: "Rabbim, benim gögsümü aç. Bana isimi kolaylastir. Dilimden dügümü çöz; ki söyleyeceklerimi kavrasinlar. Ailemden bana bir yardimci kil. Kardesim Harun'u. Onunla arkami kuvvetlendir. Onu isimde ortak kil. Böylece seni çok tesbih edelim. Ve seni çok zikredelim. Süphesiz sen bizi görüyorsun." (Taha, 25-35)

_ Balik sahibi (Yunus'u da); hani o, kizmis vaziyette gitmisti ki; bundan dolayi kendisini sikintiya düsürmeyecegimizi sanmisti. (Baligin karnindaki) Karanliklar içinde: "Senden baska ilah yoktur, sen yücesin, gerçekten ben zulmedenlerden oldum" diye çagrida bulunmustu. Bunun üzerine duasina icabet ettik ve onu üzüntüden kurtardik. Iste biz, iman edenleri böyle kurtaririz. (Enbiya, 87-88)

_ Zekeriya da; hani Rabbine çagrida bulunmustu: "Rabbim, beni yalniz basima birakma, sen mirasçilarin en hayirlisisin." (Enbiya, 89)

_ De ki: "Rabbim, eger onlara va'dolunan (azab)i mutlaka bana göstereceksen, Rabbim, bu durumda beni zulmeden kavmin içinde birakma."
(Müminun, 93-94)

_ Böylece sen, beraberinde olanlarla gemiye bindiginde o zaman de ki: "Bizi o zulmeden kavimden kurtaran Allah'a hamdolsun." Ve de ki: "Rabbim, beni kutlu bir konakta indir, sen konuklayanlarin en hayirlisisin." (Müminun, 28-29)

_ "Rabbim" dedi (Nuh). "Beni yalanlamalarina karsilik, bana yardim et." (Müminun, 26)

_ Dedi ki: "Rabbim, beni yalanlamalarina karsi bana yardim et." (Müminun, 39)

_ Ve de ki: "Rabbim, seytanin kiskirtmalarindan sana siginirim. Ve onlarin benim yanimda bulunmalarindan da sana siginirim Rabbim."
(Müminun, 97-98)

_ Ve de ki: "Rabbim, bagisla ve merhamet et, sen merhamet edenlerin en hayirlisisin." (Müminun, 118)

_ Ve onlar: "Rabbimiz, bize eslerimizden ve soyumuzdan, gözün aydinligi olacak (çocuklar) armagan et ve bizi takva sahiplerine önder kil," diyenlerdir. (Furkan, 74)

_ (Ibrahim:) "Rabbim, bana hüküm (ve hikmet) bagisla ve beni salih olanlara kat; sonra gelecekler arasinda bana bir dogruluk dili (lisan-i sidk) ver. Beni nimetlerle-donatilmis cennetin mirasçilarindan kil. Babami da bagisla, çünkü o sasirip sapanlardandir. Ve beni (insanlarin) diriltilecekleri gün küçük düsürme." (Suara, 83-87)

_ Dedi ki: "Rabbim, süphesiz kavmim beni yalanladi. Bundan böyle, benimle onlarin arasini açik bir hükümle ayir ve beni ve benimle birlikte olan müminleri kurtar." (Suara, 117-118)

_ (Süleyman) Bu sözü üzerine tebessüm edip güldü ve dedi ki: "Rabbim, bana, anne ve babama verdigin nimete sükretmemi ve hosnut olacagin salih bir amelde bulunmami ilham et ve beni rahmetinle salih kullarin arasina kat." (Neml, 19)

_ (Musa) Dedi ki: "Rabbim, gerçekten, ben kendi nefsime zulmettim, artik beni bagisla." Böylece (Allah) onu bagisladi. Süphesiz. O, bagislayandir, esirgeyendir. Dedi ki: "Rabbim, bana verdigin nimetler adina, artik suçlu günahkarlara destekçi olmayacagim." (Kasas, 16-17)

_ Böylece oradan korku içinde (çevreyi) gözetleyerek çikip gitti: "Rabbim, zalimler toplulugundan beni kurtar" dedi. (Kasas, 21)

_ (Musa) Hemencecik onlarin sürülerini suladi, sonra yine gölgeye çekilerek dedi ki: "Rabbim, dogrusu bana indirdigin her hayra muhtacim." (Kasas, 24)

_ (Lut) Dedi ki: "Rabbim, fesat çikaran (bu) kavme karsi bana yardim et." (Ankebut, 30)

_ (Ibrahim:) "Rabbim, bana salihlerden (olan bir çocuk) armagan et." (Saffat, 100)

_ (Süleyman:) "Rabbim, beni bagisla ve benden sonra hiç kimseye nasib olmayan bir mülkü bana armagan et. Süphesiz sen, karsiliksiz armagan edensin." (Sad, 35)

_ Ars'i yüklenmekte olanlar ve çevresinde bulunanlar, Rablerini hamd ile tesbih etmekte, O'na iman etmekte ve iman edenlere magfiret dilemektedirler: "Rabbimiz, rahmet ve ilim bakimindan her seyi kusatip-sardin, tevbe edenler ve senin yoluna tabi olanlara magfiret et ve onlari cehennem azabindan koru. Rabbimiz, onlari Adn cennetlerine sok ki onlara (bunu) va'dettin; babalarindan, eslerinden ve soylarindan salih olanlari da. Gerçekten Sen, üstün ve güçlü olansin, hüküm ve hikmet sahibisin. Ve onlari kötülüklerden koru. O gün Sen, kimi kötülüklerden korumussan, gerçekten ona rahmet etmissin. Iste büyük "kurtulus ve mutluluk" budur. (Mümin, 7-9)

_ Biz insana, "anne ve babasina" iyilikle davranmasini tavsiye ettik. Annesi onu güçlükle tasidi ve onu güçlükle dogurdu. Onun (hamilelikte) tasinmasi ve sütten kesilmesi, otuz aydir. Nihayet güçlü (erginlik) çagina erip kirk yil (yasin)a ulasinca, dedi ki: "Rabbim, bana, anne ve babama verdigin nimete sükretmemi ve senin razi olacagin salih bir amelde bulunmami bana ilham et; benim için soyumda salahi ver. Gerçekten ben tevbe edip Sana yöneldim ve gerçekten ben müslümanlardanim." Iste bunlar; yaptiklarinin en güzelini kabul ederiz ve kötülüklerinden geçeriz; (bunlar) cennet halki içindedirler. (Iste bu,) Onlara va'dolunan dogru bir vaattir. (Ahkaf, 15-16)

_ Bir de onlardan sonra gelenler, derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmis olan kardeslerimizi bagisla ve kalplerimizde iman edenlere karsi bir kin birakma. Rabbimiz, gerçekten sen, çok sefkatlisin, çok esirgeyicisin." (Hasr; 10)

_ ..."Ey Rabbimiz, biz sana tevekkül ettik ve "içten sana yöneldik." Dönüs sanadir. Rabbimiz, bizi inkar edenler için bizi fitne (deneme konusu) kilma ve bizi bagisla Rabbimiz. Süphesiz Sen, üstün ve güçlüsün, hüküm ve hikmet sahibisin." (Mümtehine, 4-5)

_ Allah, iman edenlere de Firavun'un karisini örnek verdi. Hani demisti ki: "Rabbim bana kendi katinda, cennette bir ev yap; beni Firavun'dan ve onun yaptiklarindan kurtar ve beni o zalimler toplulugundan da kurtar." (Tahrim, 11)

_ Nuh "Rabbim, yeryüzünde kafirlerden yurt edinen hiç kimseyi birakma." dedi. "Çünkü Sen onlari birakacak olursan, Senin kullarini sasirtip-saptirirlar ve onlar, kötülükten siniri asan (facir'den) kafirden baskasini dogurmazlar." (Nuh, 26-27)

_ "Rabbim, beni, annemi, babami, mümin olarak evime gireni, iman eden erkekleri ve iman eden kadinlari bagisla. Zalimlere yikimdan baskasini arttirma." (Nuh, 28)